

Ella Turunen

**MAATALOUSLUONNON MONIMUOTOISUUS-
JA ILMASTONMUUTOSKESKUSTELUN
OIKEUDENMUKAISUUS**
Pirkanmaalaisten viljelijöiden kokemuksia

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu
Huhtikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Ella Turunen: Maatalousluonnon monimuotoisuus- ja ilmastonmuutoskeskustelun oikeudenmukaisuus: Pirkanmaalaisten viljelijöiden kokemuksia

Pro gradu
Tampereen yliopisto
Ympäristöpolitiikka
Huhtikuu 2023

Tällä hetkellä olemme laaja-alaisen kestävyysmurroksen edessä yksittäisten ympäristöongelmien ratkaisemisen sijaan. Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen ja vesistöjen kuormittuminen vaativat meiltä perusteellista kulutuksen ja tuotannonjärjestelmien sovittamista ympäristön kantokyvyn rajoihin. Tämä on toteutettava kuitenkin niin, että kaikki oikeudenmukaisuuden tasot ja niiden vuorovaikutussuhteet otetaan huomioon.

Tässä tutkielmassa käsittelen pirkanmaalaisten viljelijöiden kokemuksia maatalousluonnon monimuotoisuudesta ja ilmastonmuutoskeskustelusta. Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus ovat yksinään hyvin tutkittuja teemoja, jotka ovat suorassa vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Maatalous on ensimmäisiä toimialoja, jotka kokevat ilmastonmuutoksen sekä luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen voiman. Maatalousluonnon monimuotoisuus antaa meille paremman resilienssin ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja sen torjumisessa. Haluan tässä tutkielmassa alleviivata maatalouden ilmastotyön mahdollisuuksia ja samaan aikaan maatalousluonnon monimuotoisuuden tilaa ja sen merkitystä koko elinkeinolle. Tavoitteenani on selvittää minkälaisia merkityksiä maatalousluonnon monimuotoisuus- ja ilmastonmuutoskeskustelu saavat viljelijöiden keskuudessa. Millä tavalla viljelijät kokevat maatalouden ympäristötyön oikeudenmukaisuuden? Entä mitkä ovat parhaita käytänteitä näiden suurien kysymysten ratkaisemiseksi maatalouden arjessa sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti.

Tutkielmani teoreettinen viitekehys muodostuu pääasiassa oikeudenmukaisuuden kolmijaosta. Oikeudenmukaisuudella perustellaan ja oikeutetaan ilmastonmuutoksen torjumis- ja sopeutumistyötä. Tutkielmani sijoittuu Pirkanmaan maaseudulle. Se on Suomen mittakaavassa keskivertoa, niin maisemakuvallisesti kuin tuotantosuunniltaankin, mikä antaa hyvät lähtökohdat tälle tutkielmalle. Aineisto koostuu kahdeksasta teemahaastattelusta. Tutkielma on toteutettu yhteistyössä Pirkan Kylät ry:n kanssa, osana Pirkanmaan ilmastoviisas kyläverkosto -hanketta. Analysoin aineiston oikeudenmukaisuuden kolmijaon avulla teemojen yhteenvedon kautta.

Tutkimukseni tuloksena sain laajan käsityksen maatalouden ilmasto- ja monimuotoisuustyön tilasta. Päätulos on, että maatalouden ilmastotyö on hyvässä vauhdissa: viljelijät ottavat mielellään käyttöön ratkaisuja, jotka sopivat heidän tilalleen, huomioiden tuotantosuunnan ja ympäristön antamat reunaehdot. Maatalousluonnon monimuotoisuus taas on osalle viljelijöistä hieman vieras kokonaisuus. Sitä pidetään itsestään selvänä asiana, joka Pirkanmaalaisessa maisemarakenteessa näyttäytyy hyvinkin moninaisena. Toisilla tiloilla maatalousluonnon monimuotoisuuden tila ja merkitys ymmärretään perinpohjaisesti, maaperän hyvinvoinnista linnustoon, ja käytänteet ovat jo pitkällä. Erilaiset oikeudenmukaisuuden kokemukset ovat vahvasti mukana kaikissa teemoissa.

Avainsanat: ilmastonmuutos, maatalousluonnon monimuotoisuus, maatalousympäristö, maanviljelijät, oikeudenmukaisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Johdatus aiheeseen	1
1.2. Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	4
1.3. Viljelijöiden suhtautuminen luonnon monimuotoisuuteen ja ilmastonmuutokseen aiemmissä tutkimuksissa.....	5
2. Tutkielman tausta.....	8
2.1. Maatalouden ympäristöpolitiikan ja biodiversiteettikeskustelun nousu Suomessa	8
2.2. Maatalousluonnon monimuotoisuus	10
2.3. Ilmastonmuutos maaseutuympäristössä.....	12
2.4. Pirkanmaalainen maaseutuympäristö.....	14
3. Teoreettinen viitekehys.....	15
3.1. Mitä oikeudenmukaisuus on?.....	15
3.2. Oikeudenmukaisuus ympäristöpolitiikassa.....	16
3.3. Oikeudenmukaisuuden kolmijako.....	18
3.4. Kohti reilua ruokamurrosta	19
4. Aineisto ja menetelmät	22
4.1. Haastattelututkimus aineistonkeruumenetelmänä.....	22
4.2. Tutkimuksen asettelu	23
4.3. Teemojen avaus	24
5. Teoriaohjaava sisällönanalyysi	27
5.1. Jako-oikeudenmukaisuus	28
5.1.1. Oikeus hyvään ruokaan ja ravitsemukseen	29
5.1.2. Toimeentulon mahdollisuudet.....	30
5.1.3. Käytännön työn jakautuminen	34
5.2 Tunnustava oikeudenmukaisuus	36
5.2.1. Sosiokulttuurinen oikeudenmukaisuus.....	36
5.2.2. Globaali ja alueellinen oikeudenmukaisuus.....	40
5.2.3. Maaseutuyhteisö.....	43
5.2.4. Ekologinen eheys ja monimuotoisuus.....	47
5.3. Menettelytapojen oikeudenmukaisuus	51
5.3.1. Reilu päätöksenteko	52
5.3.3. Tiedollinen tasa-arvo.....	56
6. Tulosten tarkastelu.....	59
7. Johtopäätökset.....	64
Lähteet	67
Liite 1.....	73

1. Johdanto

”Ihmiskunnan varallisuus on kasvanut luonnon kustannuksella.” (Pouta, ym., 2023.) On selvää, että myös maatalouden täytyy kehittyä kestävämpään suuntaan yhdessä muun yhteiskunnan kanssa. Dasguptan raportti (2021) on nostanut vakuuttavasti esiin luonnon ja talouskehityksen tiukan vuorovaikutussuhteen. Se peräänkuuluttaa perustavanlaatuista kulutuksen ja tuotannon välisten rakenteiden uudelleen arviointia. (Dasgupta, 2021.) Maatalous on tällä hetkellä murroksessa kestävyys- ja tuottavuuspaineiden alla. Reilun murroksen saavuttamiseksi meidän täytyy muistaa ilmastotoimenpiteiden suunnittelussa myös laajempi ekologinen eheys: biodiversiteetti, hyvinvoiva maaperä ja vesistöt (Kaljonen, ym., 2021). Globaalin ja ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta ilmastonmuutoksen torjuminen ja siihen sopeutuminen ovat välttämättömiä (Kivimaa, ym., 2021) yhdessä luonnon monimuotoisuuden säilymisen kanssa. Tasapainoisempia tuotantomenetelmiä on haettava myös maataloudessa ekologisen kestävyuden, ilmastoiresilienssin, eläinten hyvinvoinnin ja luonnon monimuotoisuuden vuoksi. Tässä tutkimuksessa haluan kytkeä ilmastonmuutos- ja luonnon monimuotoisuuskysymykset yhteen ja selvittää millä tavoilla viljelijät kokevat oikeudenmukaisuuden näissä kysymyksissä.

Tässä johdannossa avaan aihepiirin kansainvälistä ja kotimaista kontekstia yhdessä maatalousluonnon monimuotoisuuden ja ilmastonmuutoksen vuorovaikutussuhteiden kanssa. Lisäksi kerron tutkijan asemastani, mitä maatalous merkitsee minulle, ja laajemmin yhteiskunnalle. Johdannon toisessa osassa käyn läpi tutkielmani tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Johdannon kolmannessa osassa kuvaan aihepiirin aiempaa tutkimusta.

1.1. Johdatus aiheeseen

Ilmastonmuutoksen torjunta ja luonnon monimuotoisuuden edistämistavoitteet kietoutuvat yhteiskunnallisessa keskustelussa laajalti eri aloille. Ne ovat yksinään merkittäviä kokonaisuuksia, jotka liittyvät laajasti toisiinsa varsinkin maatalouden arjessa. Ne ovat taustamuuttujina muun muassa viljelysuunnitelmissa, konehankinnoissa, eläinten laidunnuksen suunnittelussa sekä arjen töissä kylvökaudelta sadonkorjuuseen ja maanmuokkaukseen. Maatalous on myös ensimmäisiä toimialoja, jossa ilmastonmuutoksen vaikutukset todella näkyvät ja tuntuvat. Sekä ilmastonmuutos- että luonnon monimuotoisuuskysymyksille on olemassa omat poliittiset tavoiteohjelmansa, joista

ilmastonmuutoksen torjunta on saanut etumatkan luonnon monimuotoisuustavoitteisiin nähden (Zaccai & Adams, 2012). McElwee (2021) toteaa osuvasti, että meidän täytyy ottaa luonnon monimuotoisuus huomioon ilmastonmuutoksen torjuntatoimissamme. Esimerkkinä hän käyttää erilaisia puiden istutuskampanjoita, joilla pyritään kompensoimaan hiilidioksidipäästöjä. Hän huomauttaa että, jos emme suunnittele ilmastotoimiamme huolellisesti, istutettavat alat saattavat syrjäyttää alkuperäislajistoa tai ruoantuotantoon käytettävää alaa, jolloin se täytyy taas raivata muualta. Kokonaiskuvassa hiilidioksidipäästöt saattavat vain lisääntyä entisestään, erityisesti kansainvälisessä mittakaavassa. (McElwee, 2021.) Ilman kokonaisvaltaista katsantaa, saatamme siis vain kiihdyttää luontokatoa ja ilmastonmuutosta.

Maaseutu tarjoaa meille ravintoa, työpaikkoja, elämyksiä sekä asuin- ja vapaa-ajanviettopaikkoja. Maatalous kattaa jopa 40 %:a EU:n pinta-alasta, joten tuotantosuunnat ja -tekniikat vaikuttavat merkittävästi monien lajien selviytymiseen luontaisissa elinympäristöissään. Kotieläintuotteet aiheuttavat merkittävän osan haitallisista ilmasto- ja ympäristövaikutuksista. Toisaalta kotieläintuotannolla, erityisesti naudoilla, on merkityksensä kestävässä ruokajärjestelmässä. Ruoantuotantojärjestelmämme korjaaminen tulisi olla prioriteettina, sillä sen kulutus, tuotanto ja kuljetus luovat globaalisti 21–37 prosenttia kaikista ihmisen tuottamista kasvihuonepäästöistä. (McElwee, 2021; Savikko, ym., 2022; Saarinen, ym., 2021.)

Maataloudella on myös ratkaiseva rooli alueiden yhteisöille ja taloudelle. Maatalous antaa työn lisäksi usein myös identiteetin, joka jäsentää maaseutua paikkoina ja moniäänisinä yhteisöinä. (Chapman, 2020.) Luonnon sekä sen ekosysteemien suojeleminen ja säilyttäminen tulevat kustannustehokkaammaksi kuin alueiden ennallistaminen (Dasgupta, 2021), joten erityisesti perinneympäristöjen vaaliminen on sekä ekologisesti että taloudellisesti tärkeää. Perinteisen maanviljelyksen ja karjanpidon luomat perinneympäristöt, kuten kedot, niityt ja metsälaitumet tarjoavat elinympäristön, jopa neljäsosalle tällä hetkellä uhanalaisista lajeista (Saarikoski, 2022). Lisäksi luonnontilaisten alueiden laidunnuksella voidaan laskea lihantuotannon päästöjä (Holm, 2001).

Minulle maaseutu on antanut kasvuympäristön, jossa olen saanut oppia luonnon lainalaisuuksia eläinten ja luonnon kanssa eläen. Olen oppinut kaatumaan ja nousemaan, nähnyt kuoleman ja syntymän. Maatalous on tarjonut minulle töitä eri eläinten, tuotantosuintien ja maisemallisten näkökulmien kanssa kesätöissä, lomittajana ja maisemasuunnittelijana. Isovanhempieni pieni

maatila Pohjois-Karjalassa on pikkuhiljaa supistanut toimintansa lukuisten muiden pientilojen tavoin, mikä on laajempaan maatalous- ja aluepoliittisena ilmiönä vaikuttanut koko maakunnan tilaan, jota tänä päivänä koitetaan lähes epätoivoisesti korjata. Keskisuuret ja suuremmat tilat pärjäävät tämän hetken maailmassa, mutta tällä hetkellä sodan ja koronan vaikutukset ajavat jo ahtaalla olleen maatalouden entistä ahtaammalle. Näen nämä kehityssuunnat vahvasti politisoituneina sekä ekologisina että alueellisina kysymyksinä. Varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomen aluekehitykseen vaikuttanut pientilojen ja väestön runsas vähentyminen on nostanut mielenkiintoni maaseudun kehittämistä kohtaan. Koen, että maa- ja metsätaloudella on suuri merkitys niin ilmasto- ja luonnon monimuotoisuuskysymysten ratkaisijana, mutta myös maaseutumaiseman vetovoimatekijöiden ja elinvoimaisuuden kokemuksessa sekä paikkakuntalaiselle että matkailijalle.

Tavoitteiltaan ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus ovat hyvin läheisiä politiikka-alueita, mutta käytännön toimissa ne ovat eriytyneet. Ne ovat molemmat tieteellisesti tunnistettuja kansainvälisen ympäristöpolitiikan osa-alueita, mutta ilmastonmuutos on saavuttanut poliittisesti vankemman aseman. Ilmastonmuutoksen uhkakuvat ovat olleet otsikoissa kauemmin ja niitä voidaan mitata paremmin sekä kansainvälisellä että yksilön tasolla kuin luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä. (Zaccai & Adams, 2012.) Maataloudessakin ilmastonmuutostyön käytänteet ovat pitkällä ja niitä kehitetään kovasti.

Maatalousluonnon monimuotoisuuden edistämässä on paljon potentiaalia eri tuotantoaloilla, pinta-alallisesti sekä suojeltavan lajiston monipuolisuuden kannalta. Monimuotoisuuden ylläpitäminen antaa meille myös paremmat lähtökohdat etsiä ratkaisuja ilmastonmuutoksen torjuntaan. Luonnonvarakeskuksen tuottama politiikkasuositus (2023) korostaa luonnon tuottamien ekosysteemipalveluiden merkitystä taloudellemme. Suomessa kuluttajien tuotteiden monimuotoisuusjalanjäljestä 30-45 % kohdistuu muihin maihin (Marquardt ym., 2019; Wiltig ym., 2017). Maa- ja metsätalous tuottavat valtaosan suomalaisten tuotteiden monimuotoisuusvaikutuksista. Maatalouden monimuotoisuusvaikutukset ulkoistetaan Suomessa monien muiden maiden tapaan esimerkiksi tuomalla rehua ulkomailta. Suomessa maatalouden vaikutukset monimuotoisuuteen syntyvät pääasiassa maankäytön muutoksista. Metsät ja suotyypit vähenevät ja perinteinen laidunnus on vähentynyt, joten useat luontotyypit ovat harvinaistuneet. Lisäksi maaperän biologinen monimuotoisuus vaikuttaa suoraan tuottavuuteen ja taloudelliseen suorituskykyyn. (Pouta, ym., 2023)

Samaan aikaan ilmastonmuutoksen hillintätoimet saattavat olla ristiriidassa monimuotoisuustavoitteiden kanssa, joten näitä kysymyksiä ja niiden vuorovaikutussuhteita tulee pohtia tarkasti. Tällä tutkielmalla haluan kartoittaa viljelijöiden näkemyksiä toimenpiteistä, joilla käytännön työtä tehdään eri tuotantosuunnissa. Näin voidaan tunnistaa myös kiertotalouden ja yhteistyömahdollisuuksien paikkoja. Haluan myös korostaa eri tuotantosuuntien tuomaa monimuotoisuutta elinkeinoelämälle jättämällä tuotantosuuntarajauksen tekemättä. Eri tuotantosuuntien ja paikallisten olosuhteiden antamat reunaehdot on kuitenkin otettava huomioon, kun konkreettisia luonnon monimuotoisuus- ja ilmastotoimenpiteitä tehdään.

Tässä tutkielmassa keskityn maatalousluonnon monimuotoisuuden ja ilmastonmuutoksen saamiin merkityksiin pirkanmaalaisten viljelijöiden arjessa. Tämä tutkimus on toteutettu yhteistyössä Pirkan Kylät ry:n Pirkanmaan ilmastoviisas kyläverkosto -hankkeen kanssa. Pirkanmaalaisella maaseudulla on paljon suomalaisittain tunnusomaisia piirteitä keskittymättä liiaksi tiettyihin tuotantosuuntiin tai maisemallisiin piirteisiin, joten se on oiva maakunta tämän tutkimuksen toteutuksen rajaamiseen.

1.2. Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää minkälaisia merkityksiä maatalousluonnon monimuotoisuus- ja ilmastokysymykset saavat pirkanmaalaisten maanviljelijöiden arjessa. Maatalousluonnon monimuotoisuus- ja ilmastoteemat ovat itsessään suuria kokonaisuuksia, jotka vaikuttavat maanviljelijöiden arkeen yksinään mutta myös yhdessä. Onkin mielenkiintoista, miten viljelijät näkevät nämä suuret yhteiskunnalliset teemat omassa arjessaan oikeudenmukaisuuden käsitteen kautta. Suomalainen hyvinvointivaltio on rakennettu oikeudenmukaisuuden periaatteiden päälle. Oikeudenmukainen ruokamurros edistää koko yhteiskunnan ja maailman ruokajärjestelmien murrosta mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla. Ruokamurroksen oikeudenmukaisuus on itseisarvoisessa asemassa, mutta se on merkittävää myös sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ja yhteiskunnallisen vakauden kannalta. Oikeudenmukainen päätöksenteko voi johtaa laajemmin kannatettuihin ilmastotoimiin. Samalla on todennäköistä, että päätöksenteon arvo- ja tietopohja monipuolistuvat. Tämä johtaa myös siihen, että yhteiskunnallinen ilmasto- sekä monimuotoisuustoimiin sitoutuminen vahvistuu. Oikeudenmukaisuuden tarkastelu vähentää riskiä yhteiskunnallisiin, eriarvoisuuden kokemuksista kumpuaviin sivuvaikutuksiin, jotka voivat vaikuttaa koko yhteiskunnan

toimintakykyyn negatiivisesti. Näin ollen ruokamurroksen reiluuden edistämistä voidaan pitää myös poliittisena riskienhallintana. (Kortetmäki, ym., 2022.)

Näin onkin mielenkiintoista haastatella viljelijöitä. Kokevatko he pystyvänsä vaikuttamaan ja miten he suhtautuvat ilmasto- ja monimuotoisuustavoitteiden suuriin kokonaisuuksiin, joita ohjailaan pääasiassa yhteisen maaseutupolitiikkaohjelman kautta? Tällä hetkellä politiikkaohjelmat ottavat ilmastonmuutoksen laajemmin huomioon kuin luonnon monimuotoisuuden edistämisen, joten on mielenkiintoista, miten tämä näyttäytyy viljelijöiden keskuudessa ja arjen töissä.

Maaseutualueiden kehitys on yksi tämän tutkielman alkumotiiveista, mutta rajaan aluekehityksen syvällisemmät teemat tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Ne ovat läheisessä vuorovaikutussuhteessa maatalouden kehityksen kanssa ja iso osa EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa (Euroopan komissio, 2022). Rajaan tutkimukseni maatalouden ilmasto- ja monimuotoisuuskeskusteluun, ottamatta kantaa esimerkiksi eläinten hyvinvointiin. Näin pääsen keskittymään syvällisemmin maatalousluonnon kohtaamiin oikeudenmukaisuuden tasoihin monimuotoisuus- ja ilmastokeskustelussa.

Päätutkimuskysymykseni on:

Miten pirkanmaalaiset maanviljelijät kokevat maatalousluonnon monimuotoisuus- ja ilmastokeskustelun oikeudenmukaisuuden?

Tällä haluan selvittää mitä kautta oikeudenmukaisuuden merkityksiä luodaan - syntyvätkö ne oman tilan toiminnan kautta, yleisestä uutisoinnista ilmastokriisistä ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä vai maatalousyhteisössä syntyneistä asenteista? Kiinnostavaa on myös millaista ilmapiiriä maataloushallinnon asettamat tukiehdot luovat viljelijöiden keskuuteen. Ennen kaikkea haluan avata sitä, minkälaisen painoarvon viljelijät antavat maatalousluonnon monimuotoisuuden ja ilmaston eteen tehdylle työlle. Kokevatko viljelijät asemansa oikeudenmukaisena, kun näihin kysymyksiin etsitään ratkaisuja yhteiskunnallisesti.

1.3. Viljelijöiden suhtautuminen luonnon monimuotoisuuteen ja ilmastonmuutokseen aiemmissa tutkimuksissa

Suomalaisten viljelijöiden asenteita ilmastonmuutokseen ja maatalousluonnon monimuotoisuuteen on tutkittu suhteellisen vähän. Molemmista erillisinä ilmiöinä ja

erilaisista käytännönratkaisuista on sen sijaan hyvin tietoa. Toisaalta ilmastonmuutostutkimuksissa näkyy myös maatalousluonnon monimuotoisuus, sen itseisarvon omaisen aseman vuoksi. Peltonen-Sainio, Sorvali ja Kaseva (2019) ovat tehneet laajan kyselytutkimuksen, jonka perusteella viljelijät ovat hyvin tietoisia luonnonolojen muutoksista ja tekevät ahkerasti eri mittauksia vallitsevista tuotanto-oloista. Heillä on siis tarkkaa tietoa sääilmiöistä ja niiden vaikutuksista muun muassa satomääriin. Kaiken kaikkiaan viljelijät kokevat ilmastonmuutoksen olevan sekä uhka että mahdollisuus. He kokevat talvien lieventyneen ja äärisääilmiöiden lisääntyneen, tuholaiset ja taudit nähdään riskeinä. Maaperän kunnosta huolehtiminen ja (sala)ojitus koetaan tärkeimpinä toimina ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Lisäksi peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, orgaanisen materiaalin lisäys, viljelykierto ja kesannointi koetaan tärkeinä sopeutumisen ja ennalta ehkäisyn toimenpiteinä. (Peltonen-Sainio, ym., 2019)

Ruokaviraston Lumo-projektissa (2021–2022) on kartoitettu viljelijöiden ja alan asiantuntijoiden näkemyksiä, kokemuksia ja asenteita maatalousluonnon monimuotoisuudesta. Kyselyiden ja haastatteluiden tuloksista ilmenee, että luonnon monimuotoisuus erityisesti yhdistettynä ilmastokeskusteluun on viljelijöiden keskuudessa herkkä aihe. Viljelijät kokevat arvostuksen puutetta tekemästään työstä ja yhteiskunnallinen ilmastokeskustelu koetaan maataloutta syyllistävänä (Savikko, 2020). Lumo-projektin tuloksien mukaan viljelijät kokevat, etteivät voi vaikuttaa ilmasto- ja luonnon monimuotoisuusasioihin merkittävästi. Vaikutukset halutaan nähdä oman tilan lähiympäristössä. Yhteiskunta kannustaa viljelijöitä toimenpiteisiin, mutta korvaukset työstä nähdään pieninä. Maatilojen talousvaikeudet sekä viljelijöiden äänen vähäinen kuuluvuus mediassa ovat ilmastotiedonvälityksen kipukohtia. Lisäksi tiedot, kuinka toimintaansa voi kehittää ovat hyvin hajanaisesti saatavilla eri viranomaisten ja neuvojen palveluissa. Luotettavalle ja käytännönläheiselle tiedolle on tarvetta. Paljon maatalousluonnon monimuotoisuuden eteen tehdystä työmäärästä riippuu tällä hetkellä viljelijän motivoituneisuudesta ja resursseista. (Ruokavirasto, 2021; 2022b; Savikko, 2020.)

Myös alueen viljelijäyhteisön suhtautuminen ja ymmärrys luonnon monimuotoisuuteen ja ilmastonmuutokseen vaikuttavat viljelijöiden henkilökohtaiseen asenteeseen. Esimerkiksi alueilla, jossa luonnon monimuotoisuuden edistämistyötä on vähemmän, sitä tekeviin tiloihin suhtaudutaan negatiivisemmin eikä sitä nähdä osana ”oikeaa maataloutta”. Samaan aikaan viljelijät kokevat luonnon monimuotoisuutta edistävien toimien tukijärjestelmän ristiriitaiseksi. (Ruokavirasto, 2021.) Monimuotoisuuden ylläpito koetaan tärkeäksi omalla

tilalla. Varsinaiset toimenpiteet, kuten huonokuntoisten peltojen säästäminen elinympäristöiksi, peltojen reuna-alueiden tai metsäsaarekkeiden säilyttäminen koetaan kuitenkin vähemmän tärkeinä tai jopa merkityksettöminä. Luomutilat ja korkeammin koulutetut kannattavat maatalousluonnon monimuotoisuutta eniten. (Peltonen-Sainio, ym., 2019.)

2. Tutkielman tausta

Tässä tutkielmassa tarkastelen maatalousluonnon monimuotoisuuden ja ilmastokeskustelun merkityksiä pirkanmaalaisten viljelijöiden keskuudessa. Euroopan unionin yhteinen maatalouspolitiikkaohjelma (Common Agricultural Policy, CAP) määrittelee tänä päivänä suurimmilta osin Suomen maatalouden kehitysaskeleita ja määrittää tukiehtoja. Maatalouden perinteet ovat syvällä historiassamme, ja se on ollut tiukan politikoinnin kohteena vuosisatoja. Maatalouden ympäristöpolitiikka on kuitenkin verrattain uusi ilmiö.

Tässä luvussa käsitellään Suomen ympäristö- ja maatalouspolitiikan yhteen lyöttäytymisen vaiheita sekä pureudutaan maatalousluonnon monimuotoisuus- ja maatalousympäristön ilmastonmuutosteemoihin. Samalla käydään läpi Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan vaiheita. Sen jälkeen siivitetään tätä tutkielmaa kohti käytäntöä ja tutustutaan alueelliseen kytkentään eli Pirkanmaan maatalousympäristöön.

2.1. Maatalouden ympäristöpolitiikan ja biodiversiteettikeskustelun nousu Suomessa

1980-luvulla Suomen ympäristöhallinnossa havahduttiin maatalouden tehostumisen, ympäristökysymysten ja luonnon monimuotoisuuden väliseen ongelmaan (Kuussaari, ym., 2004, 258–259). Tätä ennen Suomessa vallitsi ilmapiiri, joka näki maatalouden luonnon hyvinvointia tukevana elinkeinona. Kansallinen maatalouspolitiikka edisti maatalouden uudenaikaistamista 1950-luvulta aina vuoteen 1995, jolloin maatalouden koneistaminen, voimaperäistäminen ja kemiallistaminen lähtivät nousuun. Valtio ohjasi maataloustuotantoa määrätietoisesti, joten maatalouden ympäristöpolitiikka on ollut tiukasti linjassa yleisten yhteiskunnallisten kehityskulkujen kanssa. 1970-luvulta on lausuntoja, jotka viittaavat maatalouden aiheuttaneen lieviä päästöjä vesistöihin, mutta maataloushallinto ja MTK kiistivät pilaamisongelmat. 70- ja 80-luvuilla maatalouden ympäristökysymyksiä hallitsi maatalouspolitiikka eikä sen periaatteita yritetty lähentää ympäristöpolitiikan periaatteiden kanssa. (Aakkula, ym., 2004, 49–51; Jokinen, 2001, 89–91.)

Maatalouden aiheuttamaan ympäristön kuormittamiseen ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen herättiin toimintaohjelmissa vasta 1990-luvun alussa. Tällöin maatalouden ympäristökysymykset nousivat osaksi ympäristöpolitiikkaa vesiensuojelun kautta. 1990-luvulla maatalous- ja ympäristöpolitiikan tekijät hyväksyivät ensimmäisen yhteisen toimintaohjelman, joka tunnisti maatalouden ympäristökysymykset haasteina, niiden sivuuttamisen sijaan. (Aakkula, ym., 2004, 49–51; Jokinen, 2001, 92.) Samaan aikaan

Euroopan unioniin liittyminen yhdisti suomalaisen maatalouden, länsieurooppalaiset elintarvikeketjut ja EU:n yhteisen maatalouspolitiikan. Samalla maatalouden ympäristökysymysten hallinnan perusasetelma muuttui. EU:n tavoitteena on liittää ympäristökysymykset maatalouden markkinoihin ja tukijärjestelmään. Tätä tavoitetta viedään edelleen eteenpäin yhteisen maatalouspolitiikan ohjelmakausi kerrallaan. Vuonna 1992 perustettu ympäristötukijärjestelmä on EU:n keskeinen taloudellinen väline maatalous- ja ympäristöpolitiikan yhteen saattamiseksi. Sen avulla voidaan tukea viljelijöiden tekemää ympäristönsuojelutyötä. Tästä esimerkkinä nitraattidirektiivi, joka on EU:n normi pohjavesien suojelemiseksi. (Jokinen, 2001, 92–94.)

CAP (The Common Agricultural Policy) eli yhteinen maatalouspolitiikka, suomalaisittain YMP sai alkunsa 1962 tavoitteenaan tarjota eurooppalaisille viljelijöille sekä kuluttajille reilut hinnat tekemästään työstä ja ravinnostaan. Siitä on muodostunut yksi EU:n syvimmälle integroituneista politiikka-alueista (MMM, 2022a). Vuonna 1984 eurooppalaiset maatilat olivat kehittyneet niin tuottoisiksi, että maatalous alkoi kärsiä tuotannon ylijäämästä. Tällöin YMP:ssa esitettiin useita toimia, joilla saatiin tuotantotaso lähemmäksi markkinoiden tarvetta. Vuonna 1992 Rion ympäristökokouksen myötä alettiin kannustamaan viljelijöitä ympäristöystävällisempiin toimiin. Samalla YMP:in tukitoimet suunnattiin tuottajille markkinoiden tukemisen sijaan. Vuonna 2003 tuki muutettiin toimeentulotueksi, joka edellyttää viljelymaasta ja elintarviketurvallisuudesta huolehtimista. Lisäksi ehtoihin lisättiin pykälä ympäristöön, eläinten terveyteen ja hyvinvointiin liittyen. Seuraava isompi uudistus oli maatalouden kilpailukyvyyn lisääminen muihin sektoreihin nähden vuonna 2013. Tämän seurauksena myös maatalouden piirissä alettiin edistää kestävästä kehitystä ja uusia innovaatioita. Samalla tuettiin haja-asutusalueiden kehitystä ja työllisyyttä. Vuonna 2021 YMP-ohjelmaa alettiin uudistaa ja laajentaa, jotta siirtyminen YMP:n strategisten suunnitelmien tuleviin puitteisiin on mahdollisimman sujuva. Vuosina 2021–2022 oli voimassa siirtymäsäännös ja uudet säännökset astuivat voimaan kaikissa EU maissa tammikuussa 2023. (EU, 2022.)

Uudet säännökset eivät kuitenkaan muuta YMP:in rakennetta kovin paljoa. Päätösvalta EU:ssa on kasautunut suurimmille jäsenmaille, ja ne saavat suuren osan EU-rahoituksestaan maataloustukien kautta. Tämä on kuitenkin etu myös pienemmille jäsenmaille. Erityisesti suorista tuista luopumiselle on hankala saada kannatusta, mikä tekee yhteisestä maatalouspolitiikkaohjelmasta muutoksille kankean kokonaisuuden. Uudistus kuitenkin nostaa ympäristöasioiden asemaa maatalouspolitiikassa. Keinoksi on ehdotettu niin sanottua uutta

vihreää arkkitehtuuria, jonka tarkoituksena on kannustaa yhä useampaa viljelijää ilmasto- ja ympäristötoimiin. Vihreä arkkitehtuuri sisältää sekä pakollisia että vapaaehtoisia toimia ympäristön tilan parantamiseksi. Lisäksi uudistusehdotuksessa kaavaillaan vallan ja vastuun antamista enemmän jäsenvaltioille, samalla niiltä kuitenkin edellytetään politiikan toteuttamiseksi kansallisten strategiasuunnitelmien laatimista. Ne ovat hallinnollisesti suuri muutos, mikä ei välttämättä näy suuremmin politiikan sisällössä. Tätä jäsenmaat ovat kuitenkin halunneet, ja näin jokaisen jäsenmaan ominaispiirteiden on mahdollisuus tulla paremmin osaksi yhteistä maatalouspolitiikkaa. Jäsenmaiden itse laatimiin strategiasuunnitelmiin liittyy kuitenkin huoli. Kuinka ne pystyvät vastaamaan kaikkiin, sekä vihreän kehityksen ohjelman, Pellolta pöytään -strategian ja itse YMP:in kunnianhimoisiin ilmasto- ja ympäristötavoitteisiin. Tukimääriin ei kuitenkaan ole tulossa suuria muutoksia ja muun muassa vihreän arkkitehtuurin ehdot ovat vielä auki, joten todellisia muutoksia on vielä vaikea arvioida. (Huuskonen, ym., 2020.)

2.2. Maatalousluonnon monimuotoisuus

Maatalousluonnon monimuotoisuuden määritelmä on hyvin laaja ja monitahoinen. Maatalousympäristö sisältää maisemaulottuvuuden, ekologisen, taloudellisen, sosiokulttuurisen ja poliittisen ulottuvuuden sijoittuen kaupunkiympäristön ja luonnonympäristön väliin. Ekologinen ulottuvuus muodostuu maatalousympäristön ekosysteemistä, josta ihminen on muokannut viljelyekosysteemin maatalouden keinoin. Tähän ulottuvuuteen luonnon monimuotoisuus eli biodiversiteetti läheisesti liittyy. (Tiainen, ym., 2004, 16–17.) Maatalousluonnon monimuotoisuus termillä voidaan kuitenkin ottaa haltuun myös maisemaelementtien ja tuotantomenetelmien monimuotoisuutta.

Biodiversiteettikeskustelu nousi Suomessa laajemmin esiin 1990-luvulla metsäaktivistien toimesta. Tämä oli ekologien ja biologien määrätietoisen kampanjoinnin tulos. Kansainvälisesti biodiversiteetti tuli käsitteenä esiin 1992 Rio de Janeiron ympäristökokouksessa. Käsitteenä se on vahva osa modernismin perinnettä, joka luottaa tieteeseen ja valtioon yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisijoina. (Rannikko, 2003, 170–171.) Puhumalla biodiversiteetistä vältetään ottamasta kantaa eri toimijoiden intresseihin ja erilaisiin arvomaailmoihin, samalla tieteen valta luontoon liittyvissä kysymyksissä voimistuu (Aakkula, ym., 2004, 49–51).

Biodiversiteetti on maatalousympäristössä perustavanlaatuisessa asemassa. Maatalous elää vahvassa vuorovaikutuksessa luonnon kanssa, vaikkakin tämä yhteys on hämärtynyt vuosien saatossa tuotantotekniikoiden kehittyessä. Tuotantoeläimien ja viljelykasvien jalostaminen elintarviketuotannon vaatimuksiin on onnistunut vain siksi, että luonto tarjoaa kattavan geneettisen monimuotoisuuden. Viljelyekosysteemin tuottavuus on näin ollut riippuvainen biodiversiteetistä ja sen säilymisestä. Myös maaston ekologia ja maiseman monimuotoisuus määrittelevät tuotantotekniikoita. Maatalousympäristöä muokkaa kuitenkin myös ihminen tiukassa vuorovaikutuksessa taloudellisiin, sosiokulttuurisiin ja poliittisiin ulottuvuuksiin. Maatalousympäristö muokkautuu toimeentulon, yhteisön ja yhteiskunnassa vallitsevien arvojen kautta. (Tiainen, ym., 2004, 16–17.)

Maatalousluonnon monimuotoisuutta on tutkittu kattavasti. Luonnon monimuotoisuuden merkitys tunnetaan, ja tiedetään, miten sitä voidaan parantaa maatalousympäristössä. Kuitenkaan nämä tiedot eivät ole tavoittaneet viljelijöitä suuremmissa määrin tai he eivät tiedosta tekojensa mahdollisia positiivisia vaikutuksia (Ruokavirasto, 2021). Luonnon monimuotoisuus on poliittisesti vielä uusi ala, joka hakee muotoaan (Zaccai & Adams, 2012), se on tullut laajemmin Euroopan yhteisen maatalouspolitiikan osaksi ohjelmakaudella 2023–2027.

Ruokapolitiikan professori Jessica Fanzo (2021) tuo päämäärätietoisesti esiin, kuinka meidän täytyy tuoda eri politiikka-alueita yhteen. Hän toteaa, ettei missään maassa ole pystytty ruokapolitiikkaan, joka yhdistää ihmisen ravinnon ja hyvinvoinnin parantamisen sekä ympäristönsuojelun. Monissa maissa maatalouspolitiikka, ravintosuositukset ja ilmastopolitiikka ovat pitkälle ajateltuja kokonaisuuksia, mutta niiden aito vuoropuhelu puuttuu. Joissain tapauksissa ne saattavat olla jopa ristiriidassa keskenään. Fanzo peräänkuuluttaa myös maatalouden monipuolisuutta ja monimuotoisuutta, jotta voidaan taata ihmisen ja ympäristön hyvinvointi. Hän ehdottaa, että maatalousministeriöt voisivat laajentaa siemenlajikkeiden ja kotieläinten rotujen määrää, joilla on hyvä ilmasto-, tauti- ja tuholaisresilienssi. Lisäksi hän tuo esiin määrätietoisen maanviljelijöiden yhteisöjen tukemisen ja viljelymenetelmien kehittämisen. (Fanzo, 2021.)

Euroopan vihreän kehityksen ohjelma tunnistaa ongelmia, joiden ratkaisuun on luotu “Pelloilta pöytään- strategia”, jonka on tarkoitus edistää erityisesti maaseudun ympäristönsuojelua, ilmastokysymyksen ratkaisua, biodiversiteettiä, viljelijöiden asemaa ja eläinten hyvinvointia (Kentala-Lehtonen & Honkasalo, 2021). Maatalouden piirissä on valtavasti osa-alueita, joita

kehittämällä voimme hakea ratkaisuja globaaleihin ympäristökysymyksiin. Ilmaston lämpeneminen myös vaikuttaa jo nyt maatalouden harjoittamiseen Suomessa, joten uusia näkökulmia ja resilienssiä ilmastonmuutoksen kohtaamiseen maaseudulla tarvitaan (MTK, 2020). Lajiston monipuolinen säilyttäminen on äärimmäisen tärkeää ilmastotoimien ohella, sillä eri lajien vaikutus ekosysteemien toimintaan ja tasapainoon on toisistaan riippuvainen. (MMM, 2022b.)

Vaikuttavimmat maatalousluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen ja lisäämisen keinot ovat Luken ja SYKEN MYTTEHO-hankkeen perusteella perinnebiotooppien, monivuotisten niittyteltojen ja luonnonhoitopeltojen ylläpitäminen. Hyvösen mukaan vaikuttavimpien toimenpiteiden pinta-alat ovat jääneet pieniksi maatalouden ympäristösopimusten rahoituksen puutteen vuoksi. “Nykyinen tuki ei kannusta kapeiden monimuotoisuuskaistojen perustamiseen, sillä tuen ehdot ovat jäykät ja takaisinperinnän riski on suuri, Kuussaari huomauttaa.” (Luonnonvarakeskus, 2020).

2.3. Ilmastonmuutos maaseutu ympäristössä

“Ilmastonmuutoksesta voi tulla ihmisen suurin aikaansaannos luonnossa” (Turunen, 2019, 28). Maatalous tuottaa merkittävän osan hiilidioksidipäästöistä, mutta sillä on myös muita sektoreita parempi mahdollisuus päästöjen sitomiseen. Maatalous on merkittävässä asemassa ilmastonmuutoskeskustelussa. Se on ensimmäisiä sektoreita, jotka tuntevat ilmastonmuutoksen voiman tuotannossaan. Äärimmäiset sääilmiöt ovat lisääntymässä. Viljasadot kärsivät jo nyt lämpöaalloista, kuivuudesta, tulvista (Fanzo, 2021) sekä lumipeitteen, jään ja roudan vaihteluista. Savikko (2018) huomauttaa, että ääri-ilmiöt voivat olla paikallisesti niin ankaria, ettei niihin voida sopeutua. Sopeutumiskeinoina maaperän rakenteen ja ojitusten hyvän kunnon merkitys kasvavat. Kasvukausi pitenee, kun päästään aikaisemmin kylvämään ja kasvilajivalikoimaa voidaan monipuolistaa (Savikko, 2018).

Ruoan aiheuttama ilmastovaikutus kasvaa, kun tuotantotasolla mennään eteenpäin ja ravintoketju pitenee. Kasvisten hiilijalanjälki on yleensä pienempi kuin lihan. Muutaman kuukauden tuotantoprosessilla tuotettavan broilerin hiilijalanjälki on pienempi kuin useita vuosia elävän naudan. Broilerit, kuten siatkin, syövät ihmisravinnoksi kelpaavaa viljaa ja soijaa. Lisäksi tuotantotiloja lämmitetään, ja viilennetään kesäisin. Märehtijät taas käyttävät ravinnokseen ihmisruoaksi kelpaamatonta kasvimassaa, samalla maatalousluonnon monimuotoisuudelle tärkeät laitumet ja pitkäikäiset nurmet toimivat hiilivarastoina.

Maidontuotantoon tarvitaan myös nykyaikaiset tuotantotilat, kun taas emolehmät, lampaat ja vuohet pärjäävät pihattotyypisissä tilaratkaisuissa. Kaikilla nautakarjatililla eläimet eivät kuitenkaan välttämättä laidunna, jolloin laiduntamisen tuomat ilmastoedut eivät toteudu. Riista tai porot eivät tarvitse edes lämmitettäviä suojia. Lämmitetyt tilat luovat oman näkökulmansa myös kasvisten kasvattamiseen ympärivuotisesti. Tuotantotilojen ylläpidon päästöihin voidaan kuitenkin vaikuttaa paljon uusiutuvalla energialla, jolloin kotimaisille kasvihuonetuotteille saadaan samansuuruinen ilmastovaikutus kuin ulkomailta tuotaville vastaaville tuotteille. Niinpä kaikista ilmastoystävällisintä voisi olla pellolla kasvaneiden vihanneksien ja juureksien syöminen. (Savikko, ym., 2022.)

Maapallon lämpötilan ja sademäärien muutoksien on ennustettu vähentävän joidenkin viljelykasvien tuotantoa ja ravinnepitoisuuksien määrää (Fanzo, 2021). Suomessa odotetaan kuitenkin sadontuottokyvyn kasvua, mikä lisää samalla ravinteiden tarvetta (Savikko, 2018). Samaan aikaan riskinä on kasvustoissa esiintyvien kasvitautien ja varastoidun viljan tuholaisien määrän nousu kansainvälisesti. Viljelymenetelmiin, varastointiin ja uusiutuvan energian tuotantoon tarvitaan panostusta ja uusia innovaatioita, jotta ilmastonmuutos ei kiihdy entisestään energian tarpeen kasvaessa. Lisäksi on tärkeää, että tarkastelemme kriittisesti yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia ruoankulutustottumuksia. Ilmastonmuutosta ajatellen meillä on kiire muuttaa ruokavaliomme ympäristöystävälliseksi ja kestäväksi. Ylikulutus on saatava loppumaan ja ravintotietoisuutta on lisättävä. Samalla ihmisten terveys ja hyvinvointi paranevat, ja maapallo säilyy elinkelpoisena seuraavillekin sukupolville. (Fanzo, 2021.)

Luonnonvarakeskuksen ilmastotiedonvälitykseen ja maanviljelijöiden ilmastonmuutokseen varautumiseen keskittynyt tutkija Riitta Savikko tiivistää ILO-hankeeseen antamassaan haastattelussa hyvin ilmastotiedon merkitystä: “OECD:n vuonna 2017 tekemän raportin mukaan maatalouden ilmastonmuutokseen varautumista hidastavat oleellisesti tiedonkulkuun ja sen soveltamiseen liittyvät haasteet. Tieto voidaan ajatella sopeutumiskyvyn tärkeäksi osaksi ja myös indikaattoriksi.” Hän kuvaa tietoa mahdollistajana, joka antaa pohjan pitkän aikavälin toiminnan suunnitteluun ja ratkaisujen miettimiseen lyhytnäköisten ratkaisujen sijaan. Lisäksi tieto antaa toimijalle mahdollisuuden osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ratkaisujen tekemiseen passiivisen seuraamisen sijaan. Tieto mahdollistaa toimijan muuttumisen reaktiivisesta sopeutujasta proaktiiviseksi toimijaksi. (Savikko & Savioja, 2020.)

2.4. Pirkanmaalainen maaseutu ympäristö

Pirkanmaalaiselle maisemalle ominaista on vesistöjen ja harjujaksojen vuorottelu, laaja-alaisempien ja pieni piirteisempien alojen vaihdellessa keskenään. Nämä ovat vaikuttaneet myös asutushistorian ja elinkeinojen kehittymiseen vesistöjen ja harjujen muodostamien reittien läheisyyteen. (Pirkanmaan liitto, 2013) Pirkanmaalta löytyy Itä-Suomelle tyypillistä mosaiikkimaista peltomaisemaa pieninä lohkoina ja länsirannikolle tyypillisiä suurempia peltoaukeita, joten alueelta saa melko kattavan kuvauksen Suomen maaseudun tilasta. Pirkanmaata luonnehditaan usein Suomen pienoiversioksi. Tampereen talousalue muodostaa alueelle vahvan kaupunkikeskuksen, jonka ympärillä on kaupungin läheistä maaseutua, ydinmaaseutua ja harvaan asuttua maaseutua. Pinta-alaltaan suurin osa Pirkanmaan maaseudusta luokitellaan kuitenkin ydinmaaseudeksi ja harvaan asutuksi maaseudeksi. (Pirkanmaan ELY-keskus, 2022.) Pirkanmaan maataloustuotantokin on Suomen mittakaavassa keskivertoa, kaikkia tuotantosuuntia löytyy, mutta mitään ensisijaista tuotantosuunta keskittymää maakunnassa ei ole. Yleisimpiä ovat kasvinviljelytilat niin kuin muuallakin Suomessa. (MTK, 2022; Luonnonvarakeskus, 2021.)

Pirkanmaan maakunnallinen maisematyyppijako koostuu kuudesta maisematyypistä. Ne ovat Keskeinen järvialue, joka muodostuu Näsi- ja Pyhäjärven tuntumaan. Keskeistä järvi-aluetta ympäröivät alhaalta päin Lounainen viljelyseutu, Eteläinen viljelyseutu ja Kaakkoinen järvialue. Lisäksi ovat Vuorimaa ja Suomenselän alue, jotka sijaitsevat Pohjois-Pirkanmaalla. Näillä maisematyyppialueilla on vaikutusta myös maatalouden eri tuotantosuuntien mielekkyyteen ja keskittymiseen tietyn tyyppisille alueille. Eteläisellä ja Lounaisella viljelyseudulla ilmasto-olosuhteet ovat suotuisat, maat ovat viljavia ja kannustavat viljelyyn. Peltoja maa-alasta on lähes neljäsosa. Kun taas Vuorimaan ja Suomenselän alueet ovat karuja ja metsien osuus alueille on suuri, peltoja alueella on alle 10 %:a maa-alasta. Suomenselällä pinnanmuotojen tasaisuus, maaperän karuus ja viileä ilmasto ovat luoneet laajoja suoalueita, niinpä Pirkanmaan suurimmat turvesuot sijaitsevat Pohjois-Pirkanmaalla. Kun taas järvialueilla vesistöjen merkitys on suuri ja alueille on keskittynyt teollisuutta. Peltojen osuus on hieman yli 10 prosenttia. (Pirkanmaan liitto, 2013.) Paikalliset ilmasto-olosuhteet, pinnanmuodot, maalajit ja välimatkat antavat viljelijöille myös erilaiset lähtökohdat maatalousluonnon monimuotoisuus ja ilmastotyön mahdollisuuksiin.

3. Teoreettinen viitekehys

Uudessa ympäristötutkimuksessa luonnon käytön eettiset perustelut ja sosiaalinen vastuu on liitetty vahvasti oikeudenmukaisuuden käsitteeseen (Lehtinen, 2003, 12). Sekä ilmastonmuutoksen torjumista että siihen sopeutumista yhdessä luonnon monimuotoisuustyön kanssa perustellaan oikeudenmukaisuuden kautta. Erityisesti ylisukupolviset ja globaalit näkökulmat painottuvat ilmasto- ja monimuotoisuustyön oikeuttamisessa. (Kivimaa, ym., 2021.) Tässä luvussa perehdytään oikeudenmukaisuuden käsitteeseen, joka on noussut yhä keskeisemmäksi ympäristöpolitiikan käsitteeksi ekologisten kriisien ratkaisemisessa. Oikeudenmukaisuuden periaatteiden avulla voimme yhdistää entistä ketterämmin ekologisen, sosiaalisen sekä taloudellisen kestävyuden. (Huttunen & Rekola, 2021) Aluksi pohdin oikeudenmukaisuuden käsitettä, sen liittämistä ympäristöpolitiikkaan ja lopuksi käyn läpi oikeudenmukaisuuden kolmijaon. Kolmijaon lisäksi on syytä pitää mielessä myös oikeudenmukaisuuden monipuolisuus, ja kiinnittää huomiota myös yksilöiden ja yhteisöjen perustarpeisiin, valmiuksiin/kykyihin ja toimintaan (Schlosberg, 2013). Kolmijaon tueksi käyn läpi maatalouden osalta Kaljosen, Karttusen ja Kortetmäen (2022) esittelemiä polkuja kestävään ja oikeudenmukaiseen ruokajärjestelmään siirtymiseksi.

3.1. Mitä oikeudenmukaisuus on?

Samaja (2003, 74-79) pohtii oikeudenmukaisuutta perusteellisesti sekä yksilön että yhteisön kannalta. Hän tulee yhdessä Aristoteleen, Platonin, Glaukonin ja muiden filosofien näkemysten kanssa siihen päätelmään, että yhteisön kannalta oikeudenmukaisuus on tavoiteltavaa. Prudentiaalisuuden eli järkevän oman edun tavoittelun ja moraalin käsitteiden kautta yksilölle epäoikeudenmukaisuus voi monesti olla "parempi" vaihtoehto kuin oikeudenmukaisuus. Historian saatossa ihmisille on tullut jotakuinkin luontaiseksi ja totutuksi tavaksi toimia oikeudenmukaisesti, niin kuin "kunnon ihmisen" kuuluu. Samaja (2003, 79) kirjoittaa kuvaavasti yhdessä Thomas Hobbesin näkemysten kanssa: "On aivan mahdollista ja järkevää ajatella, että yhteistyö (oikeudenmukaisuus) on ihmisille luonnollisempi tila kuin yhteistyön puuttuminen (epäoikeudenmukaisuus) - ei siksi, että ihminen on pohjimmiltaan hyvä, vaan siksi, että jokaiseen yhteisöön on historian kuluessa luonnostaan kehittynyt mekanismeja, jotka hyljeksivät vapaamatkustajia." (Samaja, 2003.)

Aristoteles kuvaa oikeudenmukaisuutta kaksijakoiseksi. Laillinen oikeudenmukaisuus, minkä suurin osa ihmisistä ymmärtää niin, että se, mitä laki käskee, on oikein. Lain määrittävästä oikeudenmukaisuudesta seuraa se, että: "Kuka noudattaa laillista oikeudenmukaisuutta, on

täysin hyveellinen, joten oikeudenmukainen ihminen ja oikeudenmukaisuus ovat eräänlainen hyve.” (Aristotle, 303) Tämä, laillinen oikeudenmukaisuus on kuitenkin mahdollista ihmisen yksin ollessa. Toisena hän esittää ajatuksen oikeudenmukaisuudesta suhteessa muihin, tasa-arvosta – verrannollisesta oikeudenmukaisuudesta. Tämän ajatuksen mukaan kenellä on paljon, tulisi maksaa paljon ja kenellä on vähän, tulisi maksaa vähän. Sama pätee rasitukseen, kuka rasittuu paljon, saa paljon. Kuka rasittuu vähän, saa vähän. (mts.)

Oikeudenmukaisuudessa on pohjimmiltaan kysymys siitä, että kukin saa ansionsa mukaan. Tätä voidaan jotakuinkin rationaalisesti harjoittaa ihmisten keskuudessa, mutta ympäristöä koskevissa oikeudenmukaisuuskysymyksissä tilanne on toinen. Ympäristöeettisessä keskustelussa on alettu kyseenalaistaa perinteistä näkemystä oikeudenmukaisuudesta, jossa oikeudenmukaisuus koskee vain ihmisyhteisöjen sisäisiä tai ihmisyhteisöjen välisiä asioita. Sillä ihminen voi toimia epäoikeudenmukaisesti myös luontoa ja sen elämää kohtaan. Monet ovat väittäneetkin, että myös luonnolla on oikeuksia. (Samaja, 2003, 80-83.)

3.2. Oikeudenmukaisuus ympäristöpolitiikassa

Wolfgang Sachs (1999, 28) mukaan jokainen ekologisen ongelman ratkaisuyritys vaikuttaa oikeudenmukaisuuden ilmentymiseen. Keskeisten oikeuksien muutokset muovaavat myös ihmisen luontosuhdetta. Näin globaali epäoikeudenmukaisuus ja luonnon kriisiytyminen ovat läheisessä vuorovaikutuksessa toisiinsa. Luonnon tilan ja politiikan uudistukset kietovat luonnon ja kulttuurin tiukasti yhteen. Ympäristönkäytön oikeudenmukaisuustutkimuksesta on noussut esiin yhteisöllisen luontosuhteen ja arkisen ympäristötietoisuuden muutoksen, sekä ympäristöä muovaavan taloudellispoliittisen toiminnan ryhmittymisen uudella tavalla. Luontosuhteen muutokset ja ihmisyhteisöjen rakenteet heijastelevat toisiaan läpinäkyvästi. Ne joko lisäävät tai vähentävät tilan- ja vallankäytön mahdollisuuksia. Esimerkkinä Lehtinen (2003) nostaa kotieläintalouden tuotantotavan tai –suunnan vaihtojen vaikutukset kuluttajan ruokapöytään, ja kuluttajan kulutuskäyttäytymisen vaikutukset tuottajien markkina-asemiin. (Lehtinen, 2003, 12–13). Fanzo (2021) peräänkuuluttaa samaa vuorovaikutussuhdetta ja alleviivaa eritasoisten maatalousyhteisöjen huomiointia maatalous- ja ympäristöpolitiikassa. Ketään ei tule jättää huomiotta, sillä kaikilla on osansa luonnon monimuotoisuus- ja ilmastokysymyksiä ratkaisijana. Suuret tilat saattavat viedä eteenpäin esimerkiksi kiertotalousasioita ja eläinrotujen jalostusta. Kun taas pienemmät tekevät tärkeää luonnon monimuotoisuustyötä perinnebiotooppien ja luonnonmukaisen viljelyn parissa.

Suomalaisen yhteiskunnan kapasiteettia vastata ekologisten kysymysten ja kansainvälisen ympäristöpolitiikan haasteisiin 1980-luvulta 2000-luvulle voidaan tulkita eri näkökulmista. Positiivisia sävyjä saadaan näkyviin, kun perustellaan ympäristönäkökulmien integroituvan talouteen, hallintoon ja arkeen. Edistystä on tapahtunutkin muun muassa uusiutuvien energianlähteiden käytössä, vesistöjen tilassa, jalostusarvossa ja yritysten ympäristökilpailukyvyssä. Jos mittareissa annetaan painoarvoa ekotehokkuuden ja teknologian sijaan luonnon monimuotoisuudelle, kansainväliselle vastuulle sekä tuotannon ja kulutuksen rakenteille, Suomessa on vielä paljon tehtävää. Ekotehokkuuden ja luonnonsuojelun kehitysaskelista huolimatta erityisesti energiankulutus ja niistä syntyvät kasvihuonepäästöt ovat kasvaneet. Hajakuormitus on suurta ja luonto köyhtyy edelleen. Tahtotilaa tai rohkeutta tuotannon ja kulutuksen rakenteiden muutokselle ei tunnu löytyvän. Päätöksenteossa arastellaan erimielisyyksiä ja mahdollista kilpailukyvyyn heikkenemistä. Kunnianhimoisemmille tavoitteille ei ole tilaa, laaja-alaisempi tietoisuus talouden ekologisista rajoista tuntuu olevan puutteellista. (Donner-Amnell, 2003, 156–157.)

Viime aikoina reilu siirtymä on noussut ilmasto- ja ympäristöpolitiikan keskiöön. Tämä konkretisoituu esimerkiksi kansainvälisesti Pariisin ilmastopöytäkirjassa, EU:n vihreän kehityksen ohjelmassa ja kansallisesti, Marinin hallituksen (2019-2023) ohjelmassa. Korostamalla oikeudenmukaista tai reilua siirtymää painotetaan sitä, ettei ketään jätetä jälkeen ilmasto- tai ympäristöpolitiikan toimien takia. Oikeudenmukaisuuden korostaminen politisoituneena käsitteenä nähdään mahdollisena siirtymän hidastajana, erityisesti sosiaalisista ja alueellisista oikeudenmukaisuuden näkökulmista tarkasteltuna. Samalla ympäristön hyvinvoinnin näkökulmasta oikeudenmukaisemman tulevaisuuden saavuttaminen saattaa hidastua. (Huttunen & Rekola, 2021) Monipuolisella oikeudenmukaisuuden ilmentymien tarkastelulla saamme kuitenkin näkyviin politiikkatoimissa huomioon otettavia näkökulmia, jotta voimme tulevaisuudessa taklata ennen kaikkea ekologiset haasteet, jotta meillä on toimintaedellytyksiä myös taloudellisiin ja sosiaalisiin toimiin. Ekologia, luonto ja sen ympäristö antavat meille kuitenkin elämämme raaka-aineet.

3.3. Oikeudenmukaisuuden kolmijako

Sosiaali- ja ympäristöoikeudenmukaisuus korostavat kolmea oikeudenmukaisuuden tasoa, jotka ovat jako-, menettely- ja tunnustamisoikeus (Schlosberg, 2007; Kaljonen, ym., 2021; Kivimaa, ym., 2021). Jako-oikeus keskittyy siihen, kuinka resurssit, edut ja velvoitteet jaetaan. Mitkä ovat olennaiset jakoperusteet ja keiden välillä ne jaetaan? Tämä oikeudenmukaisuuden taso keskittyy siis taloudellisten resurssien, ympäristö-, hyvinvointi- tai terveysvaikutusten jakautumiseen. Jakoperusteinen oikeudenmukaisuus pohjautuu verrannolliseen oikeudenmukaisuuteen, jolloin jokaiselle yksittäiselle hyvälle asialle määritellään kriteerit, joiden mukaan sen jakaminen pitäisi tapahtua (Walzer, 1990, 283). Oikeudenmukaisuuden määrittely tapahtuu näin ollen eri tavalla eri kulttuureissa. (Samaja, 2003, 80–83.) Esimerkkinä tästä maatalouden tukikriteerien tulkinta EU:n näkökulmasta verrattuna jäsenvaltioiden omiin näkökulmiin. Ilmastonmuutoksen kohdalla tarkastellaan riskien jakautumista ja sopeutumistoimenpiteiden hyöty- ja haittasuhteiden jakautumista. Lähtökohtana jako-oikeudenmukaisuudelle ilmastotyössä on, että ilman tehokasta ilmastonmuutoksen torjuntaa ja siihen sopeutumista, oikeudenmukainen lopputulos ei ole mahdollinen (Ciplet & Harrison, 2020). Maatalouden oikeudenmukaisuutta tarkasteltaessa jako-oikeus on merkittävässä roolissa. Vaikutustenarvioinnissa käytetyt tarkastelukohdat toimivat hyvin myös oikeudenmukaisuuden kontekstissa. Näin voidaan tarkastella suoria ja epäsuoria hyötyjä ja haittoja, niiden suuruutta, pysyvyyttä, todennäköisyyttä sekä, miten suurta joukkoa tai aluetta ne koskevat. Tukiehtojen määrittely, tuotantoketjujen tulojaot sekä investointien ja tuotannon kehittämisen pitkäjänteisyys ovat merkittäviä jako-oikeutta määritteleviä tekijöitä. Erityisesti eläintuotannon rakenteet kohtaavat tällä hetkellä haasteita. Tämänhetkinen ymmärrys ruoantuotannon oikeudenmukaisuudesta alleviivaa tuotantoketjujen polkuriippuvuuksia ja alkutuotannon heikkoa asemaa. (Kaljonen, ym., 2021; Kivimaa, ym., 2021.)

Menettelyoikeus huomioi päätöksenteon ja politiikkaprosessien osallisuutta ja reiluutta. Menettelytapojen oikeudenmukaisuus kysyy, ovatko osallistumismahdollisuudet tasapuolisia ja läpinäkyviä. Ovatko päätöksentekijät vastuuvollisia niille ryhmille, joita päätökset koskevat? Eri yhteiskuntaryhmien arvoille, käytännöille ja kulttuureille on annettava tilaa, jotta yhteiskunnat voivat kehittyä oikeudenmukaisesti. Menettelyoikeus on laajentunut käsittelemään myös osallistujien resilienssin ja kapasiteetin tukemista, mikä on tärkeää erityisesti maanviljelijöiden elinkeinon kehittämisen kannalta. Menettelytapojen oikeudenmukaisuus on yhteydessä tunnustavaan oikeudenmukaisuuteen, joka korostaa erilaisten sosiokulttuuristen arvojen tunnistamista osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Tämä

oikeudenmukaisuuden taso nostaa esiin myös historiallisia epäoikeudenmukaisuuksia, kuten vähemmistö ryhmien asemaa. Tunnustava oikeudenmukaisuus ottaa haltuun myös alueellisia ja globaaleja näkökulmia yhdessä ylisukupolvisten kysymysten kanssa. Tulevaisuuden toimia suunniteltaessa onkin tärkeää ymmärtää, ettei kaikilla toimijoilla ole samoja lähtökohtia osallistua ilmasto- ja monimuotoisuustyöhön. (Kaljonen, ym., 2021; Kivimaa, ym., 2021.)

Tunnustavan oikeudenmukaisuuden käsitteellä saadaan haltuun myös maatalouden ei-inhimillinen ulottuvuus, eläimet ja luonto. Alunperin ruokavalio muutoksesta on alettu puhumaan eläintuotannon eettisestä näkökulmasta. Yleinen ilmastopoliittinen keskustelu keskittyy melko yksiselitteisesti eläintuotannon vähentämiseen vedoten globaaliin ruokaturvaan ja ihmisterveyden turvaamiseen. Eläimet ja luonto voidaan myös nähdä oikeutettuina reiluun kohteluun. Tämän tunnustaminen pyrkii tuomaan esiin ekologisten suhteiden epäoikeudenmukaisuuksia, jotka vaikeuttavat eläinten ja kasvien peruskykyjä ja ekosysteemejä. Reilussa ilmastonmuutokseen ja ruokamurrokseen sopeutumisessa on syytä muistaa, etteivät ilmastotavoitteet ja eettiset tuotantomenetelmät välttämättä kulje käsi kädessä. Monimuotoisuustyöllä voidaan kuitenkin vaikuttaa molempiin positiivisesti. Laadulliset näkökohdat, jotka ovat eettisesti tärkeitä, jäävät helposti huomiotta, jos eläintuotannon kysymykset käsitellään vain määrällisinä. Kuten paljon ihmiset kuluttavat eläinperäisiä tuotteita tai kuinka suuri hiilijalanjälki tuotteella on per kilogramma. (Kaljonen, ym., 2021.)

3.4. Kohti reilua ruokamurrosta

Ruokaturva ja hyvän ravitsemuksen takaaminen kaikille on ruokajärjestelmän tärkein tavoite. Tarkasteltaessa ruokaturvaa Suomi on pärjännyt kansainvälisessä vertailussa hyvin, mutta täältäkin löytyy kehityskohteita. Ruoantuotantojärjestelmämme luo 21–37 prosenttia kaikista ihmisen tuottamista kasvihuonepäästöistä. (Savikko, ym., 2022; Saarinen, ym., 2021.) Samalla maatalousluonnon monimuotoisuus on heikentynyt ja koko ala kamppailee kannattavuuden kanssa. Maataloustuotannon alueellinen keskittyminen ja tehostuminen ovat kasvattaneet ympäristökuormitusta huomattavasti. Ilmastonmuutokseen vastaaminen ja kestävä ruokaturvan luominen vaativat Suomessa merkittäviä muutoksia kattaen koko ruokajärjestelmän toimintoihin ja toimijoihin. (Kortetmäki, ym., 2022.)

Suomessa peltomaan hyödyntämisen muutokset, niiden hiilivarannosta huolehtiminen ja ruokavaliomuutokset ovat tehokkaita tapoja pienentää sekä maatalouden että koko ruokajärjestelmän ilmastovaikutuksia. Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen,

vaativat muutoksia ruokajärjestelmän kaikilla osa-alueilla. Näin laajasta siirtymästä on aiheellista puhua ruokamurroksena. Reilu ruokamurros (Just Food) -hankkeessa on eritelty neljä eri murrospolkua, joilla päästään kohti ruokajärjestelmän ilmastovaikutusten hillintää. Ne pitävät sisällään maankäytön, ruokavalion, maatalousteknologian ja ruokateknologian muutoksen. Muutospolkujen arviointiin ja kehittämiseen on luotu seitsemän näkökulmaa, joilla arvioidaan murroksen oikeudenmukaisuutta. Ne käsittelevät oikeutta ruokaan ja hyvään ravitsemukseen, oikeudenmukaisia rakenteita, globaalia oikeudenmukaisuutta, ekologista monimuotoisuutta, päätöksenteon oikeudenmukaisuutta, tiedollista tasa-arvoa sekä sosiokulttuurista yhdenvertaisuutta. (Paloviita, ym., 2021.)

Viljelijöiden oikeudenmukaista asemaa kehittävät erityisesti politiikkatoimien monipuolinen ja tilakohtaisesti sovellettava keinovalikoima, joka ottaa huomioon myös toimien vaikutukset eri alueilla ja tiloilla. Ruokavaliomurroksen vaikutukset maatalouteen ja sen ympäristökuormitukseen on luonnollisesti otettava huomioon. Teknologioiden kehityksessä riskinä on, että viljelijöiden asema eriarvoistuu entisestään, jos alkutuottajien asemaa ei huomioida riittävästi. Arvoketjujen, rahoitusmallien, tutkimuksen ja tiedon käyttö nousivat maatalousteknologisen murroksen tarkastelussa keskiöön. Tiedollinen tasa-arvo, tiedon luotettavuus ja avoimuus vaativat huolellista tarkastelua, jotta oikeudenmukainen ja kestävä siirtymä on mahdollista. Samalla kaivataan tasavertaisia mahdollisuuksia eri tuotantomuodoille niin, että ne tukevat myös huoltovarmuutta eli kotimaista tuotantoa ja tilojen elinmahdollisuuksia. (Paloviita, ym., 2021.)

Reilun murroksen saavuttamiseksi on koottu periaatteet ja kriteerit ruokajärjestelmän ilmastotoimien oikeudenmukaisuusvaikutuksien arvioinnin avuksi. Niiden taustalla on oikeudenmukaisuuden kolmijaon tasot, joiden alle on koottu erityisesti ruokamurrosta koskevat oikeudenmukaisuuden periaatteet. Kolmijaon tunnistetaan erottelvan oikeudenmukaisuuden tasot, mutta se ei kuitenkaan tarjoa selkeitä vastauksia reiluuden tarkasteluun. (Kortetmäki, ym., 2022.) Käytän näitä periaatteita aineistoni analyysin tukena. Ne on koottu monitieteisen yhteistyön ja aikaisemman tutkimuksen avulla huomioiden sekä kestävyys että oikeudenmukaisuus näkökulmat (Tribaldos & Kortetmäki, 2022). Periaatteet ottavat huomioon sekä ajalliset että tilalliset mittakaavat yhdessä niiden ryhmien kanssa, jotka saattavat jäädä murroksessa taka-alalle. Periaatteille muodostetut kriteerit tuovat esiin oikeudenmukaisuudelle tärkeitä aiheita aina alkutuotannosta ravitsemukseen ja toiminnan globaaleihin vaikutuksiin. (Kortetmäki, ym., 2022.)

Jako-oikeudenmukaisuus on näissä kriteereissä jaettu oikeuteen perustarpeista työvoiman oikeudenmukaiseen kohteluun, oikeudenmukaisiin arvoketjuihin sekä toimeentulon mahdollisuuksiin. Oikeus perustarpeisiin on yksi perustavimpia reilun murroksen ehtoja. Niiden puuttuessa ei juuri muilla asioilla ole merkitystä. Muissa jako-oikeudenmukaisuuden näkökulmissa korostuvat toimeentulon mahdollisuudet ja erityisesti taloudellinen häiriönsietokyky sekä kuluttajilla että tuottajilla. Näihin vaikuttavat erilaiset arvoketjut, joiden kautta ravinto siirtyy pellolta pöytään. Oikeus työehtoihin, kohtuulliseen palkkaan ja työttömyyssuojaan ovat osa ihmisoikeuksien julistusta. (Kortetmäki, ym., 2022.) Kriteerien muodostuksessa on tunnistettu, että ruokaketjussa erityisesti alkutuotannon asema on ollut heikko ja vaatii oikeudenmukaisuutta tarkasteltaessa erityistä huomiota.

Globaali- ja ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus on eriteltyä omaksi kriteerikseen muistuttamaan siitä, ettei ruokamurros saa vaarantaa hyvinvoinnin edellytyksiä muualla maailmassa tai seuraavilta sukupolvilta. Seuraavissa kriteereissä korostetaan ekologisia näkökulmia ja kiinnitetään huomiota ympäristön terveyteen ja kantokykyyn sekä eläinten hyvinvointiin. Kriteereissä painotetaan, että ilmastotoimien vaikutuksia tulee arvioida entistä laajemmin suhteessa luonnonvarojen kestäväan käyttöön, luonnon monimuotoisuuteen ja ekosysteemien terveyteen. Menettelytapojen oikeudenmukaisuus on jaettu reilun päätöksenteon ja tiedon saatavuuden periaatteiksi. Näiden kriteereiksi on asetettu päätöksentekoprosessien läpinäkyvyys ja luotettavan tiedon saatavuus toimien vaikutuksista ihmisille ja luonnolle. Tunnustava oikeudenmukaisuus käsitellään sosiokulttuurisena oikeudenmukaisuutena. Se on jaettu kunnioituksen ja arvostuksen sekä yhtäläisen kohtelun periaatteisiin. Näissä painotetaan ruokajärjestelmän toimijoiden arvoja, tasavertaista kohtelua ja kunnioitusta. Lisäksi otetaan huomioon muutos kyvykkyyksien tukeminen. Mikä tarkoittaa käytännössä tiedon saavutettavuuden varmistamista eri toimijaryhmille, yksilöiden taitojen vahvistamista ja yhteistyömahdollisuuksien edistämistä. (Kortetmäki, ym., 2022.) Käytän näitä periaatteita analyysini apuna siinä määrin, kun ne nousivat aineistosta.

4. Aineisto ja menetelmät

Rajaan tutkimukseni Pirkanmaan alueen viljelijäyhteisöön kvalitatiivisen, aineistolähtöisen tutkimuksen avulla. Ruokaviraston (2021; 2022b) raportit viljelijöiden kokemuksista ja maataloushallinnolle suunnatuista työpajoista yhdessä Kaljosen, Karttusen ja Kortetmäen (2022) oikeudenmukaisuuden pohdintojen avulla antoivat hyvän pohjan teemoista, joihin tässä tutkimuksessa kannattaa paneutua. Lisäksi haluan paneutua tarkemmin oikeudenmukaisuuden käsitteeseen, kuinka se koetaan käytännössä: kuinka oikeudenmukaisena viljelijät kokevat maatalouden aseman, siitä käytävän yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon. Näin paikallisten viljelijöiden haastatteluilla saadaan hyvä kuva Pirkanmaan alueen maatalousluonnon monimuotoisuuden ja ilmastonmuutoksen kohtaamista asenteista ja niille annetuista merkityksistä. Haastatteluaineisto antaa myös osiittaa keinoista, jotka ovat monimuotoisuuden ja ilmaston lämpenemisen kannalta alueellisesti hyödyllisimpiä, tuotantosuuntien ominaispiirteet huomioivia ja viljelijöiden kannalta mielekkäitä.

4.1. Haastattelututkimus aineistonkeruumenetelmänä

Aineiston tuottamisen menetelmänä tässä tutkimuksessa käytettiin pirkanmaalaisten viljelijöiden puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Näin päästiin pureutumaan viljelijöiden arkeen ja teemojen saamiin merkityksiin. Teemahaastattelu luo haastattelulle rakenteen ja antaa haastateltavan näkemysten sekä asenteiden tulla vapaammin kuuluviin. Haastattelututkimuksessa tutkijan valinnat kuten teemojen rajausta tai keskustelunavaukset haastattelutilanteessa ovat kuitenkin vahvasti läsnä, vaikka teemahaastattelu luokitellaan keskustelunomaiselle aineistontuottamiselle vapaat raamit. (Vuori, 2022.) Teemahaastattelu perustuu ennalta määritettyihin teemoihin ja niiden vapaamuotoiseen, keskustelunomaiseen läpikäymiseen haastateltavan ja tutkijan kanssa. Haastattelu käydään läpi teemoittain niihin liittyvien apukysymysten kanssa. Teemahaastattelun vahvuutena on, että haastattelun aikana voidaan tarkentaa haastateltavan esiin nostamia asioita. Teemoja voidaan käsitellä eri laajuudella keskittyen niihin asioihin, mistä kullakin haastateltavalla on kerrottavaa. Haastattelu voi edetä myös eri järjestyksessä kuin teemat on suunniteltu, esimerkiksi teemojen kytkeytyessä toisiinsa keskustelun aikana. (Hyvärinen, ym., 2022; Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Tämän tutkimuksen teemoiksi kirjallisuusselvityksen ja itselleni muodostuneen näkemyksen kautta valitsin seuraavat: 1. Maatalouden ilmastotyö, 2. Maatalousluonnon monimuotoisuus,

3. Tieto ja uutisointi, 4. Maaseutuyhteisö, 5. Oikeudenmukaisuus maatalouden ilmasto- ja luonnon monimuotoisuuskeskustelussa ja 6. Mahdollisuudet ja uhat. Siltä varalta, ettei teema tai sen aloituskysymys jo itsessään käynnistänyt keskustelua, kuhunkin teemaan oli apukysymyksiä keskustelun omaisen ilmapiirin tavoittamiseksi. Haastattelurunko on liitteenä 1. Teemahaastattelulle tyypillisen vastaamisen vapauden saavuttamiseksi haastattelu aloitettiin aihepiiriin liittyvällä laajalla kysymyksellä, jolla pyrin herättelemään haastateltavaa kertomaan omista kokemuksistaan vapaasti (Hyvärinen, ym., 2022). Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi tilan historiaa ja tuotantotapoja. Haastattelut tallennettiin äänitteelle ja käsiteltiin anonyymisti, jotta litterointi ja analyysi voitiin toteuttaa hallitusti. Haastateltavilta pyydettiin äänityslupa pääasiassa suullisesti ja sovittiin, että aineistoa käsitellään vain tätä tutkimusta varten, ja tallenteet säilytetään tietosuojatusti.

4.2. Tutkimuksen asettelu

Haastateltaviksi sopivat pirkanmaalaiset viljelijät tuotantosuunnasta riippumatta. Luonnon monimuotoisuus ja ilmastokysymysten nouseminen yhteiskunnallisesti merkittäviksi vasta viime vuosikymmeninä herätti mielenkiintoni nuoremman sukupolven viljelijöihin. Ruokaviraston kysely tavoitti huonosti alle 30-vuotiaita viljelijöitä (Ruokavirasto, 2021), mikä tukee tätä ajatusta. Tutkimukseni tavoitteena oli saavuttaa alle 41-vuotiaita viljelijöitä, sillä he ovat oikeutettuja nuoren viljelijän tukeen (Ruokavirasto, 2022a). Haastateltavien tavoittaminen ja tutkimuksen aikataulu johtivat kuitenkin siihen, että haastateltaviksi valikoitui kuusi nuorta (alle 41-vuotiaasta) ja kaksi kokeneempaa viljelijää ympäri Pirkanmaata. Kokeneempien viljelijöiden haastattelut toivat aineistoon laajuutta.

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin vain tätä tutkimusta varten. Aineisto analysoidaan teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Analyysissä on syytä muistaa, että tämä tutkimus pyrkii jäsentämään todellisuutta inhimillisten kokemusten ja niiden sanoittamisen kautta. Sisällönanalyysin alkuoletuksena on, että ihminen haluaa olla maailmassa mukana ja kertoa kokemuksistaan maailman sisältä käsin. Tämä alkuoletus ja teoriaohjaava analyysitapa antavat hyvät lähtökohdat maatalouden ympäristökysymyksiä tutkimaan maanviljelijöiden kokemusten kautta. Aineisto koostuu laajoista teemoista, joissa tulee esiin moninaisia merkityksiä, joten teoriaohjaavuus antaa hyvin tilaa aineiston ja oikeudenmukaisuuden kolmijaon teorian vuoropuhelulle rajautumatta pelkästään aineisto- tai teorialähtöisyyteen. (Tuomi & Sarajarvi, 2018.)

Otin yhteyttä viljelijöihin suoraan puhelimitse pääasiassa Pirkan Kylät ry:n kautta saamistani yhteystiedoista. Luomutuottajat ovat tässä tutkielmassa yliedustettuina, kun verrataan heidän osuuttaan maanlaajuisesti. Lähes kaikilla haastatelluilla oli henkilökohtaista kiinnostusta tutkimuksen aihepiiriin. Haastattelukutsu jaettiin myös Pirkan Kylät ry:n tiedotuksen ja Faba osuuskunnan kautta, mutta niiden kautta yhteydenottoja ei tullut. Haastatteluja pidettiin yhteensä kahdeksan kappaletta. Kolme haastattelua pidettiin videoyhteydellä ja viisi paikan päällä. Tuotantosuunnat jakautuivat niin, että haastateltavista kolme oli lypsykarjatilallisia, kolme luomulihantuottajia ja kaksi luomuviljantuottajia. Haastateltavat olivat Virroilta, Lempäälästä, Pälkäneeltä ja Ikaalisista.

4.3. Teemojen avaus

Maanviljelijöiden teemahaastatteluiden tavoitteena oli päästä käsiksi ilmastonmuutoskeskustelun ja maatalousluonnon monimuotoisuuden saamiin merkityksiin maatalouden arjessa. Haastattelurunko koostui kuudesta temasta, mitkä käytiin läpi kaikkien haastateltavien kanssa. Jokaisen teeman kohdalla oli myös avustavia kysymyksiä käytännön ratkaisuksista, joilla viritettiin keskustelua tarvittaessa. Esimerkiksi käsiteltäessä ilmastonmuutosta maatalousympäristössä käydään läpi uusiutuvan energian ja kiertotalouden ratkaisuja. Niin sanottuja apukysymyksiä ei käsitelty samalla laajuudella kaikissa haastatteluissa. Tässä kappaleessa avaan teemojen sisältämiä merkityksiä.

Ilmastonmuutos ja maatalousluonnon monimuotoisuus muodostuivat lähes itsestään selviksi haastattelun teemoiksi. Niitä käsiteltäessä pääkysymyksinä oli: *Miten koette maatalouden ilmastotyön merkityksen?* Ja *Miten koette maatalousluonnon monimuotoisuuden merkityksen maataloudelle?* Nämä teemat ja niiden alakysymykset muodostuivat pitkälti tutkimuskysymyksestä sekä teoriaosuuden ja aikaisemman työkokemukseni avulla. Koin tärkeäksi, että nämä teemat käsiteltiin erillisinä, vaikka ne saattavat arjen työssä näytyä päällekkäisinä toisiaan tukevin teemoina. Lisäksi näitä yhdistävää tutkimusta on olemassa melko vähän, joten erillisinä teemoina näiden ilmiöiden mahdollisia ristiriitaisuuksiakin oli helpompi tuoda esiin. Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta näitä teemoja perustelevat erityisesti oikeus ruokaan ja hyvään ravitsemukseen, globaali oikeudenmukaisuus sekä ekologinen eheys ja monimuotoisuus (Paloviita, ym., 2021; Kortetmäki, ym., 2022). Tiedostan myös, että nämä saattavat olla tunteita herättäviä teemoja, ja halusin luoda haastatteluihin tulevaisuuteen katsovaa ilmapiiriä. Ilmastonmuutos ja maatalousluonnon monimuotoisuus

ovat myös laajoja yksittäisiä käsitteitä, joiden saamia merkityksiä halusin tässä tutkielmassa tuoda näkyviksi. Näin päästään paremmin käsiksi siihen millaisia käytännön ratkaisuja ja merkityksiä viljelijät näissä teemoissa näkevät.

Tieto ja uutisointi määrittelevät paljon yksilön tekemiä valintoja. Maatalouden ympäristövaikutuksien vähentämisessä on paljon potentiaalia, kun ympäristötietoutta lisätään ja konkreettisia tuotantopanoksia korvataan tiedolla (Aakkula, ym., 2002). Tiedon saatavuus ja lähteiden luotettavuus ovat tärkeitä oikeudenmukaisuuden näkökulmia (Kortetmäki, ym., 2022). Tieto maatalousluonnon monimuotoisuuden edistämisestä on hajanaista ja toimet eivät kiinnosta viljelijöitä (Ruokavirasto, 2022b). Uutisointi ja julkinen keskustelu muokkaavat paljon mielipiteitä. Oikeudenmukaisuuden näkökulmista tässä ja seuraavassa teemassa korostuvat tiedollinen tasa-arvo sekä sosiokulttuurisen yhdenvertaisuuden merkitys (Paloviita, ym. 2021; Kaljonen, ym., 2022). Tällä teemalla halusin selvittää minkälaisia merkityksiä viljelijät kokevat yhteiskunnallisessa ilmastonmuutos- ja luonnon monimuotoisuuskeskustelussa tiedon ja uutisoinnin kontekstissa.

Maaseutuyhteisöteema muodostui sekä Pirkan Kylät ry:n esittämästä toiveesta että teoriaosuuden perusteella. Tällä teemalla halusin selvittää kuinka paljon maaseutuyhteisön eli lähiseudun viljelijöiden, naapureiden, kyläläisten ja aiempien sukupolvien asenteet vaikuttavat viljelijöiden asenteisiin, käytännön työhön ja yleiseen ilmapiiriin maatalouden ympäristötyöstä (Ruokavirasto, 2021). Maaseudun sosiaalinen pääoma on myös ympäristöpoliittinen mahdollisuus, kunhan toimijoiden paikallinen tieto ekologisista, taloudellisista ja sosiaalisista ympäristöolosuhteista saadaan kuuluviin (Aakkula, ym., 2002). Maaseudun sosiokulttuurisen oikeudenmukaisuuden näkökulmien tunnistaminen tuo maaseudun ja maatalouden erityispiirteitä esiin. Erilaisten ryhmien ja toimijoiden intressit ja vuorovaikutussuhteet on kyettävä tunnistamaan, jotta heidän toimintaansa voidaan kunnioittaa ja arvostaa sen ansaitsemalla tasavertaisella tavalla. Tässä teemassa käytiin läpi myös ylisukupolvisia pohdintoja ja niiden vaikutusta tilan toimintaan. (Kortetmäki, ym., 2022.) Nämä näkökulmat auttavat tunnistamaan myös yhteistyömahdollisuuksia eri toimijoiden välillä.

Oikeudenmukaisuuden huomiointi on noussut tärkeäksi tavoitteeksi yhdessä ilmastonmuutoksen torjunnan ja siihen sopeutumisen tavoitteiden kanssa. Ilmastonmuutosta ja luonnon monimuotoisuustyötä ei voi tehdä keskittymällä pelkästään numeerisiin tavoitteisiin, vaan sosiaaliset epätasa-arvoisuudet ja jännitteet on otettava myös huomioon. Kestävämpään ruokajärjestelmään siirtyminen vaatii teknisten ratkaisujen lisäksi tuotannon, jakelun ja

kulutuksen tarkastelua muun muassa oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. (Kaljonen, ym., 2021.) Maatalouden sosiaalinen oikeudenmukaisuus ilmenee, ja sitä määritellään muun muassa julkisessa keskustelussa, tukiehdoissa, viljely-yhteisöissä, tuotteiden ja tuotantopanoksien hinnoittelussa. Samaan aikaan oikeudenmukaisuutta voidaan peilata myös ympäristön hyvinvointiin, maankäyttöön ja eläinten oikeuksiin. Tällä teemalla halusin selvittää, minkälaisia oikeudenmukaisuuden ilmiöitä maanviljelijät elinkeinoonsa liittyen kokevat. Erityisesti odotin pääseväni käsiksi päätöksenteon ja rakenteiden oikeudenmukaisuuden (Paloviita, ym., 2021) kokemukseen.

Haastattelun viimeisellä teemalla, uhat ja mahdollisuudet, halusin vielä alleviivata ja koota yhteen viljelijöiden näkemyksiä näistä kaikista teemoista. Tässä kohdassa haastattelua oli myös hyvä mahdollisuus täydentää ajatuksiaan muista teemoista.

5. Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Aloitin aineiston analyysin poimimalla aineistosta nousevat asiasisällöt teema kerrallaan. Näin sain ajatuskokonaisuudet kokoon niin, ettei oikeudenmukaisuuden teoria jättänyt merkityksiä varjoonsa. Koska tutkimukseni keskittyy kokemuksiin, asenteisiin ja merkityksiin pelkistän aineiston ajatuskokonaisuuksien tasolle yksittäisten lauselmien tai sanojen sijaan. Tämän jälkeen järjestin aineiston käyttäen teoriapohjana oikeudenmukaisuuden kolmijakoa (Schlosberg, 2007) yhdessä reilun ruokamurroksen periaatteiden kanssa (Kaljonen ym., 2022; Kortetmäki, ym., 2022). Oikeudenmukaisuuden näkökulmat tulivat tutkimukseni osaksi vasta haastattelurunkoa koostaessani juuri ennen aineiston keruuta, joten pidän tätä työtä teoriaohjaavana teorialähtöisyyden sijaan. Teemojen koostamismenetelmäni ei ollut niin syvällinen, että voisin sanoa sitä teorialähtöiseksi. Teoriaohjaavaa analyysiäni johdattavia oikeudenmukaisuuden näkökulmia ovat muun muassa toimeentulon, tiedon tasa-arvon sekä ekologisen eheyden ja monimuotoisuuden näkökulmat. Oikeudenmukaisuuden kolmijako muodostaa sisällönanalyysini yläluokat, joiden alle kokoan aineistostani nousseet oikeudenmukaisuutta ilmentävät ajatuskokonaisuudet alaluokkiin. Alaluokkien muodostamisessa käytän apunani reilun ruokamurroksen periaatteita (Kortetmäki, ym., 2022), siinä määrin kuin ne nousevat aineistosta. Sisällönanalyysin avulla pyrin kokoamaan ilmiötä kuvaavan tiivistelmän, jolla voin liittää tulokset myös muihin aihepiiriin tutkimustuloksiin ja laajempaan kontekstiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006; Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Tämän tutkimuksen tulokset eivät tuo esiin, kuinka yleisiä mitkään kokemukset ovat, mutta tämä avaa hyvin ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustyön saamia merkityksiä ja niitä ratkaisumalleja, mitkä viljelijät kokevat mielekkäiksi.

Oikeudenmukaisuuden käsite on itsessään hyvin monitahoinen. Maatalouden ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustyö kantavat sisällään vähintään yhtä monitahoista merkitysjoukkoa, jotka kulkevat sekä erillään että päällekkäin oikeudenmukaisuuden näkökulmien kanssa. Tästä esimerkkinä viljelijän sitaatti, joka tuo osaltaan esiin myös omaa ajatustani maatalouden asemasta ja alleviivaa tutkimusmotiiviani. Tässä sitaatissa kiteytyy yhteen kokemus sosiokulttuurisesta epäoikeudenmukaisuudesta, tiedon tasa-arvosta sekä menettelytapojen oikeudenmukaisuuden ilmentymistä. Lopuksi tästä nousee tunnustavan oikeudenmukaisuuden ominaispiirteitä alueellisista sekä ekologisen eheyden näkökulmista.

“Koen, että se maatalous on työnnetty semmoseen nurkkaan, missä maataloutta ei ymmärretä. Ihmiset, jotka eivät konkreettisesti tiedä mitä ruoantuotanto on, ne ei tunne

niitä toimintatapoja, ne ei tunne sitä kulttuuria. Siis vaan on liian vähän pohjatietoa, niin niillä on tosi jyrkkiä mielipiteitä ja ne on vahvoja vaikuttajia ilman, että ne tuntee sitä alaa. Koen siis, että maatalous on ajettu semmoseen nurkkaan, että se koetaan uhkana, mutta ei nähdä tai tunnusteta niitä mahdollisuuksia. Maatalous on maailman suurin maankäyttäjät. Maatalous on suurin uhka biodiversiteetin häviämislle. Sillon se on myös ensisijainen keino pelastaa se luonnon monimuotoisuus, ku lähdetään muokkaamaan niitä toimenpiteitä.” -Haastattelu 6

Oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuudet ovat usein kietoutuneita toisiinsa. Esimerkiksi taloudellisten epäoikeudenmukaisuuksien korjaamiseksi vaadittavien ratkaisujen mahdollisuudet saattavat valjeta toisten oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien tarkastelulla, jotka selittävät taloudellisten eriarvoisuuksien syitä. (Schlosberg, 2007) Tämän vuoksi järjestän aineiston reilun ruokamurroksen periaatteita (Kaljonen ,ym., 2022; Kortetmäki, ym., 2022.) hyväksi käyttäen oikeudenmukaisuuden kolmijaon tasojen alle. Esittelen käytetyt periaatteet kunkin oikeudenmukaisuuden päätason alla.

5.1. Jako-oikeudenmukaisuus

Tämä oikeudenmukaisuuden taso keskittyy maatalouden kontekstissa pitkälti taloudellisten resurssien ja ympäristövaikutusten jakautumiseen. Ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustyössä on tärkeää huomioida tämä oikeudenmukaisuuden taso, mikä pääasiassa tarkastelee hyötyjen ja haittojen jakautumista. Sitä pohdittiinkin aineistossa paljon erityisesti ilmastonmuutosta ja maatalousluonnon monimuotoisuutta käsittelevissä teemoissa. Luonnonvaroja pitäisi pystyä käyttämään kestävästi ottaen huomioon ilmasto- ja monimuotoisuustavoitteet yhdessä tuotanto- ja talouspaineiden kanssa. Samalla siitä pitäisi saada reilu korvaus yritystoiminnan kattamiseen ja elämiseen kuten missä tahansa muussakin liiketoiminnassa. Niinpä käsittelen jako-oikeudenmukaisuutta tässä kappaleessa oikeutena hyvään ruokaan ja ravitsemukseen sekä oikeudenmukaisten arvoketjujen ja toimeentulon mahdollisuuksien näkökulmasta (Kortetmäki, ym., 2022). Toimeentulon mahdollisuuksien alla käsittelen myös työvoiman oikeudenmukaista kohtelua. Lisäksi käsittelen jako-oikeudenmukaisuuden alla aineistosta nousseet käytännön työn näkökulmat ja menetelmät, sillä ne liittyvät vahvasti hyötyjen ja haittojen jakautumiseen sekä taloudellisiin resursseihin tehdä ilmasto- ja monimuotoisuustyötä.

5.1.1. Oikeus hyvään ruokaan ja ravitsemukseen

Vastauksissa tulee kattavasti esiin se, että ruokaa tuotetaan koko yhteiskunnalle. Ihmisen perusoikeus on saada ravintoa. Meillä kaikilla on varmasti oma henkilökohtainen kokemus, minkälainen ravinto on meille parhaaksi. Kriteereinä voivat olla erilaiset tekijät, kuten maku, ravintosisältö, eettiset, taloudelliset tai/ja ekologiset näkökulmat. Jako- oikeudenmukaisuuden näkökulmaa käsiteltiin aineistossa esimerkiksi ruoan hinnan pohdinnalla, mikä liittyy vahvasti erilaisten sosioekonomisten ryhmien resursseihin ostaa ruokaa. Seuraavassa sitaatissa viljelijä avaa ruokaan käytetyn rahaosuuden pienentymistä. Samalla sitaatissa tulee ilmi, että maataloudella on mahdollisuus tuottaa myös parempilaatuisia elintarvikkeita.

“En tiedä mitä mä ajattelisin tästä ruoan hinnasta ja sen jakautumisesta, koska toisaalta ihmiset käyttää nykyään tosi vähän rahaa ruokaan. Siis suhteessa. On semmosia kaavioita, että aikaisemmin kuluttajat on käyttäny tyylisiin 25 %:a kaikista tuloistaan ruokaan ja nyt se on joku 10 %: a. Silti me saadaan sillä tosi huonolaatuista ruokaa ja silti me ostetaan ruokaa, jota me ei tarvita. Et me käytetään meidän rahaa ja resursseja sellaseen ruokaan, jota me ei tarvita ja joka ei tue meidän hyvinvointia ja terveyttä. Ja sit toisaalta kuluttajilla ei oo enempää rahaa ostaa ruokaa ja sit se tulon jakautuminen siinä ruokaketjussa on uskomattoman epäreilu. Niin, mä, se hämmentää minua, mä haluaisin ymmärtää sitä enemmän.” -Haastattelu 6

Tilanne on monimutkainen. Erityisesti luomulihakarjaa kasvattavan tilan näkökulmasta, jolla ympäristöasiat on mietitty maaperän eliöstöstä linnustoon ja vesistöihin on hankala ymmärtää, miksi yhteiskuntamme tukee tehotuotantoon perustuvaa sika- ja broileritaloutta. Ruokaturvan tulee olla vahva ja kaikilla on oltava mahdollisuus saada riittävästi ravitsevaa, soveliaista ja turvallista ruokaa (Kortetmäki, ym., 2022). Tämä ajatus oikeuttaa maatalouden tukipolitiikkaa hyvin pitkälle. Luomutilan näkökulmasta tässä on kyse todella soveliaasta ruuasta, ei niinkään ravinnepitoisesta ympäristöä kunnioittavasta ravinnosta.

“Että jos mun pitäis syödä sitä lihaa mitä ruokakaupassa myydään, niin mä en välttämättä söis lihaa ollenkaan. Koska en haluais syödä sen laatuista, niin huonolaatuista lihaa. Ehkä söisin sillon tällön jotain luomunautaa kaupasta. Mutta mä en ehkä tunnista sitä omaa etuoikeutettua asemaani siinä, että se ruoka mitä mä tuotan ja syön on niin hyvä laatuista, etten ymmärrä, että jotkut joutuvat syömään sitä halvinta sikaa mitä en itse koskaan osta kaupasta.” -Haastattelu 6

Viljelijöiden keskuudessa tulon jakautuminen ruokaketjussa koetaan hyvin epäoikeudenmukaiseksi. Viljelijöiden tulo muodostuu suureksi osaksi tuista, joiden kautta vaikutetaan myös käytännön toimenpiteiden toteuttamiseen ja suunnitteluun. Tosin tukiehdot muuttuvat melko usein ja viljelijät kuvaavat, että ne saattavat muuttua myös yllättäen, minkä koetaan tuovan epävarmuutta toimien suunnitteluun ja aiheuttavan ylimääräistä stressiä.

“Siinä mielessä vähän hankala, se maatalouden asema, kun maatalousyrittäjien liikevaihdosta niin iso osa on julkista tukea, sitä kautta valtio pääsee sanelee, mitä ehtoja pitää täyttää, että sä saat tän tuen. Sehän tuottaa nyt ylimääräistä työtä, ja tietenkin stressiä niiltä osin, kun ehdot muuttuu aina määrävälein. Tai sitten ne saattaa muuttua myös ihan yllättäen. Vaikka mullakin on kasvinviljelytila, eli työmäärältään, hallittavuudeltaan paljon simppelimpi, kun kotieläintila, mutta tässäkin on ihan pirun monta prosessia ja tää on mun mielestä tosi vaativaa työtä. Niin kyllä se on aika perseestä, että niitä ehtoja venkslataan jatkuvasti, jos nyt saa sanoo.” -Haastattelu 3

Tukiehdot päivämäärineen koetaan kuormituksena, eikä tilannetta helpota kokemus siitä, ettei maataloutta arvosteta. Sivulauseissa tukien olemassaolo ymmärretään hyvinkin, mutta perusteellisia muutoksia kaivataan. Maatalouden yhteiskunnallinen rooli kaikille yhteiskuntaryhmille ravintoa tuottavana elinkeinona tiedostetaan, joten se nähdään myös politiikoinnin välineenä. Mikä saamani käsityksen mukaan vaikuttaa ainakin jossain määrin auttavan viljelijöitä myös ymmärtämään tilanteen monimutkaisuutta, vaikka se onkin kokonaisuudessaan hyvin turhauttava.

“Varmaan kaikki maatalousyrittäjät on sitä mieltä, että tuet sais ottaa kokonaan pois, jos tuotteista saatas se oikee hinta, mutta tää on tätä politiikkaa niin sanotusti.”

-Haastattelu 1

Tähän näkökulmaan liittyy vahvasti myös ympäristön hyvinvointi siinä suhteessa, että yleinen ruokaturva on taattava. Niinpä meidän on kyettävä hoitamaan maataloutta, sen kattamaa pinta-alaa ja reuna-alueita niin, että se on tuotanto-olosuhteiltaan toimintakykyinen ja resilientti myös tulevaisuudessa.

5.1.2. Toimeentulon mahdollisuudet

Edellä käytiin läpi viljelijöiden asemaa yhteiskunnallisena kaikille tasa-arvoisesti ravintoa tuottavana toimijana. Tässä kappaleessa keskityn tilakohtaisen taloudenpidon, toimeentulon näkökulmiin ja työvoiman oikeudenmukaisen kohtelun periaatteeseen. Viljelijät kokevat ensi

kädessä sään ääri-ilmiöiden vaikutuksen työssään sekä fyysisesti että taloudellisesti. Noin puolet haastatelluista viljelijöistä tunnistavat ilmasto- ja monimuotoisuustyön tukevan tilan taloutta ja menestymismahdollisuuksia. Ne auttavat turvaamaan käyttökelpoisen viljelysmaan saatavuutta sekä parantavat alkutuotannon kannattavuutta (Kortetmäki, ym., 2022).

“Ne hiiliviljelytoimenpiteet ja monimuotoinen luonto tekee meidän maatilasta tuottavamman ja sitä kautta kannattavamman. Siinä ei ole pelkästään sellaista ideologista tasoa, vaan siinä on myös semmoinen konkreettinen taso, että se auttaa meitä meidän työssä.” -Haastattelu 5

Viljelijät kuvailivat ympäristötyöstä saatavia rahallisia avustuksia sekä tukien että tuotteiden jatkojalostajien kautta. Erityisesti meijerien kannustama ilmastotyö nousi esiin, kun viljelijät kuvailivat, että maidon litrahintaan saadaan ympäristötoimia tekemällä niin sanottu vastuullisuussentti. Erilaisista ympäristötoimista on olemassa lista, joista saa valita omalle tilalleen sopivimmat käytänteet. Sivulauseessa mainitaan, että ennen vastuullisuussentin käyttöönottoa ja sen tuomaa keinovalikoimaa maidonhintaa on kuitenkin laskettu sentillä. Yhtäkkiä tämä käytäntö kuulostaa päälle liimatulta. Tähän toimintatapaan ollaan kuitenkin haastattelemieni viljelijöiden kohdalla tyytyväisiä, sillä tilalleen voi valita parhaimmat käytännön toimet itse, eikä jonkun toisen tahon sanelemana. Lisäksi he tekevät ilmasto- ja monimuotoisuustyötä mielellään.

Lisäksi muutamissa haastatteluissa korostuu se tosiasia, että monimuotoisuustyön, niin kuin ilmastotyönkin lähtökohta on kannattava perustuotanto. Tilan toimintaa voidaan kehittää muihinkin intresseihin, kun perusasiat ovat kunnossa. Eräs maanviljelijä tiivistää hyvin yleisen rahoituksen näkökulmaa, että maatalouden tuet tulevat valtion kassasta. Tässä tapauksessa on oikein, että niillä tuotetaan yhteiskunnallisia hyödykkeitä myyntiin, eikä pelkästään niin, että saadaan rahaa tuottamatta konkreettista tuotetta. Tällä hän viittaa maisemapeltoihin, joiden tuotantoarvo on lähinnä välillinen. Harvan tilan kuvaillaan pystyvän laskemaan monimuotoisuustyölleen taloudellista arvoa. Ilmastonmuutokseen ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymiseen varautumisen takia onkin tärkeää, että julkista rahoitusta löytyy uusien ratkaisujen käyttöönottoon, luonnonvarojen säilyttämiseen ja ennallistamiseen, jotta kannattava perustuotanto pystytään pitämään elinvoimaisena. Aineistossa kuvaillaan myös yleistä huonoa taloussuhdannetta, mikä ei todellakaan ole ainoastaan ilmasto- ja monimuotoisuustyöhön liittyvä ongelma, vaan se koskee monella tilalla myös päätoimeentulon lähdeä. Esimerkiksi viljasta tai lihasta saatava kilohinta verrattuna tuotantopanoksiin

käytettyihin resursseihin on hyvin vaatimaton. Tämä ilmenee aineistossa ilmaisuista, missä maataloutta verrataan harrastukseen tai talkoisiin. Yhdessä haastattelussa todetaan myös, että tuntihintaa työlle ei ainakaan kannata laskea saati verrata sitä muihin elinkeinoihin.

“Kyllähän se vaan karu fakta on näissä hommissa, että talous merkitsee aika paljon, ettei se perhe talkoilla elä.” -Haastattelu 7

Maatalouden tukipolitiikka nousi haastatteluissa esiin hyvin kokonaisvaltaisesti. Kommentteja sen toimivista elementeistä ja kehityskohteista tuli esiin kaikissa teemoissa. Maatalouden yleiset tukiehdot kannustavat ympäristön tilaa tukeviin toimiin, mutta niissä saattaa monesti olla ehtoja, jotka viljelijöiden näkökulmasta monimutkaistavat käytännön töitä suhteettomasti. Ympäristösopimukset ovat kuitenkin pidettyjä. Ne antavat hyvän korvauksen ja kannustavat pitämään alueet luonnonhoitoa tukevassa toiminnassa. Ympäristötuki mainittiin myös hyvän suuruisena taloudellisena kannustimena. Hyvinä ympäristötukipaketteina esiin nousivat maiseman monimuotoisuussopimus ja kosteikkosopimukset, joita on lähinnä rannoilla ja vesistöjen läheisyydessä. Niiden merkitys myös tunnustetaan, mutta samalla tunnustettiin myös se, että karjatilat, jotka yleisimmin näitä sopimuksia tekevät ovat vähentyneet ja vähentymässä.

“Tää tukipolitiikkahan osaltaan kannustaa tekemään tiettyjä toimenpiteitä, se on ihan ok, mutta ei se saa olla ehto näille ilmastohommille, että sitä tehdään pelkästään tukien takia.” -Haastattelu 1

Toiset puolsivat tukikauden pituutta (5 vuotta), kun taas toiset halusivat suunnitella toimintaansa varmemmin myös pitkällä aikavälillä. Aineistosta nousi esiin myös yhteiskunnalliset ja maatalouden sisäisetkin odotukset tuotantotapojen muutoksesta, vähähiilisemmästä tuotannosta ja monimuotoisuutta vaalivista käytänteistä. Niitä kuvattiin melko epärealistisiksi vallitseviin käytänteisiin peilattuna. Maataloushallinto ja –tuotantotavat nähdään hyvin monimutkaisena järjestelmänä, jolla on pitkät historialliset perinteet, joten sen vaikutusten ei odoteta viidessä vuodessa paljoakaan muuttuvan. Toiset viljelijät peräänkuuluttivatkin järeämpienkin poliittisten ohjauskeinojen käyttöä. Osa viljelijöistä otti esiin myös tukien maksuajankohdan merkityksen tilan toiminnalle. Seuraavassa sitaatissa viljelijä kuvaa olettamustaan tukimäärän laskusta ja maksuajankohdan siirtymisestä. Samaan aikaan kustannustasot ovat yleisesti nousseet ja maatalojen kustannukset syntyvät pääosin kasvukaudella, joten yhtälö vaikuttaa kestävämmältä.

“Tietenkin on valitettavaa, että tuet laskee tai oletan, että ne laskee. Hyvin valitettavaa, että ne laskee just tähän kustannustasojen nousuun. Samaan yhteyteen. Tää ei kyllä liity tähän, mutta tähän asti EU-tuki on maksettu lokakuun alussa. Nyt niitä aletaan maksaa todennäköisesti joulukuun alussa, mikä on ihan taloudellinen katastrofi, koska kassa on ihan tyhjä maataloilla, koska kaikki kustannukset syntyy kesällä ja EU-tuet on kuitenkin niin iso osa sitä tulon muodostusta, että se tulee olemaan kyllä iso ongelma.” -

Haastattelu 6

Osa viljelijöistä pohtii myös maatalouden kehitysaskelaita. Luomulihakarjaa kasvattava viljelijä jakoi pohdintaansa maatalouden tehokkuus ajattelusta, mikä tällä hetkellä kohdistuu lähinnä satomäärien maksimointiin ja maatalousteknologian suorituskykyyn. Toisenlaisista tehokkuuden määritelmistä ei hänen mukaansa keskustella. Hän kuvailee, kuinka tilannetajuisen laiduntamisen keinoin voitaisiin laiduntaa peräkkäin sekä nauta-, lammas- ja jopa kanalaumaa. Hän kertoo lampaiden ja nautojen laiduntamisen eroista. Lampaat voisivat käyttää ravinnokseen naudoilta jäävää nurmea, sillä ne syövät tarkemmin kuin naudat. Näiden perässä voisi vielä tulla kanalauma, joka saisi ravinnokseen laiduntamisen tuomia hyönteisiä ja eliöitä sekä levittäisi edellisten laiduntajien lannan tasaisemmin maaperän käyttöön. Samalla hän kuvailee biomassan eli nurmen tuotannon potentiaalista nousua, jota he ovat tilallaan todistaneet uudistavan viljelyn ja tilannetajuisen laidunnuksen ansiosta. Tämän jälkeen hän summaakin pohdintojensa päätyvän aina taloudellisiin näkökulmiin. Toimeentulon mahdollisuuksien oikeudenmukaisuuteen ja siihen, että taloutemme tulisi perustua oikeudenmukaiselle luonnonvarojen käytölle. Tämäkin sitaatti kuvastaa hyvin oikeudenmukaisuuden tasojen vuorovaikutussuhteita ekologisen eheyden, tulon muodostuksen ja reilun päätöksenteon sekä kunnioituksen ja arvostuksen näkökulmista.

“Näin saatas erilaista tehokkuutta ja erilaista biomassan tuotantoa, et siltä hehtaarilta saatas enemmän biomassaa irti. Mut eihän tälläsii vaihtoehtoja, niistä ei keskustella. Ja jos, mä pohdiskelen maataloutta tosi syvällisesti ja moniulotteisesti. Kaikki ne mun pohdinnat päättyy aina rahaan ja siihen, että moni asia on mahdollinen ja sä voit tehdä tosi hienoa työtä eläinten hyvinvoinnin ja ympäristön hyväksi. Mut jos se sun toiminta ei tuota rahaa niin sulla ei ole kestäväää maataloutta, eikä minkäänlaista kestävyyttä, että pitää olla se taloudellinen pohja kunnossa. Senkin täytyy olla kunnossa kestäväällä tavalla, että sä oot saanu sen rahan oikeudenmukaisesti irti maasta. Ja että se raha myös kulkee siinä ruokaketjussa oikeudenmukaisesti. Koska se ei oo oikeudenmukaista, jos meiltä viivytetään 2 kuukautta niitä EU-tukien maksamisia ja me joudutaan

talousvaikeuksiin, maksuvalmiusvaikeuksiin. Sit multa menee hirveesti energiaa siihen, että mä vaan yritän paikata sitä hallinnon aiheuttamaa valtavaa maksuvaikeus, sitä kassavajetta. Mikä on sinänsä ihan turhaa työtä.” -Haastattelu 6

5.1.3. Käytännön työn jakautuminen

Viljelijät tunnistavat tämän tutkielman otoksen perusteella hyvin hiiliviljelyn ja ravinteiden kierron merkityksen omassa ilmasto- ja monimuotoisuustyössään. Lisäksi he korostavat ravinnekiertoa, viljelykiertoa ja mieltävät kiertotalouden vahvana osana omaa työtään. Tässä kohdin haluan painottaa, että ratkaisumahdollisuuksia on paljon ja moni käytännön toimi edesauttaa sekä ilmasto- että monimuotoisuusasioita. Varsinkin jos mennään luonnon monimuotoisuus edellä. Yksi viljelijä totesikin hyvin, että jokaiselle tilalle löytyy ratkaisu, kunhan niitä jaksetaan tarkastella paikallisesti. Laiduntavan luomulihakarjatilan kiertotalouselämää viljelijä kuvaa hyvin. He eivät käytä resurssejaan muihin tilan ulkopuolelta tuleviin tarpeisiin kuin kulutustavaraan, kuten energiaan, aitalankaan ja seipäisiin.

“Kiertotalous on hyvä sana, resurssiviisas, käytännössä ne tuotantopanokset, mitä me tarvitaan on sähkö, polttoaine traktoreihin ja kivennäiset.” -Haastattelu 6

Käytännön ilmastotoimina haastatteluista tuli esiin hiiliviljely, suorakylvö, syysmuokkauksien reilu vähentäminen, viherlannoitusnurmet, lietelannan separointi, syysviljojen lisääminen, monipuolinen viljelykierto ja korren pituuden maksimointi sadonkorjuun yhteydessä. Ilmastotoimet olivat viljelijöillä myös hyvin tiedossa ja niihin suhtauduttiin positiivisesti. Ilmastomuutoksen vaikutukset tunnistetaan pääasiassa hyvin ja ilmastoresilienttejä ratkaisuja halutaan ottaa käyttöön ja etsiä aktiivisesti. Ilmastoasioissa halutaan olla ratkaisijan roolissa. Valtakunnallinen satsaus aurinkovoimaan tuli haastatteluissa vahvasti esiin. Lähes kaikki, joilla oli tuotannon puolesta tarvetta tuotantotilojen lämmitykseen, olivat joko tehneet aurinkopaneeli hankinnan tai harkitsivat sitä. Uusiutuvaan energiaan oli laajemminkin kiinnostusta, näistä mainituksi tulivat tilojen yhteiset biokaasulaitokset ja tuulivoima.

Jako-oikeudenmukaisuuden tiimoilta haluan nostaa esiin muutamien viljelijöiden pohdinnat kasvien oikeuksista riittäviin ravinteisiin niin, että kasvitkin pystyvät oikeudenmukaisuuden nimissä kukoistamaan yhdessä viljelijöiden kanssa. Toinen viljelijä puhuu aineistossa kasvien saavan hyvin ravinteita, hyvinvoivan maaperän ja rikkoutumattoman mikrobiston, jolloin ne

pystyvät kasvamaan monilajisesti laidunnuksen ansiosta. Samaan aikaan toinen viljelijä pohtii lannoituksen vähentämisen vaikutusten ajallisia ulottuvuuksia. Hän korostaa, että lannoituksen vähentämisen vaikutukset näkyvät ympäristössä vasta vuosien ellei vuosikymmenten kuluttua. Hän huomioi pohdinnassaan myös karjatilojen vähenemisen ja sen vaikutukset lannoitteiden saantiin sekä fosforin saatavuus vaikeudet.

Maatalousluonnon monimuotoisuudesta viljelijöiden tiedot vaihtelivat enemmän kuin ilmaston muutoksesta ja siihen liittyvistä ratkaisuista. Toiset suhtautuivat maatalousluonnon monimuotoisuuteen lähinnä pakollisena pahana. Kun taas useimmat näkivät monimuotoisuustyön nostavan satomääriä ja elävöittävän tilan luonnonympäristön elämää. Käytännön toimina monimuotoisuuden edistämiseksi viljelijät nimesivät viljelylajikkeiden monimuotoisuuden, viljelykierron, suojakaistat, alkuperäisrodut, perinnebiotooppien hoidon, laiduntamisen, tilannetajuisen laidunnuksen, vieraslajien torjunnan (laiduntamalla) sekä maisema- ja riistapellot. Kosteikkoviljelykin mainittiin, mutta sen mahdollisuuksia ei pidetty merkittävänä Pirkanmaan olosuhteissa.

Aineistosta nousee esiin yhteiskunnallisesti hyväksyttävien tällä hetkellä käytössä olevien käytännön toimien arvopohja. Seuraavassa sitaatissa kuvataan osuvasti Suomen maatalouden kehitystä ja niitä arvoja, jotka kehityksen takana ovat. Olisimme voineet valita toisinkin. Viljelijä kuvaa A.V. Virtasen voittaneen Nobelin palkinnon 1950-luvulla säilörehun säilönnästä ja typen sitomisen merkityksen selvittämisestä.

“Me haluttiin teollinen maatalousjärjestelmä. Me ajateltiin, ja tän takia pitäisi juurikin käydä keskusteluja arvoista, koska se oli arvovalinta. 50-luvulla se tuli tietyistä arvoista. Ajattelimme, että teollinen maatalous, kemialliset lannoitteet ja isot koneet ovat se väline, jolla voidaan tuottaa ruokaa. Mutta meidän arvot ohjasi sitä, silloin oli jo biodynaaminen viljely olemassa/keksitty. Ja 50-luvulla A.V. Virtanen sai nobelin palkinnon, ku selvitti säilörehun säilymisen ja mitä typen sitominen maassa tarkoittaa. Et se kaikki tietotaito oli olemassa. Mutta me ohitettiin se. Ja sit me tehtiin 70-vuotta virheitä, et nyt me ollaan siinä niinku päätöspisteessä et me ei enää voida elää maasta.”
-Haastattelu 6

Sitaatin jatkuessa siinä korostuu talouden ja luonnon kantokyvyn suhteen rajallisuus. Sitaatti päättyy pohdintaan raamatun opetukseen viljelyn lepovuosista ja antaa hyvän alustan pohtia sitä, minkälaista maataloutta ja yhteiskuntaa haluamme rakentaa.

“ Ja mun mielestä tää on myös mielenkiintosta, siis tuli tämmöstä mieleen, että ystäväni oli perustanut kohopenkin ja pistänyt sinne kompostia. Sit se ei kuuteen vuoteen lisänny sinne kompostia ja seitsemäntenä vuonna se ei enää tuottanut mitään. Sit mä ajattelin, muistin että raamatussa, vanhassa testamentissa puhutaan siitä, että se oli semmonen jumalan antama laki, että 6 vuotta viljeltiin ja 7. vuonna annettiin maan levätä. Niin me ollaan viljelty nyt 70 vuotta teollisesti ja nyt meillä ei ole enää ruokaa. Niin ehkä me ollaan nyt käyetty ne hyvät vuodet ja nyt tulee ne huonot vuodet on edessä. Et ehkä me ollaan vaan nyt, että niitetään vaan sitä mitä on kylvetty.” -Haastattelu 6

5.2 Tunnustava oikeudenmukaisuus

Tunnustava oikeudenmukaisuus tarkastelee alueellisia ja sosiaalisia näkökulmia kuten globaaleja ja ylisukupolvisia kysymyksiä. Näiden lisäksi se ottaa huomioon maatalouden eihimillisen ulottuvuuden, ekologisen eheyden ja monimuotoisuuden, maaperän ja vesistöjen hyvinvoinnista eläinten hyvinvointiin ja luonnon monimuotoisuuteen. Käsittelen tämän oikeudenmukaisuuden tason alla viljelijöiden kokemusta alkutuotannon heikosta asemasta sosiokulttuurisen oikeudenmukaisuuden otsikon alla. Maatalouden, ruoantuotannon alkulähteen, yleisen arvostuksen puute nousee vahvasti esiin viljelijöiden kokemuksista. He onneksi itse ymmärtävät ruoantuotannon perusteellisen merkityksen yhteiskunnassa, mikä auttaa myös jaksamaan yhteiskunnallisen keskustelun aika ajoin riepotellessa koko alaa. Useat maanviljelijät kokevat olevansa altavastaajan asemassa tuotantoketjussa, tukijärjestelmissä sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa. He kaipaivat tuotantosuuntien ja alueellisten olosuhteiden parempaa huomiointia yleisessä keskustelussa maatalouden ilmasto- ja monimuotoisuustyöstä. Tunnustavan oikeudenmukaisuuden alla käsittelen myös globaalia ja alueellista oikeudenmukaisuutta, maaseutuyhteisön merkitystä sekä ekologista eheyttä ja monimuotoisuutta.

5.2.1. Sosiokulttuurinen oikeudenmukaisuus

Maatalouden sekä sen monimuotoisuus- että ilmastotyön arvostuksen puute tunnistetaan haastatteluiden perusteella sekä viljelijäyhteisössä että yhteiskunnassa yleisemmin.

Käsiteltäessä oikeudenmukaisuutta omana teemanaan oikeudenmukaisuuden kokemus herätti tunteita, ja viljelijät olivat yhtä mieltä siitä, ettei maanviljelyä kohdella oikeudenmukaisesti yhteiskunnassa, varsinkaan mediassa. Epäoikeudenmukaista asemaa aineistossa ilmensivät tuottajahinnat, päätöksentekoprosessit ja yhteiskunnallisen keskustelun syyttävä sävy. Erityisesti tämä tuli esiin karjatilojen puheenvuoroissa. Varsinkin luomulihan tuottajat kokevat tämän aineiston perusteella tilojensa ympäristövaikutukset ympäristöä tukevana enemmän kuin kuormittavalla tavalla, sillä he tunnistavat työnsä positiiviset vaikutukset monimuotoisuuteen ja sen kautta ilmastoiresilienssiin. Media nähdään ilmastoasioissa maatalouden epäoikeudenmukaista asemaa lietsovana tekijänä. Eläinten päästöjen korostaminen tuntuu viljelijöistä yliampuvalta. Samalla korostuvat jälleen myös taloudelliset näkökulmat.

“Otsikoihin nostetaan lehmienpäästöjä, vaikka kuitenkin käytännössä se hiili vaan kiertää siinä, ja monimuotoisuus keskustelu unohtuu tai se nostetaan erikseen. Ei sitäkään ilman kannattavaa perustuotantoa voi tehdä.” -Haastattelu 2

Haastattelemani viljelijät kuitenkin tunnistavat, että kärkkäillä otsikoilla saadaan lukijoita, eivätkä he anna yleisen ilmapiirin vaikuttaa työhönsä sen kummemmin. Toiset tunnistavat kuitenkin yleisen ilmapiirin kuormittavuuden, ja eräs haastateltavista kertoo, kuinka joillekin viljelijöille maataloutta syyttävät uutiset ja otsikot muodostuvat kohtuuttomaksi henkiseksi kuormaksi. Viljelijät ovat usein hyvin läheisessä suhteessa työhönsä. Monesti he asuvat tilallaan, toimivat yrittäjinä ja harrastuksetkin saattavat liittyä maatalouteen, joten toimialaa syyttävä uutisointi saattaa tuntua hyvinkin henkilökohtaiselta.

“Tiedän, että monella ottaa siis todella lujille lukee niitä asioita, että sillä tavalla rasittaa. Tietysti niin on muillakin aloilla. Emmä tiä, miten ihmiset sen kokee, mutta kyllä viljelijöillä se on aika lujilla tällä hetkellä. Ihmiset ottaa sen kauheen henkilökohtaisesti. En tiedä miten sitten ei viljelijä kokee sen viljelijöistä uutisoinnin. Tietenki se vähän sitä omaa jaksamista syö sitten.” -Haastattelu 2

Useimmat viljelijät tunnistavat tilanteen. Pääasiassa he näkevät työnsä positiivisen jäljen käytännössä, tunnistavat työnsä merkityksen ja tuntevat maatalouden lainalaisuudet, joten heidän arkeensa yleinen ilmapiiri ei vaikuta. Asiaa on kuitenkin pitänyt pureskella ennen kuin syvä tasapaino on löytynyt.

“Ei ne ainakaan henkisesti rasita, mutta ymmärrän hyvin, että jotkut ahdistuu siitä. Mutta mä oon ratkassu sen sillain, että mä mielestäni käsitän kuinka maatalous/viljelys

toimii. Aluks puhuin, että mikä on viljelykierto, millä maa pysyy kunnossa ja mikä on siinä eläintuotannonpaikka. Mä koen sen niin itsestäänselvänä, niin järkkymättömänä. Etten osaa kuvitella, että sitä todellisuudessa mikään uhkais. Täytyy kyllä sanoa, että pitkiin aikoihin en oo kokenu semmosta ahdistusta. Syytöksiä saattaa tulla koko toimialaa kohtaan millon mistäkin, vesistöistä tai ilmastosta tai millon mikäkin, mutta en oo kyllä kokenu sitä sillain rasittavana enää, ehkä joskus kauan sitten hieman. Sitten ku sitä vähän pyöritteli mielessään, kuinka asiat voi mennä ylipäätään, kuitenkin on löytäny sitten, niin sanotusti rauhan sen asian kanssa.” -Haastattelu 4

Julkinen keskustelu ilmastonmuutoksesta koetaan syyttäväksi ja yleinen ilmapiiri ei monen mielestä tunnu hakevan käytännönläheisiä, realistisia ratkaisuja, kun maatalouden ilmastotyöstä puhuttiin yleisemmällä tasolla. Tämän tunnistettiin juontuvan tiedon puutteesta ja kapeakatseisesta asenteesta, esimerkiksi eläintuotantoa kohtaan.

*“Meidän eläimet voi tosi hyvin, me arvostetaan niitä tosi paljon ja me annetaan niille hyvä elämä. Kunnioituksesta ja rakkaudesta sitä eläintä kohtaan tehdään tätä. Niin oon ihan, että miten voitte sanoo mitään tollasta, että tää ei koske mua ollenkaan.” -
Haastattelu 6*

Samaan aikaan keskustelujen sävyn koetaan kuitenkin pehmentyneen aiemmasta. Tilanteen kuvaillaan lieventyneen koronan myötä, kun otsikoihin nousivat uudet asiat. Lisääntyneen monimuotoisuuskeskustelun koetaan antavan erilaista, laaja-alaisempaa näkökulmaa, varsinkin karjataloutta syyllistävään keskusteluun.

Tulevaisuuden skenaarioita käsiteltäessä eräs haastateltava kuvasi Suomen maatalouden ominaispiirteitä osuvasti. Samalla tiivistyi hyvin viljelyn pääperiaatteet, joiden koettiin monessa haastattelussa unohtuvan julkisesta keskustelusta ja yleisistä käsityksistä. Seuraavassa sitaatissa hän kuvailee hyvän viljelyksen edellytyksiä, kuten viljelykiertoa ja lannoituksen tarvetta. Samalla fosforin riittävyys, hinta ja merkitys nousivat esille.

“Mikäli kokonaan luovutaan eläinperäisestä tuotannosta, niin se ei ainakaa Suomen olosuhteissa toimisi mitenkään. Se on välttämätöntä viljellä nurmia merkittäväällä alalla ja itse kun oon luomuviljelijä, niin se nurmen viljely on senkin kannalta välttämätöntä. Sen hyödyntäminen märehelijöiden kautta on se kaikista tehokkain ja selkein ratkasu. Ja tietysti maat Suomessa ja Pirkanmaalla, ja tästä ku mennään ylöspäin ja itäänpäin, niin kyllä se nurmi on se luontainen kasvi ja muut on sitten välikasveja. Mutta tietysti minusta nämä on ollu jo kauan tiedossa, että tämä tasapainoinen viljelykierto on niinku hyvän

viljelyksen edellytys, jos halutaan maankasvukuntaa ylläpitää ja tähän kuuluu nurmi aivan keskeisenä. Tasapainoinen viljely vaatii karjataloutta. Eri asia paljonko sitä sitten on, mutta joka tapauksessa sitä pitää olla.” -Haastattelu 4

Tämä sitaatti nojaa osaltaan myös jako-oikeudenmukaisuuteen ruokaturvan näkökulmasta. Sekä luonnon että tuotantosuuntien moninaisuus antavat meille enemmän pelivaraa ilmasto- ja monimuotoisuuskriisien kohtaamiseen niin, että ruokaa riittää kaikille ja oikeus hyvään ravitsemukseen säilyy. Tämän takaamiseksi on kuitenkin pidettävä huolta siitä, että maataloudessa todella on reilut toimeentulon mahdollisuudet.

Aineistosta nousee esiin myös uutisointi ja kampanjointi tuotteiden hiilijalanjäljestä, mikä sai monet viljelijät tuomaan esille tuotantosuuntien erityispiirteitä. Muutamissa haastatteluissa pohdittiin broilerin tuotannon ilmastoystävällisyyttä suhteessa nautakarjatalouden eettisyyteen. Kysytään, mitä arvoja haluamme viedä eteenpäin. Samaan aiheeseen tullaan useammassakin haastattelussa ja viljelijä kuvailee tuotantoeläinten kykyä tuottaa proteiinia. Hän huomauttaa, että nauta, erittäin hyvissä olosuhteissa myös lammasta, tuottaa enemmän proteiinia kuin kuluttaa. Hän kuvailee broilerin ja sikojen syövän enemmän ihmiskelpoista proteiinia kuin ne tuottavat. Lampaat ja naudat muuntavat ihmiselle kelpaamatonta nurmea proteiiniksi ja samalla ne hoitavat ympäristöä ja monimuotoisuutta. Muutamissa haastatteluissa pohditaan sitä, kuinka broilerin tuotannon hiilijalanjälki tila- ja hehtaarikohtaisesti lasketaan. Otetaanko siihen mukaan tilalle tuotavaan rehuun ja soijaan käytetyt tuotanto- ja kuljetusresurssit? Pohdintaan nousee myös broilerin ominaisuudet eläimenä. Sitä kuvaillaan ruokittavaksi kiveksi, joka elää 30 päivää. Tämä aiheuttaa myös epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen, sillä broileritilat nähdään Suomen mittakaavassa myös taloudellisesti hyvin tuottavina, vaikka työ on muihin tuotantosuuntiin nähden suoraviivaisempi, tai ainakaan eläimillä ei ole kykyä karata ja ne ovat helposti hallittavia.

Viljelijä antaa kuvaavan esimerkin avatessaan omaa asemaansa luomuviljan tuottajana. Samalla hän avaa mielestäni hyvin ihmisen luontaistakin piirrettä tavoitella suuruuden ekonomiaa.

*“Ku mähän oon luomuviljelijä niin monillehan, joillekin syntyy harhakuvitelma, että mä teen nyt jotain tosi puhdasta ja siistiä ja just sellaista maalaisromanttista työtä. *****marjat luomussahan pätee ihan yhtäläillä suuruuden ekonomia kuin tavanomaisessa. Luomutuotteet on yhtä bulkkituotteita siinä missä muutkin. Jos mä*

pystyn hyvällä katteella tuottaa jotain tuotetta. Niin mä mielelläni tuotan sitä mahdollisimman paljon.” -Haastattelu 3

Lopuksi on kuitenkin annettava tilaa myös tehomaaataloudelle, jonka ansioksi tämänhetkinen hyvinvointiyhteiskunta aineistossa myös kuvaillaan. Toisaalta aineistosta myös nousee esiin se, että tehomaaatalouteen satsaaminen on ollut yhteiskunnallinen arvovalinta ja ruokaa voitaisiin tuottaa myös toisin, jos meidän arvomme sallisivat sen. Aineistossa kulminoituu ristiriitainen sosiokulttuurista oikeudenmukaisuutta ilmentävä ilmapiiri, kun viljelijä kuvaa, kuinka joidenkin ympäristöjärjestöjen tavoitteena on lopettaa kotieläintuotanto Suomesta kokonaan. Niinpä laaja-alaiseen, oikeudenmukaiseen arvostukseen ja kunnioitukseen on todella syytä kiinnittää huomiota sekä maatalouden alalla sisäisesti että yhteiskunnassa laajemmin.

5.2.2. Globaali ja alueellinen oikeudenmukaisuus

Tämä oikeudenmukaisuuden taso käsittelee ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden kansainvälistä mittakaavaa ja alueellisia näkökulmia maatalouden kontekstissa. Globaalin oikeudenmukaisuuden käsite oikeuttaa pitkälti ilmasto- ja monimuotoisuustavoitteita myös niissä maissa, jotka eivät kohtaa ympäristöriskejä paikallisesti. Monessa haastattelussa nousi vahvana esiin Suomen asema globaalissa maailmassa. Suurempien maiden halutaan nähdä tekevän kunnianhimoisempia politiikkaohjelmia ja ilmastotekoja.

“En nää niinku poliittisina keinoina, mitä Suomessa tehdään niin ei se koko ilmasto pelasta. Prosentuaalisesti niin pieni alue, että pitää olla isommat tekijät pelaamassa, että koko ilmastonmuutos käännetään.” -Haastattelu 1

Suomalaisen maatalouden vaikutukset koetaan globaalin oikeudenmukaisuuden näkökulmasta pieninä. Aineistossa vahvasti esiintyvä median luoma epäoikeudenmukaisuuden kokemus pehmentyy paikallisessa maisemassa. Sillä viljelijät kuvaavat syrjäisen sijainnin auttavan siihen, ettei median vaikutus kuitenkaan näy maaseutu maisemassa, joten se on helpompi jättää omaan arvoonsa. Viljelijät näkevät Suomen luonnon puhtaana ja suomalaisen maatalouden kestäväenä, joten syyttävä sävy koetaan erityisesti globaalissa kontekstissa epäoikeudenmukaisena.

“Ite nään, että Suomi on pieni valtio, vähäinen väkiluku, harvaan asuttua ja sitten verrataan johonkin Kiinaan, Yhdysvaltoihin tai Brasiliaan. Niin sielä se luonnontuho on

niin valtavaa. Ja suomalaisten tavallaan pitäis hirveesti satsata siihen. Tuntuu etteivät he tee mitään. Ja se tuntuu väärältä, että suomalaista maataloutta sitten syytetään ja painostetaan.”-Haastattelu 5

Haastatellut viljelijät haluavat tehdä entistä parempaa työtä ympäristön tilan, ja sitä kautta oman toimeentulonsa eteen. Jossain määrin he kuitenkin kokevat Suomen maataloudessa tehdyn ilmasto- ja monimuotoisuustyön merkityksen vähäisenä kansainvälisessä mittakaavassa. Yksi viljelijä kuvaa aikamme ympäristöongelmien mittakaavaa globaalin ja alueellisen oikeudenmukaisuuden näkökulmista osuvasti. Hän kuvailee ruoka-, ilmasto- ja monimuotoisuuskriisien viheliäisyyttä globaalissa mittakaavassa tarkasteltuna. Hän korostaa, että kaikkiin ongelmiin on kuitenkin ratkaisu, kun niitä tarkastellaan jokaisen yksittäisen maatilan lähtökohdista käsin tai ainakin tarpeeksi paikallisista näkökulmista. Monimuotoisuutta tarkoituksella edistävät viljelijät kertovat näkevänsä tehdyn työn tulokset ennen kaikkea tilansa ympäristössä, esimerkiksi maaperän laadun parantumisenä ja linnuston ja hyönteisten lajiston monipuolistumisena. Pääasiassa Pirkanmaalainen maaseutumaisema näyttäytyy kuitenkin jo itsessään niin monimuotoisena, että luontokatoa voi olla hankala havaita arjessaan.

Suomen maaseudulla tehtyjen ilmasto- ja monimuotoisuustöiden ei koeta vaikuttavan merkittävästi laajemmassa mittakaavassa ympäristön tilaan. Vaikutuksia nähdään oman tilan ympäristössä. Samassa yhteydessä nousi esiin viljelijöiden tarkka tietoisuus oman tilan alueen ilmasto-olosuhteista, kuten hellejaksoista, satomääristä ja sadannasta on kirjanpitoa vuosien ajalta, eivätkä ne välttämättä näytä ilmastonmuutosta edes pitkällä aikavälillä. Sama tulee esiin perimätiedon kautta. Tällöin on hankala uskoa, että ilmastonmuutos on ainakaan ihmisen aiheuttama, tai se herättää pohdinnan, onko sitä olemassakaan.

Maatalousluonnon monimuotoisuuden merkitys ja kokemus riippuu myös tilan sijainnista. Pirkanmaalle tyypillinen rikkonainen maisemarakenne nousee esiin viljelijöiden kokemuksista. Maatalouden lähetyvillä oleva luonto nähdään hyvin monimuotoisena. Alla viljelijä kuvaa osuvasti ihmisen luontaista ajattelutapaa.

“Suomen maatalous tai luontoympäristö on niin monimuotoista maisemallisesti joka tapauksessa, koska meillä on metsää, peltoa, järviä, isoja metsäalueita. Me ajatellaan sen maiseman tai ekosysteemityypin takia, että meidän luonto on automaattisesti monipuolista, koska se näyttää monipuoliselta meidän silmiin ja koska Suomen

ympäristö ilmasto-olosuhteidensa takia on semmoinen, koska täällä on niin paljon kosteutta, että täällä aina kasvaa jotain.” -Haastattelu 6

Aluksi hän kuvaa suomalaisen maisemarakenteen ja sääolosuhteiden vaikutusta monimuotoisuuden kokemukseen. Hän painottaa, ettemme ole akuutissa hädässä näiden asioiden kanssa, joten emme osaa ottaa sitä vakavasti. Mikä on ihmisluonteelle hyvin luonnollistakin. Hän jatkaa kuvailuaan monimuotoisuuden kehityksen hitaudesta ja kollektiivisen muistin ja luontosuhteen muuttumisesta.

“Me ei olla semmosessa akuutissa autoitumisvaarassa niin me ei tajuta sitä. Me emme konkreettisesti havaitse luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä. Ja toisaalta, koska se luonnon monimuotoisuus on heikentynyt jo yli sata vuotta niin paljon, että meillä ei ole enää muistoa siitä monipuolisemmasta ja terveemmästä luonnosta ja tiäksä kirkkaammista järivistä, joissa on kirkasta vettä ja paljon kaloja ja enemmän kukkia ja enemmän lintuja ja monipuolisempia metsiä. Me ollaan kadotettu se meidän muistista, niin me ei ehkä tajuta sitä, mitä meiltä puuttuu.” -Haastattelu 6

Viljelijät korostivat ansiokkaasti myös omien tuotanto-olosuhteidensa vaikutusta ilmasto- ja monimuotoisuustyön toteutumismahdollisuuksiin. Aineistossa kuvailtiin tuotantosuuntien alueellisia keskittyymiä, mitkä vaikuttavat myös maatalouden ilmasto- ja monimuotoisuustyön käytänteisiin. Muun muassa sikatilojen keskittyminen Pohjanmaalle tai kananmunien tuotanto Varsinais-Suomeen. Lisäksi korostettiin maalajin, maaston muotojen, paikallisten ilmasto-olosuhteiden ja tilan peltolohkojen sijaintien merkitystä. Keinojen toteuttamisen mielekkyys liitettiin vahvasti tuotannollisiin ja alueellisiin näkökulmiin. Esimerkiksi emolehmäkarjan laiduntaminen on huomattavasti mielekkäämpää kuin sonnien tai lypsykarjan. Riippuen myös siitä, missä tilan laidunnettaviksi sopivat maa-alat sijaitsevat. Lypsykarjatilallinen kuvaa, kuinka metsälaitumen ylläpitäminen muodostui liian työlääksi 10 vuoden jälkeen, koska laidunkasvillisuutta oli liian vähän, eikä alueella ollut suurempaa maisemallista arvoa, minkä hoitamisesta olisi saanut lisätukea. Aineistossa tunnistetaan kuitenkin myös laidunnuksen merkitys osaksi maaseudun ja maatalouden alueellisen elinvoimaisuuden kokemusta. Tämä tulee hyvin esiin viljelijän kertomasta tilanteesta, kun australialaiset olivat Suomen vierailullaan kuvailleet maaseutumaisemaa aivan kuolleeksi vieraillessaan Pori – Tampere akselilla. Tämä alue on kuitenkin Suomen mittakaavassa hyvin toimeentulevaa ja elinvoimaista maatalousaluetta, vaikkei se maisemassa pääteille siltä näytä. Jos ei viljelykasvien kasvun kuhinaa lasketa.

5.2.3. Maaseutuyhteisö

Yleisempää konsensusta maaseutuyhteisön merkityksestä tästä aineistosta ei synny, sen sijaan aineisto kuvaa maaseutuyhteisön moninaisuutta ansiokkaasti, sillä maaseutuyhteisöä käsitellessä viljelijöiden ajatukset erosivat eniten. Osaksi myönnettiin ja tiedostettiin, että maaseutuyhteisön yleiset mielipiteet voivat vaikuttaa viljelyratkaisuihin ja ilmapiiriin alitajuisesti, mutta suurempaa merkitystä tilan töiden suunnitteluun ja toteutukseen ei löytynyt. Muutamilla viljelijöillä oli yhteistyötä karjanlannan jakelussa, koneiden kanssa ja maatilojen yhteinen biokaasulaitos oli suunnitteilla. Lisäksi tunnistettiin maatalouden harjoittamisen mielekkyys, kun lähellä on muitakin maatiloja. Samalla tämä alleviivaa sitä tosi asiaa, ettei maatioilla taloudellisesti mene liian hyvin.

“Jos joku lopettaa niin iteki helpommin ajattelis sitä lopettamista. Että onhan se semmosta yhteisöllisyyttä, että ku on tuttavია, jotka jatkavat niin kyllä sinäki helpommin jatkat.” -Haastattelu 8

Kylämaiseman monimuotoisuuteen ja sitä kautta biodiversiteettiin vaikuttaa myös tuotantosuintien moninaisuus. Karjatalouden, erityisesti lypsykarjatilojen todetaan työllistävän alueen ihmisiä ja yrittäjiä, mikä luo alueelle elinvoimaisuutta ja mahdollisuuksia uusiin innovaatioihin.

Ylisukupolvisten ulottuvuuksien tunnistetaan vaikuttavan maatilán ympäristöasioiden painotuksessa jonkin verran. Vanhempien esimerkillä koetaan olevan vaikutuksensa, jos he ovat tehneet ympäristötietoisia päätöksiä sillä linjalla on entistä helpompi jatkaa. Vanhempien tunnistetaan “kylästyneen myrkköjen kanssa pelaamiseen.” Yleisesti viljelijät kuitenkin painottavan tekevänsä päätökset itsenäisesti. Tiukoissa paikoissa näkemyksiä saatetaan kysyä vanhemmilta sukupolvilta. Luontoa halutaan kunnioittaa ja pitää maaperä kukoistavana, hyvänä kasvualustana myös tuleville sukupolville, tuleville isännille ja emännille.

Esiin tuli myös haastateltavien verrattain nuori ikä ja nuoruuden innostus tunnistettiin vahvuudeksi. Samalla ilmeni kuitenkin pientä pessimismii, että jaksako aina kehittää ja lähteä uusiin juttuihin mukaan, kun niistä ei saa merkittävää korvausta. Vanhemmista viljelijöistä on huomattu, että osa on siirtynyt tuotannossaan enemmänkin jäädyttelylinjalle, ettei ylimääräisiin tai uusiin toimiin enää helposti panosteta.

Luomun ja tavanomaisen viljelyn vastakkainen jännittyneisyys tunnistetaan kuvauksista, kuten hömppöviljely. Tämän kuitenkin tunnistetaan juontuvan siitä, kun jotkut viljelijät saattavat olla

luomussa vain korkeamman tuen takia, jolloin viljelykset voivat todellakin näyttää peltoalan tuhlaamiselta kukoistavan sadon sijaan. Näiden tilanteiden tunnistetaan olevan harvinaisia, mutta näitäkin tapahtuu. Osa luomuviljelijöistä kuvaa omaa asemaansa paikallisesta maatalousyhteisössä melko irrallisena. Ilmasto- ja monimuotoisuusverkostojen kuvataan löytyvän muualta kuin maantieteellisestä naapurista.

“Luulen ettei näissä porukoissa ihan kauheesti liputeta niiden asioiden puolesta. Nää on ehkä enemmänkin semmosia vastenmielisiä aiheita.” -Haastattelu 3

“Hiiliviljely on vähän semmonen brändäyskysymys, meilläkin on samoja käytänteitä, mutten pidä itseäni hiiliviljelijänä. Kuluttajalle uskotellaan, että on tehty jotain, että saadaan lisää rahaa. Monesti viljelijät puhuu, että pitäis saada lisäarvoa, mutta itekin ostavat vaan sitä halvinta. Se on pitäs sitten itekin johtaa esimerkillä. Ettei jäis pelkästään puhetasolle.” -Haastattelu 8

Myös hiiliviljely rinnastuu osaltaan hömppäviljelyksi. Yksi haastateltava kertoo kuitenkin, että naapuriviljelijät osaavat myös arvostaa luonnonlaitumien eteen tehtyä työtä. Perinteisiin luonnonhoidoksi koettuihin toimenpiteisiin, kuten vieraslajien torjuntaan, suojakaistoihin, pellon reunojen niitto, vesistöjen suojeluun ja eläinperäiseen lannoitukseen naapuritkin kuulemma kuitenkin kannustavat, “vaikka tavanomaisia viljelijöitä ovatkin.” Asennemuutosta kaivataan viljelijäyhteisön sisällä. Osaksi tämä tunnistetaan juontavan historiallisesta kehityskulusta ja ikäpolvien välille maalataan kuilua ympäristöasioissa. Samalla kuitenkin tiedostetaan, että ympäristötietoisia, todella luontoa kunnioittavia viljelijöitä on ollut aina.

*“Mä oon ollu viljelijä 2015 alkaen. Mun mielestä tässä 8 vuodessa ne asenteet on muuttuneet positiivisemmiksi ja se on valtavirtaistunut. Että siinä ei tarvitse enää olla mitään erityistä ja ideologiaa että olemme nyt erityisen vihreitä ja luomuja kun teemme tämmöistä ilmastotyötä, niinku esim. varmaan –90- ja 2000 luvulla on ollu. Mutta toisaalta kyllä se juopa sielä tavanomaisten ja ympäristötietosten viljelijöiden välillä on aina olemassa. Kyllä sielä on semmosta halveksuntaa ja vähättelyä, että kutsutaan sit hömppäheinän viljelijöiksi, jos joku tekee ympäristötyötä tai vähätellään niitä EU lainsäädännön kautta tulevia ympäristötoimenpiteitä tosi paljon, et ne koetaan haitallisiksi ja huonoiksi et niitä ei nähdä mahdollisuutena vaan uhkana.” -
Haastattelu 6*

Viljelijät ovat saaneet kyläläisiltä ja mökkiläisiltä hyvää palautetta laiduntavista eläimistä ja maisemakasvipelloista. Niiden koetaan tässäkin yhteydessä omaavan

ympäristökasvatuksellisia elementtejä, samalla monipuolisen kuluttajatiedon tarve korostuu aineistosta.

“Meillä lehmät laiduntaa aivan tien vieressä, niin pysähtynyt autoja aivan kattomaan kanssa. Tietyllä tapaa nämä kaupunkilaiset on vieraantunut tästä luonnosta niin pahasti, että tekee ihan hyvääkin, että on jotenkin näkökentässä.” -Haastattelu 1

Samaan aikaan maatalouden monimuotoisuutta vähentäväksi tekijäksi tunnistettiin karjatilojen vähentyminen ja siitä aiheutunut niittyjen ja hakamaiden määrän romahdus. Laiduntava karja saa osakseen myös negatiivista palautetta hoitaessaan uhanalaista luontotyyppiä eli perinnebiotooppeja. Laiduntaminen on yksi tehokkaimmista tavoista pitää perinnebiotoopit eli perinteisen maatalouden luomat niityt ja hakamaat avoimina niille tyypilliselle kasvi- ja hyönteislajistolle suotuisina elinympäristöinä. Tätä ei kuitenkaan osata ottaa huomioon, koska eläinten nähdään satunnaisesti ulostavan vesistöön.

“Positiivista palautetta, että näkee laiduntavia eläimiä. Mutta on niitäkin, joiden mielestä eläimet pilaa luonnon. Kun tossa on noita perinnebiotooppeja, että ne laiduntaa rantakaislikkoja, niin jotkut näkee vaan sen, että eläin sontii sinne veteen. Ja ovat ehkä sitä mieltä, että eläimet tuottaa ravinteita jostain tyhjistä. Kaikki ravinteet on siitä perinnebiotoopista syöty sinne lehmän mahaan, että sitä kautta ne vasta päätyy sinne veteen. Suljettu ravinnekiertohan siinä on, kaikki ei sitä ymmärrä. Mutta ne on tietysti pieni osa kaikista ihmisistä, jotka näin aattelee.” -Haastattelu 8

Viljelijä kertoo kokemuksestaan kuvaillessa osuvasti myös laiduntamiselle tyypillisen suljetun ravinteiden kiertokulun. Karjalle on tyypillistä nousta märehtimään ylempäs vesirajasta, mikä tekee ulosteiden päätyemisestä sellaisenaan vesistöön hyvin harvinaista. Sateiden aiheuttamaa valuntaa tapahtuu maaston muodoiltaan kaltevissa ja kasvillisuudeltaan niukoissa paikoissa. Aineistosta nousee esiin myös se tosiasia, että joka tapauksessa rantakasvillisuuden ravinteet hajoavat takaisin vesistöön. Karjan syödessä rantakasvillisuutta siitä saadaan kuitenkin myös ihmiskelpoista ravintoa.

Vesistöjen merkitys suomalaisille korostuu aineistossa laajalti. Toinen viljelijä kertoo seudun viljelijöiden seuranneen tarkkaan, mitä hän oli vesistönsuojeluhankkeeseen osallistuessaan tehnyt. Naapuriviljelijät olivat myös ottaneet käytänteitä osaksi omaa toimintaansa. Toisissa haastatteluissa ilmeni myös se, että vesistöistä ympäristön tila nähdään ja koetaan helpommin kuin vaikka hitaasti muuttuneesta metsämaisemasta. Vesistökuormitusten kuvaillaan olleen

paikoitellen ja ajoittain myös niin hälyttäviä, joten suomalaiset ovat jo tottuneempia vesistönsuojelijoita.

Välimatkat naapureihin ja toisiin viljelijöihin ovat pidentyneet niin, ettei paikallisyhteisön merkitystä, saati olemassaoloa osata ottaa huomioon merkittävästi. Eri puolilla Pirkanmaata viljelijät kuvaavat maatalouden olevan harvinainen harrastus. Osa viljelijöistä kuvailee, etteivät maatalouden ulkopuoliset paikalliset tiedosta minkälaista tuotantoa naapurissa harjoitetaan. Omia intressejä tukevia verkostoja löydetään helpoimmin sosiaalisesta mediasta. Perinteisen viljelijäyhteisön olemassaolon koetaan muuttuneen ja arki viljelijänä koetaan yksinäiseksi.

“Verkostot riippuu henkilökohtasesta aktiivisuudesta. Ei ole enää mitään paikallista maatalousyhteisöä, tiäksä jotain maamiesseuraa, jossa yhdessä toimivat ja jakavat ja käyvät kursseilla, puhuvat ja tekevät yhteistyötä. Ei meidän elämässä ainakaan oo sellasta. Arki viljelijänä on sosiaalisesti tosi yksinäistä ja yksipuolista.” -

Haastattelu 6

Maaseutuyhteisön vaikutukset saattavat kuitenkin viedä toimintaa luonnonmukaisempaan suuntaan, vaikka arvopohja olisikin eri. Maiseman piirteisiin on totuttu tai ei haluta naapurien tekävän turhan yksioikoisia johtopäätöksiä. Yksi haastateltava kertoi hyvän ihmisyyttä kuvaavan esimerkin.

“Jotain vanhempia ihmisiä, jotka haluaa, että metsään ei kosketa, ei niinkään etteikö puita sais kaataa. Vaan sen takia, ettei naapurit aattele, että nyt on rahat loppunu tai muuta vastaavaa, että on tämmösiä periaatteita. Mutta se voi olla että ne kumpuaa sitten jostain muualta ku luonnon monimuotaisuudesta. Voi olla että, sitä pidetään pahana, että maisema muuttuu jos se on kovin lähellä taloo, ettei haluta, että maisema muuttuu, jos se on sata vuotta ollu tietyn näkönen.” -Haastattelu 4

Monissa haastatteluissa pohdittiin myös sitä, mistä luontoa kunnioittavat arvot juontuvat. Tulevatko ne vaikkapa aiemmilta sukupolvilta, tilan historiasta tai merkittävistä tapahtumista? Muutamat viljelijät ajattelivat sen kumpuavan lapsuudesta tai yksinkertaisesti arvostuksesta puhdasta luontoa kohtaan. Yksi osasi sanoa, että se vahvistuu aina, kun koittaa uusia viljelymenetelmiä. Esimerkiksi viherlannoituksessa onnistumista kuvattiin tällaiseksi tapahtumaksi. Ja yksi kuvaa, että luonnon kunnioituksen kanssa synnytyään. Hän kokee sen kumpuavan oikeudenmukaisuuden tavoittelemisesta ihmisten, heikko-osaisempien, eläinten ja luonnon välillä.

“Nyt on laitettu kahden vuoden aikana aika paljon uuttakin tähän tilaan. Täytyy nyt vähän ittestäkin sanoa, että ollaan uudistushenkisiä. On tossa nyt isän aikankin tehty paljon juttuja, kehitetty tilaa, ettei oo paikallaan junnattu. On kai itessäkin tiettyjä piirteitä, mitkä on sukupolvien takaa, mitä ei sovi mennä muuttaamaan. Voi olla sellasia että on niin itsestäänselviä ettei osaa sanookaan.” -Haastattelu 1

5.2.4. Ekologinen eheys ja monimuotoisuus

“Mun mielestä se on ihan välttämättömyys ja on hassua, että se jotenkin irrotetaan maataloudesta tälläiseksi erilliseksi asiaksi, koska ilman monimuotoista luontoa meillä ei ole maataloutta.” -Haastattelu 6

Maatalousluonnon monimuotoisuuden merkitys esiintyy aineistossa järkähtämättömänä. Se koetaan perustavanlaatuiseksi maatalouden harjoittamisen osaksi. Osalla viljelijöistä oli vahva tietopohja ja asiaa oli pohdittu hyvinkin syvällisesti. Metsälaitumien ja niittyjen, laidunnettavien biotooppien uhanalaisuus ja niiden merkitys biotoopeissa esiintyville lajeille tunnistettiin. Haastateltavien tietoisuus maatalousluonnon monimuotoisuudesta vaihteli kuitenkin jonkin verran. Muutamat vastaajat eivät olleet sen kummemmin miettineet työnsä vaikutuksia luonnon monimuotoisuudelle tai ne olivat niin itsestään selviä, ettei niitä osattu sen enempää nimetä. Esimerkkinä lampaan ja naudanlihaa tuottava luomutila, missä laidunnus hoidettiin hyvinkin tilannetajuisesti lohkolaiduntamalla. Tämä tekee näkyväksi ilmastoasioiden eteen tehtyä työtä ja sitä, että ilmastopolitiikka on edellä luonnon monimuotoisuuspolitiikkaa. Poliitiikan vaikutus tulee esiin kaikissa teemoissa. Osakseen koetaan turhauttavana, että maatalouden harjoittamiseen vaikutetaan paljon politiikan keinoin, vaihtelevien tukikausien muodossa. Mahdollisuudet vaikuttaa ympäristöntilaan tunnistetaan vahvasti ja yhteiskunnalta kaivataan siihen pitkäjänteistä tukea.

“No ainakin monimuotoisuutta on mahdollista ylläpitää tehokkaastikin ja paljon, mikäli vaan tuotanto pysyy kannattavana ja olemassa. Synkkiä uutisia on aika paljon, mutta paljon tehdään ja paljon pystytään vielä tekemään. Ehdottomasti pitäis valtamediaankin saada se mahdollisuus mikä viljelijöillä on tukea näitä teemoja. Mutta se on tietysti politiikkaa isoilta osin, toi monimuotoisuus ja luonnon laitumet on yhteiskunnallisia asioita nykyään. Ennenhän ne tuli siinä, oli osa sitä tuotantoa. Nykyäänhän ne ei enää

oo, se vaatii sen ja halun, että sellastakin tuotantoa tehdään ja pitkäjänteistä kannustusta. Ei sais tulla katkoja kauheesti.” -Haastattelu 2

Aloituskysymyksestä lähtien on selvää, että osa viljelijöistä on pohtinut toimintansa vaikutuksia hyvinkin syvällisesti ottaen huomioon tuotantotavan lainalaisuudet suhteessa teho- ja luomutuotantoon. Sekä niiden viljelykäytänteisiin. Esimerkkinä haastattelun sitaatti:

“Mikä nyt oikeasti on luonnonhoitotyötä? Teenkö mä yhtään mitään luonnonhoitotyötä? Luomussa brutaali muokkaus on ihan välttämättömyys, mutta maaeliöstö siinä kärsii. Jos oltais tavanomaisia viljelijöitä niin voitaisiin suorakylvää. Siirtyisin välittömästi suorakylvöön, mutta sehän tarkoittaa taas kemiallisten aineiden suurempaa käyttöä, onko se sitten hyvä? Ei, ei se varmaan ole niin, mutta ei se muokkaaminenkaa oo hyvä.” -Haastattelu 3

Edellinen sitaatti korostaa osaltaan myös viljelykierron merkitystä maaeliöstölle ja kasvien kasvuun tarvittavien ravinteiden sitoutumiseen. Viljelijän kuvaama brutaali maanmuokkaus on tehtävä luomussa rikkakasvien estämiseksi, samaan aikaan se kuitenkin rikkoo maaeliöstön ekosysteemin. Kasvinsuojeluaineita käyttäessä siemenet voidaan kylvää rikkomatta pintamaata. Tällöin kuitenkin rikkakasvitkin ovat elinvoimaisempia ja ne on torjuttava kemiallisesti, mikä aiheuttaa kuormitusta myös kasvustojen reuna-alueille, vesistöihin ja pölyttäjien elinvoimaisuuteen. Kasvinsuojeluaineiden vaikutuksia ei suuremmin käydä aineistossa läpi, mutta tässä on hyvä pohdinta niiden asemasta.

“Mä en oikein tiedä, että kasvinsuojeluaineet on vähän tehokkaan maatalouden perusedellytyksiä, ainakin ollut vuosikymmenet. Enhän mä niitä ite käytä. Kyllä ne vähän mietityttää, että minkälaisia pitkäaikaisvaikutuksia niillä sitten on luontoon? Mutta mitä tahansa ruokaa säkin oot tänään syönyt niin sen tuotannossa on käytetty niitä ja sun elinajanodote on aika korkea. Emmä tiedä. Mutta itse henkilökohtaisesti oon tyytyväinen, että mun ei tarvi niiden kanssa olla tekemisissä. Koska ne on aika vastenmielisiä aineita.” -Haastattelu 3

Suomen asema ilmastonmuutoksen ja luontokadon edetessä koetaan globaalisti verrattain hyvänä. Käyttöön saadaan muun muassa enemmän lajikkeita ja jopa uusia lajeja, joilla voi olla entistä parempi maanparannuskyky, veden ja ravinteiden pidätyskyky, hiilensidonta mahdollisuus ja satomäärä ennusteet. Näiden ja peltomaan hyvän kunnon tunnistetaan olevan

kriittisiä ominaisuuksia sään ääri-ilmiöiden lisääntyessä. Samaan aikaan havaitaan kuitenkin pidentyneet hellejaksot, ja todetaan, että lämmöstä, pitkästä kasvukaudesta, uusista lajeista ja lajikkeista ei hyödytä, jos vettä ei tule.

Sään ääri-ilmiöt nähdään uhkana. Lisääntyneiden rankkasateiden ja hellejaksojen vaikutuksia viljelijät kuvailevat olleen jo nyt. Osa viljelijöistä kuvailee niitä olleen aina, eikä niitä suotuisilla seuduilla välttämättä koeta niin uhkiksi. Kasvukauden pidentymisen koetaan tuovan uusia mahdollisuuksia viljelyyn, Suomen oloissa se tarkoittaa myös lämmityskustannusten pienentymistä. Lämpeneminen, kasvitaudit ja uusien, mahdollisesti haitallisten hyönteislajien rantautuminen Suomeen koetaan uhkana. Metsätalouden ongelmaksi kuvaillaan Suomen havupuuvaltaisuus. Metsänhoidossa huolettua hirvituhot ja kirjanpainajien lisääntyminen. Peurojen ja kauriiden kannat ovat paikoitellen niin suuria, että ne saavat pohtimaan jopa viljelyn mielekkyyttä. Ne ovat saaneet monet myös metsätalouden puolella istuttamaan lähes pelkästään havupuita.

Haastateltavat olivat kiinnostuneita myös maatalousluonnon monimuotoisuuteen liittyvistä hankkeista, joilla asiaa viedään viljelijöiden tietoisuuteen. Kahden viljelijän perinnebiotoopeille oli tehty hyönteiskartoitus. Perinnebiotooppeja kartoitettaessa oli löydetty uhanalainen, vaarantunut hyönteislaji, viherkehkäkiitäjäinen, jonka edellisestä havainnosta seudulla oli kulunut vuosikymmeniä. Lisäksi perhoslajeja alueilla oli valtavasti. Esiin nousi kuitenkin omien perinnebiotooppien koon tuomat edut. Viljelijä kuvaili kuinka pienempiä, hankalan muotoisia lohkoja, joita voisi laskea perinnebiotoopeiksi, on kannattamatonta ilmoittaa tukien piiriin ja ottaa hoitoon. Hankaluus on niiden erilleen aitaamisessa ja eläinten siirtelyn tuottamassa kohtuuttomassa lisätyössä korvaukseen nähden. Hän totesi kuitenkin luonnon monimuotoisuustyön tuovan lisämotivaatiota koko työhön, kun tietää sen positiiviset vaikutukset monimuotoisuudelle, pölyttäjille, eläinten hyvinvoinnille ja jopa lihan laadulle. Metsämarjojen satomäärien huomataan nousseen pölyttäjien vaikutuksesta ja toivoa löytyy myös tulevaisuuteen esimerkiksi rypsin satomäärien nousuun.

”Jaksaa tehdä ja korjata niitä aitojakin.” -Haastattelu 2

“Ja laiduntaminen on tosi tehokas hiilensidontaan, koska pellon hiilensidontakyky kasvaa siitä ja laitumet on myös tosi monimuotoisia, niin kun kaikilla tasoilla, että se monimuotoisuus kasvaa maan alla, maan päällä ja myös näkee, että linnusto monipuolistuu.” -Haastattelu 6

Laidunnuksen tuomat edut nähdään vahvasti. Tiloilla missä ei laidunneta, monimuotoisuustyö vaikuttaa vähäpätöisemmältä. Kasvinviljelyyn erikoistuneet viljelijät painottivat monimuotoisuustyön tuomaa lisätyön kuormittavuutta. Metsäsaarekkeet ja kivikot viljelyillä pelloilla lisäävät monimuotoisuutta antaen hyönteisille ja eläimille asuinpaikkoja, mutta ne koetaan lähinnä kirosanoina, mikä on ymmärrettävää varsinkin Pirkanmaan monimuotoisessa maisemarakenteessa. Viljelyksen keskellä olevat kivikot ja metsäsaarekkeet halutaan pääosin poistaa, sillä ne hidastavat työntekoa ja saavat kulutamaan enemmän polttoainetta. Maisemakasvi- eli kukkapelloista saatava luonnon hoitokorvaus nähdään kuitenkin hyvänä ratkaisuna, sillä niitä voi sijoittaa helposti pienemmille lohkoille, joissa ei kannata viljellä. Viljelijät tunnistavat niiden lisänneen myös pölyttäjien määrää.

Muutamille haastatelluille linnuston viihtyminen pelloilla on muodostunut ongelmaksi asti, kun suuret joutsen- ja kurkiparvet ovat ruokailleet viljapelloilla. Luonnoneläimien tuottamista vahingoista karjalle tai viljelyksille on kuitenkin mahdollista hakea korvausta. Näistä viljelijät nimesivät ainakin lintuparviin, susien, karhujen ja hirvieläinten tuottamat vahingot. Metsätaloudesta puhuttaessa esiin nousivat myös tuhohyönteiset.

Ekologisen eheyden ja monimuotoisuuden oikeudenmukaisuuden periaate tiivistyy hyvin viljelijän huomioon laidunnuksen ja viljelykierron merkityksen maatalousluonnon monimuotoisuudelle, mutta myös tuotannon tehostamiseen. Hän kuvaa tehokkuusajattelun keskittymistä satomäärien maksimointiin, teolliseen tuotantoon ja teknologiseen tehostamiseen. Hän avaa, että tilan toimintaa voi tehostaa myös viljelykäytäntöjä muuttamalla viljelykierron ja laiduntamisen avulla. Heidän tilallaan tämä konkretisoitui, kun tilalle saatiin lisämaata, jota oli hoidettu yksipuolisilla menetelmin. Tilanteeseen tuli muutos ja muutamassa vuodessa maaperän muuttumisen ja nurmen tuotannon tehostumisen pystyi tunnistamaan selvästi. Lisäksi tilan nurmen tuotannon kuvataan tuplaantuneen laidunnuskäytäntöjä muuttamalla, siirtymällä tilannetaujan laidunnuksen menetelmiin.

“Meillähän kävi niin, että tuli 20 hehtaaria tilakeskuksen ympärille lisämaata ja ne oli ollu tavanomasessa viljelyssä, niillä oli viljelty tosi yksipuolisesti ohraa ja kauraa. Ei mitään nurmivuosia, ei lepovuosia, ja kemiallisia lannoitteita ja torjunta-aineita, ei ollenkaan karjanlantaa. Me otettiin maanäytteet, vanhalta ja uudelta maalta, niissä oli ehkä 5 tai 10 metriä eroo. Niissä oli täysin sama maalaji, ja meidän puolella ku siinä oli ollu nurmee, karjanlantaa ja viljelykierto pitkään ja pitkään pelkkänä laitumena, hyvää

laidunnusta. Niin se oli ihanaa semmosta mureeta se maa ja sillä toisella puolella se oli semmosta kivilohkarekökkö, aivan kuollutta se maa. Mut sit parissa vuodessa se maa muuttui jälleen eläväksi.” -Haastattelu 6

Näin ekologisen eheyden ja monimuotoisuuden oikeudenmukaisuuden näkökulman mahdollisuudet näyttäytyvät hyvin positiivisina monimuotoisuuden lisäämiseen ja ylläpitämiseen. Samalla aineistosta nousi hyviä esimerkkejä, kuinka voimme muokata ympäristönkykyä kohdata myös ilmastonmuutoksen tuomia uhkakuvia.

5.3. Menettelytapojen oikeudenmukaisuus

Tämä oikeudenmukaisuuden taso tarkastelee päätöksenteon ja siihen osallistumisen reiluutta. Jaan ne reilun päätöksenteon ja tiedon tasa-arvon otsikoiden alle. Tiedon tasa-arvon periaate alleviivaa tiedon merkitystä siinä, että kaikilla toimijoilla on tasavertaisesti luotettavaa tietoa toimien vaikutuksista. Merkittäväksi uhaksi maatalouden ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustyölle lisääntyvien ilmaston ääriolosuhteiden lisäksi viljelijöiden keskuudessa koettiin politiikka ja maataloushallinnon päätöksenteko. Tämä nousi esiin erityisesti hyvin ympäristötietoisten viljelijöiden haastatteluissa, joilla olisi tietotaitoa viedä ympäristötyötään entistä pidemmälle. Näissä tapauksissa tuki- ja rahoitusjärjestelmä koettiin rajoittavaksi, henkiseksi rasitteeksi. Samaan aikaan uutisointi maatalouden ilmasto- ja luonnon monimuotoisuusaiheista koettiin luotaantyöntäväksi, mustavalkoiseksi ja ajoittain lähes radikaaliksi. Kaiken kaikkiaan yleisen keskustelun syyttävä sävy koetaan niin, ettei se ainakaan kannusta etsimään ratkaisuja. Kunnioituksen ja arvotuksen kaipuu ja merkitys nousevat aineistossa laajasti.

“Pitäs osata tunnistaa ne maatalouden mahdollisuudet, mut se tulee vaan siitä, kun viljelijä osallistetaan siihen ja viljelijää kunnioitetaan. Se, että ensin sua haukutaan. Ensin sulle kerrotaan, että sä oot ihan huono ja kidutat sun eläimiä ja tuhoot luonnon, Itämeren, ja sit sun pitäis pakosta alkaa tekemään jotain toimenpiteitä. Niin ensin pitäis olla kunnioittavampi suhde siihen viljelijään ja arvostavampi suhde siihen maatalouteen.” -Haastattelu 6

Viljelijät kokevat, ettei heitä kuulla tai ymmärretä päätöksenteon eri asteilla. He tuovat näkemyksiään mielellään ilmi ja kertovat avoimesti tilansa ilmasto- ja monimuotoisuustyöstä kysyttäessä. Suuremmassa mittakaavassa heistä kuitenkin tuntuu siltä, ettei työtä tai heidän

asemaansa arvosteta. Tässä kappaleessa avaan aineistoa maatalouden eri toimijoista ja päätöksentekoelementistä nousseisiin näkökulmiin. Käsittelen tässä maatalouspolitiikkaa, -hallintoa ja Maa- ja metsätaloustuottajien keskusjärjestöä, MTK:ä. Esiin nousevat myös kansallisen tason toimijat kuten Elinkeino-, Liikenne- ja Ympäristökeskukset ja neuvontajärjestö ProAgria. Niistä puhuttiin kuitenkin lähinnä vain neuvonnallista tietoa jakavina organisaatioina, joten jätän ne myöhemmäksi tiedon tasa-arvo kappaleessa käsiteltäväksi kokonaisuudeksi.

5.3.1. Reilu päätöksenteko

Maatalouden tukipolitiikkaa käsitellään aineistossa sen luomien arvoketjujen, eri toimijoiden ja ajallisen ulottuvuuden kautta. Maataloushallinto esiintyy aineistossa itsevaltaisena ja tilojen arjesta kaukaisena. Euroopan unionin vaikutusta tukipolitiikkaan pohditaan monissa haastatteluissa. Tukikausien aikajänne nousee keskusteluihin monesta näkökulmasta. Toisaalta tukikaudet nähdään hyvän pituisina, toiset pitävät sitä hyvänä, ettei tuotantoon tarvitse sitoutua kuin viideksi vuodeksi kerrallaan. Samaan aikaan tuilta kaivataan kuitenkin pitkäjänteisempää ohjausta oman tilan kehittämisen avuksi. Suurten investointipäätösten tueksi kaivataan politiikkapäätöksiä, joiden pitkäjänteisyyteen voisi aidosti luottaa. Esimerkkinä viljelijä kuvaa tilannetta, missä taloudellinen tilanne voi seuraavalle viidelle vuodelle näyttää huonolta, eikä tukiehtoihin sitoutuminen sen vuoksi tunnu kannattavalta. Hän ehdottaa ratkaisuksi sopimusten voimassaolon muuttamista toistaiseksi voimassa oleviksi sen sijaan, että sitoudutaan viideksi vuodeksi kerrallaan.

“Mutta joku kokee 5 vuotta hirveen pitkäksi ajaksi sitoutua. Tänä vuonna ku talous on tiukilla, että jos viideksi vuodeksi sitoutuu niin joutuu 5 vuotta pitää eläimiäkin, jos on koko ajan siinä kintaalla riittääkö rahkeet enää niin ei niitä jää sit enää tekemään. Tietenkin olis helpompi, jos ne olis vaan toistaiseksi voimassa ja sit niitä välillä katottaa neuvonnallisessa mielessä mitä voi parantaa. Kun nyt saattaa olla vuosikausia, että kukaan ei käy ja sit tuleekin joku joka löytää jonkun pilkkuvirheen tai jonkun minkä se näkeekin eritavalla, mitä joku edellinen on nähnyt ja pitääkin leikata tukia ja saattaa mennä miinuksellekin. Ei ne oikein motivoi siihen touhuun ja näitä ku kuulee muilta viljelijöiltä. Näitä saattaa tulla tahattomiakin, väärinkäytökset on sit erikseen.” -

Haastattelu 2

Tukiehtojen valvonta ja neuvontakin saavat aineistossa oman paikkansa. Neuvontaa pidetään hyvänä ratkaisuna maatalouspolitiikan käytäntöön viemisessä, sillä monimutkaisten tukiehtojen kanssa saattaa tapahtua väärinymmärryksiä tai –tulkintoja haluamattaankin. Näissä tapauksissa sanktiot saattavat viedä tilan toiminnan vakavasti miinukselle. Kun viljelijät kuulevat näitä kokemuksia toisiltaan saattaa olla, että pieniä ympäristönhoitosopimuksiin sopivia kohteita ei edes viitsitä ilmoittaa sopimusten piiriin, jolloin ne saattavat jäädä oman onnensa nojaan metsittymään.

“Tietysti yleisesti byrokratia on aika rasittava monelle. Varsinkin pienet kohteet jää pois, varmaan hyviäkin kohteita, kun ei ehkä viitsitä ja saattaa olla, että ehdot on rajottavia monen mielestä. Olishan siinä kehitettävää, mutta tietenkin se on hankala valtava systeemi.” -Haastattelu 2

Ilmasto- ja monimuotoisuustyön tuet saavat pohtimaan maatalouden asemaa elintarvikkeiden tuottajana. Tukien saaminen varsinaisia maataloustuotteita tuottamatta tuntuu muutamista viljelijöistä kestävämmältä. Pelkästä monimuotoisuustyöstä, kuten maisemakasvien viljelystä, perinnebiotooppien tai suojavyöhykkeiden hoidosta tukien saaminen tuntuu epämielikkäältä. Ekosysteemipalvelut nähdään aineistossa kuitenkin myös sellaisenaan arvokkaina.

Kokemukset maatalouden päätöksenteosta yhdistyvät myös tunnustavan ja jako-oikeudenmukaisuuden tasoihin, sillä EU:n vaikutus koetaan yhdeksi juurisyysiksi sille, miksi maatalouden ratkaisuja saatetaan yleistää niin, että paikalliset realiteetit unohtuvat. Monimuotoisuuden ennallistamistavoitteita pidetään uhkana, varsinkin EU:n tasolla. Aineistossa pohditaan mitä tarkoittaa, että 30 % EU:n viljelysmaasta metsitetään ja kysytään, kuinka se voidaan toteuttaa realistisesti ja oikeudenmukaisesti. Samalla maatalouden rahoitusjärjestelmä koetaan käytännön työtä uhkaavaksi. Aineistosta käy ilmi, että viljelijät uskovat mahdollisuuksiin löytää ratkaisuja. Erityisesti (laiduntavilla) karjatililla tuodaan esiin oman tuotantosuunnan korkea resilienssi, mitä ei liiemmin yleisessä keskustelussa tunnusteta. He voivat nopeastikin vaikuttaa karjan kokoon sekä vaihtaa laitumien sijaintia hellejaksojen pidentyessä. Lihakarjatilaille tyypilliset monilajiset nurmiviljelykset kestävät hyvin sään ääri-ilmiöitä. Suurimmaksi uhaksi toiminnalle kuvataan hallinto- ja talousjärjestelmää.

“Enemmän mä nään meidän ongelmat ja uhat, et ne liittyä siihen hallinto- ja talousjärjestelmään, että ne tuottaa meille akuutimpia ongelmia ja uhkia. Ja myös ne on uhka sille meidän ympäristötyölle, että jos meillä olisi tietotaito ja välineet tehdä sitä

hyvää ympäristötyötä, mutta se hallinto tekee meidän elämästä muutoin hankalaa. Just, että mun pitää vuosi mieltä, että millä maksan laskut. Turhan takia, vaikka sen rahan vois maksaa aikaisemmin. Sen sijaan, että mä keskittyisin sen hyvän viljelyn ylläpitämiseen.” -Haastattelu 6

Maataloushallintoa kuvataan muutamissa haastatteluissa tahona, joka määrittelee tukiehtojen sisällön ja toteutusajan, joihin viljelijöiden on vain sopeuduttava ja toteutettava asiat oikein tiettyyn päivämäärään mennessä. Maataloushallinto kuvataan arvaamattomana tahona, joka saattaa vaihtaa sopimuksen sisältöä tai päivämääriä niin, ettei tieto kulje tiloille asti. Yksi haastateltava rinnastaa tämän ajattelumallin kuvainnollisesti luontosuhteeseemme, siihen kuinka olemme valmiita ottamaan myös luonnosta kaiken irti antamatta sen suuremmin takaisin.

“Se on vaan se viljelijä, joka pitää kiinni niistä sopimuksista. Et sehän on tosi toksinen suhde. Eikä maataloushallinto reagoi tai välitä, mut se on tavallaan. Ehkä me ollaan itse vähän toksisia sitä luontoa kohtaan ja sit me ajatellaan, että se on meidän toksisuuden uhri ikuisesti ja voidaan ikuisesti hyväksikäyttää sitä. Mut sit se voikin näyttää voimansa meille ja se, että jos se meidän toksisuuden uhri, luonto, vihastuu meille ja meillä ei ookkaan enää puhdasta vettä ja viljelys, niinku elävää maata niin me todetaan, että kuinka riippuvaisia me oltiin siitä ja kuinka sit kaduttaa et miks me ei pidetty kiinni meidän rakkaudesta, ja miks mä kohtelin sitä niin huonosti. Polvillamme joudutaan kerjäämään sitä takasin.” -Haastattelu 6

Byrokratian määrää kritisoidaan ja sen tunnistetaan aiheuttavan kuormittavaa lisätyötä. Tasa-arvoisten tukijärjestelmien luominen kuvaillaan haastavaksi. Samalla otetaan kantaa myös erilaisten hiilensidontaan ja hiilijalanjälkeen kehitettyjen laskelmien toimintaan muuttuvassa maatalousympäristössä. Aineistossa pohditaan paljon, kuinka erilaisia mittauksia voidaan tehdä oikeudenmukaisesti, kun mittaustulokset saattavat vaihdella jo yhdellä loholla, pellon erikulmissa, vaikka kaikki toimenpiteet olisi toteutettu samaan aikaan ja samalla tavalla.

Muutamista haastatteluista ilmenee halukkuus ja tarve suurempiin muutoksiin. Poliitiikan ja median vaikutus tunnistetaan. Neuvonnallisia ja kannustavia ohjaustoimenpiteitä pidetään hyvinä ympäristöasioita eteenpäin vievinä malleina. Seuraava sitaatti johdattelee hyvin myös MTK:n roolin pohdintaan ja alleviivaa yrittäjän halua suunnitella elinkeinonsa pitkäaikaisia ratkaisuja.

“Hyvä olis vähän ravistella alaa, että vaikka vihreistä seuraava maatalousministeri. Tulis vähän sellasta herättävää muutosta. Eikä se olis paha, jos se mediassaki menis vähän radikaalimmin. Niin CAP-uudistus se määrittää ja rahakannustimilla ne parhaimmat muutokset tehdään. Kepillä saadaan vaan vihaisia viljelijöitä. Nyt kun mahdollisuus on rahalla ohjata, niin mun mielestä olis voinu radikaalimminkin ohjata. Tälleen yrittäjänä pitäis koittaa kattoo 10 vuoden päähän ja pidemmäksikin. Niin tässä voi melkein luottaa, ettei isompia muutoksia oo tulossa ku saatu lobattua niin hyvin ettei mikään muutu. Sitten ku se muutos tulee, niin sitten valitetaan, että se tulee liian nopeesti. Tuppaa oleen sellasta, että vähän nopeemmalla aikataululla tehdä muutoksia, ettei sitten tuu äkkimuutoksia. Lobbaus on ollut hyvin onnistunutta MTK:lla ja muilla tahoilla. Tietysti siitä heille maksetaan, ettei mikään muuttuis, mennään vanhalla ja samalla. He tekevät sitä mitä jäsenet haluavat. Enemmistö vaatii, ettei mikään sais muuttua niin pakko tehdä niin, tai jäsenet vähenee. Yleensäkin se, että ketkä äänekkäimmin huutaa niin heidän etujansa ajetaan.” -Haastattelu 8

MTK:n asema maatalouden edunvalvojana nähdään aineistossa hyvin hankalana. MTK ajaakin sekä maanviljelijöiden, metsänomistajien että maaseutuyrittäjien asemaa. Erilaisia tuotantolosuhteita vaativien tuotantosuuntien edunvalvonta todetaan yhdelle organisaatiolle vaativaksi tehtäväksi. “Kun niaat yhteen suuntaan, niin pyllistät toisille.” Tuotantosuuntien erilliset edunvalvontaorganisaatiot nostetaan myös esiin, mutta niiden vaikutus yhteiskunnalliseen keskusteluun nähdään kuitenkin hyvin pienenä. Alla esimerkki MTK:n ilmastotiekarttaan suhtautumisesta.

“Tuottajajärjestöllä oli hyvä avaus, tää ilmastotiekartta. Oli tavallaan, että ollaan vähän etunojassa ehdottamassa mitä pitäis tehdä ja paljonko se maksaa. Se oli semmonen hyvä avaus, sen tyyppisesti pitäis ainakin tuottajien näkökulmasta viedä asiaa eteenpäin, että ei aina voi olla siellä ikään kuin vastaanottamassa kritiikkiä vaan pitää olla esittämässä mitä pitäis tehdä ja miten se tulisi tehdä ja paljonko se maksaa. Ja millä niihin tavoitteisiin päästään niin se oli aika semmosta rakentavaa. Vaikka sekin sai jonkin verran kritiikkiä tuottajilta, että mitä tämmöisiä nyt itse tehdään, se koettiin outona, tai uutena mallina siihen, että esitetään itse jotain temppuja. Mutta toisaalta kerrotaan sitten, mitä se tarkoittaa sitten myös rahallisesti.” -Haastattelu 4

5.3.3. Tiedollinen tasa-arvo

Maatalouden ilmasto- ja luonnon monimuotoisuus tietoa käsitellessä teoriasta noussut käsitys tiedon hajanaisuudesta vahvistui. Tietoa nähdään olevan paljon ja realistisen, käyttökelpoisen tiedon löytäminen koetaan hankalaksi. Tämä oikeudenmukaisuuden alataso kuvastaa sitä, että toimien vaikutuksista ihmisille ja ympäristölle on tarjolla tietoa luotettavista lähteistä.

Aineistosta nousi esiin maatalouden koulutus, tiedon jäsentelyn ja lähteiden osalta. Haastateltavien taustasta löytyi tutkintoja kaikilta koulutusasteilta. Muutamat olivat käyneet sekä ammattikoulun että ammattikorkeakoulun. Kävi ilmi, että ammattikouluissa ilmasto- ja luonnon monimuotoisuusteemat ovat tulleet opetusohjelmiin verraten myöhään. Aikaisemmin ammattikorkeakouluissa asiasta on puhuttu, mutta käytännönratkaisujen etsiminen on jäänyt oman kiinnostuksen varaan. Agrobiologipintojaan käyvä viljelijä kertoo, että tällä hetkellä opinnoissa kiinnitetään laajalti huomiota ilmasto- ja monimuotoisuusasioihin. Käsiteltäviä asioita on kuitenkin niin paljon, että ilmastoratkaisuja käsitellään melko yksipuolisesti haastateltavan mielestä. Agrobiologipintojaan käyvä viljelijä toivoisi saavansa koulutuksesta oppeja erityisesti monimuotoisuusasioihin, perinteisiä viljelylajeja korvaavista lajeista ja eri lajikkeiden maata muokkaavista ominaisuuksista. Yliopiston käyneillä tietopohja oli hyvin laaja. Asioita käsiteltiin muun muassa taloudellisista, historiallisista ja ekologisista näkökulmista. Talouden näkökulma korostui kaikissa haastatteluissa.

Puhuttaessa maanviljelijöiden ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustyön tietolähteistä ja tietopohjasta haastatteluaineistosta korostuu tiedon määrän ja lähteiden moninaisuus, yhdessä oman kiinnostuksen merkityksen kanssa. Neuvonta- ja ammattijärjestöt koettiin laajemmassa mittakaavassa hyviksi ilmasto- ja monimuotoisuusasiaa levittäviksi tietolähteiksi. Suurin osa haastateltavista listaa ammattilehtiä, pienryhmiä sosiaalisessa mediassa, omat verkostot, hankkeita, neuvontajärjestöjä, maataloussihteerit, ELY:t, eri tuotantosuuntien painoksia ja Maaseudun tulevaisuuden hyviksi tietolähteiksi. Lisäksi tietolähteeksi mainitaan erilaisten ilmasto- ja luonnonmonimuotoisuus ratkaisujen markkinointi, jota tulee monelta eri taholta.

Kriittisempi haastateltava, jolla ilmasto- ja monimuotoisuustyön käytännöt ovat jo pitkälle vietyjä, huomauttaa kuitenkin, että näiden lähteiden julkaisut ovat kuitenkin melko jämähtäneitä, korrekteja ja esitettävät ratkaisuehdotukset ovat helposti yleisesti hyväksyttäviä. Hän korostaakin syvällisempien rakenteellisten muutosten tarvetta. Samalla hän ottaa kantaa uutisointiin, myös maatalousmediassa.

“Koska sit usein ku sä kehität tilaa ja teet juttuja niin sä tarvisit siihen niinku alkuenergiaa. Sit se maatalousmedia on niin lannistavaa, että se ei kyllä edes auta kenenkään tilan kehittämistä.” -Haastateltava 6

Tiedotusvälineissä tunnistetaan välillä olevan asiallistakin, faktoihin perustuvaa asiaa. Enimmäkseen median avaukset koetaan ylilyöntimäisiksi, ja sen rooli koetaan yksipuolisena ja lannistavana. Vastakkainasettelun ilmapiiriä haluttaisiin lieventää. Tätä työtä hyvin tekeviksi hankkeiksi, joissa on voinut samalla myös verkostoitua viljelijät mainitsevat Baltic Sea Action Groupin, Ahlmanin nautakarjataloushankkeita, LUMO-laidun –hankkeen ja HITTI –hankkeen.

Museoiden maatalous ja maaseutu aiheiset näyttelyt nousivat myös keskusteluun hyvinä ympäristökasvatuksen tietolähteinä. Kuluttajien yleinen tietopohja maataloudesta, sen ilmasto- ja monimuotoisuustyöstä koettiin puutteelliseksi. Tähän ratkaisuksi nostettiin koulujen ja lasten kasvatuksen mahdollisuudet tuoda maatalouden perusasioita ja ruoantuotantoa näkyväksi. Samalla nostettiin esiin laidunnuksen mahdollisuudet tuoda maataloutta näkyviin, jotta ihmiset oikeasti näkevät eläimiä niiden elinympäristössä.

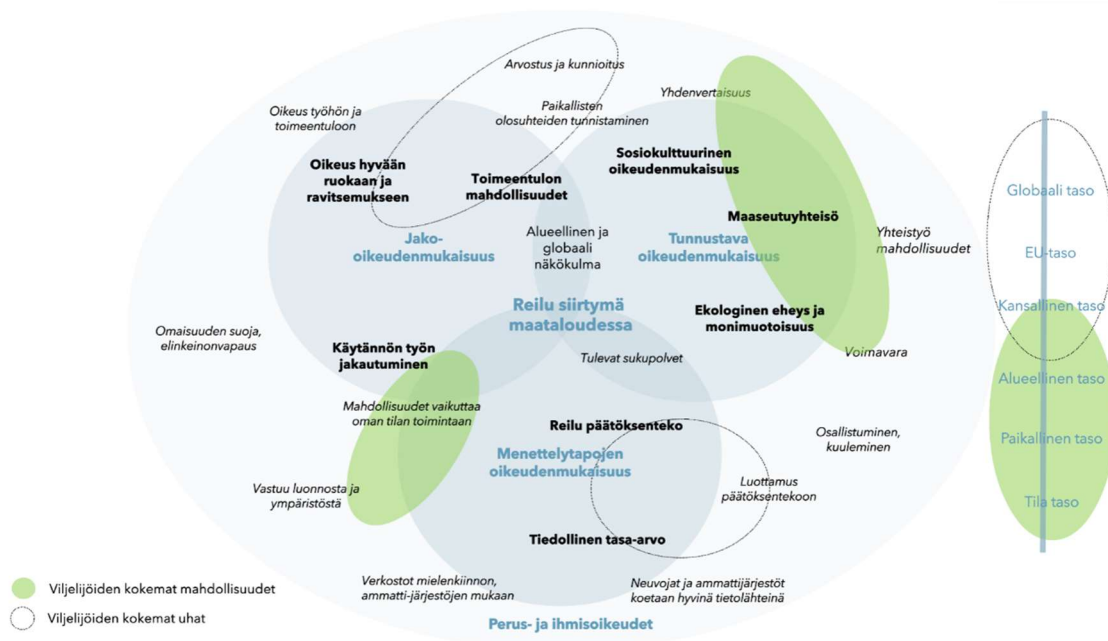
Yhteiskunnallinen tieto, erityisesti uutisointi näistä kysymyksistä nähdään pääasiassa hyvin mustavalkoisena, joka heijastuu myös oikeudenmukaisuuden kokemukseen. Joiltain osin kärjistynyt uutisointi on johtanut siihen, että tietoa ilmastonmuutoksesta ei enää edes kaivata. Muutamat viljelijät kokevat tämän uhkana ratkaisuja etsivälle ilmapiirille. Ilmapiirin vastakkainasettelu tunnistetaan olevan kytköksissä myös politiikkaan, mikä aiheuttaa epävarmuutta maataloushallinnon päätöksentekoa kohtaan. Tämä ilmenee muun muassa pelkona siitä, ettei eri tuotantosuuntien ja paikallisten olosuhteiden luomia asetelmia oteta maatalouden kehitysvimmassa riittävällä tasolla huomioon.

“Niin no jos se yleinen ilmapiiri muuttuu jyrkästikin niin se rupee politiikkaankin vaikuttaan, aika tukiriippuvaista touhua kuitenkin. Voi olla, että muuttuu nopeestikin sitte, tai voi olla kulutustottumuksiinkin mikä vaikuttaa sitten tietysti tuotantookin. Mikä ei mun näkemyksen mukaan ainakaan ilmastoo paranna. Sillä tavalla valitettavasti oo mitenkään, samalla tavalla ku turvekeskustelu on aika yksipuolista. Ei sisäistetä eikä ymmärretä niitä asioita ja tehdään hyvin hätäisiä päätöksiä, johtopäätöksiä ja sitten poliittisiakin päätöksiä.” -Haastattelu 2

Asiantilan monimutkaisuus tunnustetaan viljelijöiden keskuudessa syvästi, tulevaisuuteen katsotaan optimistisesti, mutta samalla hieman pelätään pelkistettyjä ratkaisuja, jotka ajavat tuotantosuuntia alas laajoilta alueilta. Turvetuotannon alueelliset vaikutukset nostetaan aineistossa esille. Se luo osaltaan epävarmuutta maataloushallinnon päätöksiä kohtaan. Se tuo näkyviin sen, että ilmastotoimenpiteitä ollaan valmiita viemään eteenpäin hyvinkin nopeasti melko häikäilemättömin toimenpitein. Suomalainen turvetuotanto kuvaillaan aineistossa paikallisesti hyvin keskittyneeksi. Tietyillä alueilla se on merkittävä työllistäjä, lähes ainoa. Lisäksi turvetuotannon kuvataan sijoittuvan pohjoisemmille alueille, missä routa-aika on verraten pitkä, jolloin tuotannon hiilidioksidipäästöt eivät ole merkittävät globaalisti tarkasteltuna. Tässä ei oteta kuitenkaan huomioon turpeen poltossa syntyviä päästöjä. Näillä perusteluilla turvetuotannon lakkauttaminen tuntuu viljelijöistä lähes mielivaltaiselta. Tämä yhdistettynä maataloutta ilmasto- ja monimuotoisuuskeskustelussa syyttävään yhteiskunnalliseen ilmapiiriin voi aiheuttaa epävarmuuden kokemuksen myös oman elinkeinon jalansijoista tässä yhteiskunnassa.

6. Tulosten tarkastelu

Kaiken kaikkiaan haastatteleman viljelijät haluavat olla ilmastonmuutoksen ratkaisijoiden asemassa tekemässä työtä yhdessä luonnon, oman elinympäristönsä, kanssa. He etsivät mielellään tulevaisuuden ratkaisuja, vaikka yleinen ilmapiiri ja tukiehdot saattavat jopa vaikeuttaa ja lannistaa tätä yhteiskunnallisesti tärkeää työtä, kestävästä ruoantuotantosta. Talouden ja tukiehtojen vuorovaikutussuhde on elintärkeä sekä maataloudelle itselleen että myös sen ympäristötyölle. Aineistossa painottuu pitkälti reilun tulonjaon vaikutus tilojen elinvoimalle ja kehityskyvyille. Keskustelut olivat yllättävänkin hyvähenkisiä ja tulevaisuuteen suuntautuneita, vaikka teemat olivat osittain jännitteisiä ja hyvin laajoja kokonaisuuksia. Tutkimuksen tuloksista on selvää, että jokaisella viljelijällä on omista lähtökohdistaan muodostunut näkemys maatalousluonnon monimuotoisuudesta ja ilmastokysymyksistä, mikä on jossain määrin vuorovaikutussuhteessa omaan tuotantosuuntaan. Tukipolitiikka vaikuttaa paljon maatalon toiminnan suunnittelussa, mutta osansa on myös maanviljelijöiden omilla ideologisilla arvovalinnoilla. Lisäksi maatalouteen kouluttautuneet tiedostivat toimintaansa paremmin kuin vähemmän koulutetut.

Kuva 1. Viljelijöiden kokemukset oikeudenmukaisuuden kolmijaon mukaan ryhmiteltyinä. Kuvassa on mukana perinteisten oikeudenmukaisuuden tasojen (jako-, tunnustava- ja menettelytapojen oikeudenmukaisuuden, perus- ja ihmisoikeuksien sekä maantieteelliset näkökulmat) lisäksi myös viljelijöiden kokemat maatalousluonnon monimuotoisuus- ja ilmastotyön kohtaamat uhat ja mahdollisuudet.

Aineistosta nousi esiin laaja ymmärrys oikeudenmukaisuuden eri tasoja ilmentävistä maatalouden ulottuvuuksista. Yllä olevan kuvan 1 pohjana on käytetty perinteistä oikeudenmukaisuuden kolmijaon esitystapaa. Kuva kokoaa aineistosta nousseet

oikeudenmukaisuuden pääperiaatteet kolmijaon tasoihin. Samalla kuva ilmentää hyvin oikeudenmukaisuuden tasojen päällekkäisyyttä ja vuorovaikutussuhteita. Jako-oikeudenmukaisuuden merkittävimiksi kokonaisuuksiksi muodostui oikeus hyvään ruokaan ja ravitsemukseen, toimeentulon mahdollisuudet ja käytännön työn jakautuminen. Jako-oikeudenmukaisuus kulminoituu maatalouden kontekstissa pitkälti taloudellisten resurssien jakautumiseen. Lisäksi puhuttiin paljon reiluista mahdollisuuksista työhön ja toimeentuloon. Elinkeinonvapaus ja omaisuuden suoja ilmentävät hyvin jako-oikeudenmukaisuuden ilmentymistä maatalousympäristössä. Aineistosta nousi esiin vahvasti viljelijöiden kokemus siitä, ettei heidän työtään arvosteta tai kunnioiteta laajemmin yhteiskunnassa. Tämän koettiin näkyvän erityisesti ruokaketjun tulojen jakautumisessa.

Tunnustava oikeudenmukaisuus tuli näkyväksi erityisesti sosiokulttuurisen oikeudenmukaisuuden, globaalin ja alueellisen oikeudenmukaisuuden, maaseutuyhteisön sekä ekologisen eheyden ja monimuotoisuuden kokemusten kautta. Näistä korostui yleisen arvostuksen puute, kansainvälisen epäoikeudenmukaisuuden kokemus, paikallisten erityispiirteiden huomioinnin merkitys ja maatalousluonnon monimuotoisuuden itseisarvoinen asema tuotannossa. Menettelytapojen oikeudenmukaisuus tiivistyi puolestaan reilun päätöksenteon ja tiedollisen tasa-arvon otsikoiden alle. Luottamus päätöksentekoon on tämän aineiston perusteella vähäistä. Epäluottamus päätöksentekoon nousee aineistosta keskeisimmäksi uhaksi viljelijöiden (ympäristö)työlle. Neuvojien ja ammattijärjestöjen työ sen sijaan koetaan hyvänä ja kannustavana. Lisäksi maatalouden verkostot ja erilaiset hankkeet koetaan hyvinä maatalouden asemaa eteenpäin vievinä toimijatahoina. Poliitiikan ohjaukskeinoina ilmasto- ja monimuotoisuustyössä kaivataan enemmän aitoja porkkanoita kuin vaatimuksia tai lakeja. Tietoa maatalouden ilmasto- ja monimuotoisuustyön vaikutuksista kaivataan lisää kaikille yhteiskunnan tasoille, myös päätöksentekoon. Poliitiikka koetaan uhkaavana aikamääreiden ja ehtojen asettajana. Eikä politiikan päätöksillä aina koeta olevan tarpeeksi tietopohjaa ja syvällistä, riippuvuussuhteita huomioon ottavaa pohdintaa takanaan.

Kuvassa 1. vihreät ovaalit kuvastavat aineistosta nousseita viljelijöiden kokemia mahdollisuuksia ilmasto- ja monimuotoisuustyössä. Mustat katkoviiva ovaalit puolestaan kuvaavat uhkia, joita viljelijät näkevät työssään. Globaali oikeudenmukaisuuden taso yhdessä EU:n ja kansallisen päätöksenteon kanssa koetaan uhkana paikallisten olosuhteiden huomioinnille. Arvostuksen ja kunnioituksen puute koetaan motivaatiota syöväenä taloudellisena taakkana. Haastatteluissa korostuu myös ihmisten oikeus hyvään ruokaan ja ravitsemukseen, minkä koetaan olevan tällä hetkellä uhattuna. Viljelijät kokevat ilmasto- ja

monimuotoisuustyön mahdollisuudet ennen kaikkea oman tilan ympäristössään, missä vaikutuksia nähdään nopeasti ja ongelmiin voidaan löytää ratkaisuja, kunhan tietotaito on riittävää. Vastuu luonnosta ja ympäristöstä koetaan vahvasti, mikä tuo myös voimavaroja omaan toimintaan ja sen suunnitteluun. Maataloutta halutaan hoitaa niin, että maat ovat hyvässä kunnossa myös seuraavien sukupolvien viljeltäviksi. Erityisesti vesistöt halutaan pitää hyvässä kunnossa ja hyvinvoivan maaperän arvo tunnustetaan koko tuotannolle.

Kansalliselta tasolta paikalliselle ja tilan tasolle koetaan löytyvän hyviä toimintatapoja, joita voidaan entisestään kehittää. Sosiokulttuurinen oikeudenmukaisuus nähdään suurena mahdollisuutena, jos maaseudun paikalliset ominaisuudet otetaan riittävässä määrin huomioon. Maaseutuyhteisöissä koetaan olevan voimaa ja mahdollisuuksia. Erityisesti niillä alueilla missä asutus ja maatalous ovat elinvoimaisia. Maaseutuyhteisöissä nähdään yhteistyömahdollisuuksia, joilla on potentiaalia nostaa paikallista elinvoimaa. Toisaalta aineistosta nousee esiin myös paikallisyhteisöjen puute ja maaseudun harvan asutuksen ominaispiirteet, mitkä eivät luo yhteistyömahdollisuuksia. Ekologinen eheys ja monimuotoisuus nähdään tärkeinä arvoina, jotka tuottavat taloudellista hyötyä, auttavat viljelyssä ja pitävät yllä maatalouden ilmasto-resilienssiä.

Tutkimukseni tulokset ovat hyvin yhteydessä myös aiempaan maataloustutkimukseen. Kaljonen (2011) on tullut osaltaan samoihin päätelmiin väitöstutkimuksessaan. Viljelijät suhtautuvat ympäristötuen kaavamaisiin ratkaisuihin kriittisesti eikä niiden nähdä kannustavan tilakohtaisen ympäristönhoidon kehittämiseen. Hänen tutkimuksessaan korostuu myös ympäristönhoidon luonne tapaus- ja tilakohtaisena kysymyksenä. Lisäksi Kaljosen tutkimustuloksissa kiitellään maaseutuneuvojien asemaa. Heidän nähdään auttaneen tilakohtaisten toimien linkittämistä osaksi suurempaa, kollektiivista ympäristön kannalta merkittävää toimintaa. Ja ennen kaikkea neuvonantajien nähdään rakentavan luottamusta eri toimijoiden välille. Luottamus ei noussut esiin oman tutkimukseni aineistosta, sen sijaan tunnustettiin sen puute, erityisesti päätöksentekoon ja neuvonantajien erilaisiin tapoihin tulkita ympäristötukiehtoja. Kaljonen (2011) antaa kuitenkin toivoa siitä, että meillä on jo olemassa toimivia rakenteita, kuten neuvontaorganisaatiot, kunhan ne vaan saadaan toimimaan oikealla tavalla. Hän peräänkuuluttaa yhdessä haastattelemieni viljelijöiden kanssa sitä, että politiikkakeinojen on tunnustettava entistä paremmin ympäristönhoidon tapauskohtaisuus, jotta toimenpiteet voidaan kohdentaa tehokkaammin. Samalla hänen tutkimuksensa tulokset alleviivaavat ansioituneesti sitä, että hallinnon asettamat rutiinit ylläpitävät valtarakenteita. Rutinoituneet käytänteet maatalous- ja ympäristöhallinnon toimien välillä ovat luoneet

ilmapiirin, jossa tuotannollisten ja ympäristönhoidollisten tavoitteiden välille syntyy yhä uudelleen suurempi kuilu. Samalla ne vahvistavat toimintamallien ja toimijoiden vuorovaikutussuhteita, jolloin ympäristöasiat jäävät maatalouden tulonjakoon liittyvien kysymysten alle. (Kaljonen, 2011) Tämä tuli voimakkaasti esiin myös oman gradututkielmani viljelijöiden kommentteista, joissa maatalousluonnon monimuotoisuus- ja ilmastotoimenpiteet nähtiin mahdollisiksi vain silloin, kun tilan perustuotanto luo niille aidosti taloudelliset mahdollisuudet.

Suomen ilmastopaneelin (Vainio, ym., 2023) tuore raportti kuvailee kansalaisten kokemuksia Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta yleisesti. Raportin tulokset puoltavat osiltaan myös tämän tutkimuksen aineistoa. Yleisesti haavoittuvat ryhmät kokevat enemmän epäoikeudenmukaisuutta ja ilmastotoimien kielteisiä vaikutuksia. Lisäksi tietämys ilmastopolitiikasta on heikkoa ja yhteydessä oikeudenmukaisuuden kokemukseen. Ilmastopaneelin raportti ei kuvaa maatalouden harjoittajia suoraan haavoittuvana ryhmänä, mutta aineistoni perusteella viljelijät kokevat asemansa yhteiskunnassa epäoikeudenmukaisena ja jossain tilanteissa myös haavoittuvana. Aineiston tuloksista käy ilmi myös se, että ilmasto- ja monimuotoisuustoimet nähdään osin myös uhkana varsinkin, jos niitä ei suunnitella paikallisia olosuhteita huomioiden. Ilmastopaneelin raportti tunnistaa yhdessä tutkimukseni kanssa koulutustason vaikutuksen koettuun oikeudenmukaisuuteen ja osallistumismahdollisuuksiin. Korkeammin koulutetut arvioivat omat osallistumismahdollisuutensa paremmiksi. (Vainio, ym., 2023.) Tutkimuksestani kävi ilmi, että korkeammin koulutetuilla oli enemmän tietotaitoa tilansa ilmasto- ja monimuotoisuustyönsä kehittämiseen. Erityisesti tämä kävi ilmi monimuotoisuustyöstä puhuttaessa. Tämä tuo näkyväksi myös ilmastopolitiikan edellä kävijyyttä suhteessa luonnon monimuotoisuustyöhön.

Tutkimukseni aineisto antaa laajan kuvan oikeudenmukaisuuden erilaisista ilmentymistä ilmasto- ja maatalousluonnon monimuotoisuuskysymyksissä. Kuusi teemaa ja kahdeksan maanviljelijöiden teemahaastattelua antoivat moninaisen aineiston, jossa oikeudenmukaisuuden tasot ilmenevät monipuolisesti eri tuotantosuuntien näkökulmista. Tutkimuksen aiheen rajaus kahteen suureen globaaliin kriisiin yhdessä oikeudenmukaisuuden teorian kanssa on kuitenkin haastava analysoitava gradun kokoisessa työssä. Sain haastateltavien yhteystietoja toisen käden kautta, joten ikä ja tuotantosuuntien jakaumaa oli hankala kontrolloida. Luomutuottajat ovat tässä tutkimuksessa yliedustettuina. Pirkanmaalla luomutuotannon osuus on keskivertoa Suomen mittakaavassa (Luomuinstituutti, 2022.) Tuotantosuunnat jakautuivat tasapuolisemmin. Haastateltaviksi ei kuitenkaan tavoitettu sika-,

broileri- tai kananmunantuottajia ollenkaan. Alkuperäinen tavoite tutkimuksen rajaamisesta nuoriin viljelijöihin ei toteutunut kokonaan, mutta aineistoon tuli kuitenkin laajuutta kokeneempien viljelijöiden haastatteluista, joten tämä ei muodostunut ongelmaksi. Haastateltujen viljelijöiden keski-ikä on kuitenkin reilusti alle pirkanmaalaisten viljelijöiden keski-ikää, 54-vuotta (Luke, 2022). Pirkanmaa on suomalaisittain hyvin monimuotoinen maatalousalue, joten olisi mielenkiintoista tutkia näitä teemoja myös tuotantosunniltaan yksipuolisemmissa maakunnissa/alueilla. Lisäksi olisi mielenkiintoista verrata näiden teemojen ilmentymiä luomutuotannoltaan vähäisten tai runsaiden maakuntien osalta, kuten Satakunta (7,8 %) tai Pohjois-Karjala (28,8 %) (Kujala, ym., 2022). Näin voitaisiin saada kehitettyä myös syvällisempiä maatalousluonnon monimuotoisuuden ja ilmastotyön toimintamalleja erilaisille tuotantosuuntien keskittymäalueille.

Maatalous ja maanviljelijät kohtaavat tällä hetkellä yhteiskunnallisia paineita, jotka ilmenevät eri oikeudenmukaisuuden tasoilla. Maanviljelijät kohtaavat haasteita jokapäiväisen sään pohtimisesta, tuotantosuuntien sisäisiin, teknisiin, taloudellisiin, kansallisiin, kansainvälisiin ja globaaleihin kysymyksiin, jotka kaikki kaipaavat ratkaisua. Tässä ristiaallokossa pitäisi kyetä tekemään aina suurempia investointeja oman tilan hyväksi. Näin ollen maatalous hyötyy monialaisesta tutkimuksesta aina sosiologian näkökulmista tulevaisuustutkimukseen. Viljelijöiden hyvinvointi on kortilla (MTK, 2021) ja maatalouden tulevaisuus näyttäytyy vähintäänkin moninaisena. Tärkeimpiä tieteen aloja ovat tietysti maatalous- ja luonnonvara-alojen tutkimus. Ekologiaa, biologiaa, kiertotalouden ja politiikan alojen tutkimusta unohtamatta sekä näitä kaikkia yhdistävää tutkimusta.

Eläinten hyvinvointi ja eettiset kysymykset on rajattu tutkimuksesta pois, vaikka ne nousivat aineistossa hieman esiin ja ovat keskeinen osa reilua siirtymää. Samaan keskusteluun voidaan mielestäni liittää kasvinsuojeluaineet. Nämä ovatkin hyviä lisätutkimuksen kohteita, joita voisi tutkia esimerkiksi ekologisen solidaarisuuden käsitteen kautta. Reilun siirtymän korvaamisen sijaan ekologinen solidaarisuus avaa tarkastelua myös reilun siirtymän mahdollisiin riskeihin ja voi auttaa täydentämään oikeudenmukaisuuden kolmijaon tasoja. Ekologinen solidaarisuus tavoittelee ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen vuorovaikutusten maksimoimista sijaan sosio-ekologisen järjestelmän sisäisen dynamiikan ja synergian mahdollisuuksien tunnistamista niin, että tarvittava syvä yhteiskunnallinen murros on mahdollinen. Ekologinen kestävyys ja solidaarisuus nähdään vahvana osana vaihtoehtoisen talouden yhteisöissä kuten kumppanuusmaataloudessa ja yhteisöenergiassa. (Huttunen & Rekola, 2021.)

7. Johtopäätökset

Tämän tutkielman tulokset tuovat monipuolisesti esiin maatalouden ja sen tuotantosuuntien erityispiirteitä, jotka ovat yhteydessä maatalouden ilmasto- ja monimuotoisuustyöhön. Oikeudenmukaisuuden tasot tuovat laaja-alaisesti esiin niitä paikkoja, joissa viljelijät kokevat maatalousluonnon monimuotoisuus- ja ilmastotyön uhkia ja mahdollisuuksia. Tulokset tuovat esiin eri toimijoiden ja toimijatasojen yhteistyön merkityksen näiden teemojen edistämisessä. Esimerkiksi maataloushallinnon jalkauttaessa politiikkatoimia viljelijöitä on tärkeää tiedottaa hyvin. Jako-oikeudenmukaisuus, tunnustava oikeudenmukaisuus ja menettelytapojen oikeudenmukaisuus on syytä ottaa huomioon maatalouspolitiikkaa kehitettäessä. Toimijoiden on tunnettava valintojensa merkitys kokonaisvaltaisesti ekologisista vaikutuksista taloudellisiin suhdanteisiin. Eri oikeudenmukaisuuden tasojen ilmentymät ja niiden vuorovaikutussuhdanteet on kyettävä ottamaan entistä kokonaisvaltaisemmin huomioon maatalous- ja ympäristöpolitiikkaa tehdessä.

Jo vuonna 1988 OECD (Organisation for economic co-operation and development) on arvioinut Suomen maatalouden ympäristövaikutuksia toteamalla, että kaikki taloudellisesti hyväksyttävät keinot vähentää tehomaataloutta tulisi ottaa käyttöön erityisesti Suomen maatalousvaltaisimmilla alueilla, joissa maatalouden ympäristövaikutukset ovat voimakkaimpia. Tänä päivänä Dasguptan raportti (2021) peräänkuuluttaa talouden ja luonnon kantokyvyn syvää yhteyttä. Tällä hetkellä olemme pisteessä, jossa toimintatapoja on välttämätöntä muuttaa, jotta luonto pystyy tukemaan hyvinvointiamme jatkossakin, myös taloudellisesti. (Dasgupta, 2021.) Tiedostamme uhkakuvat ja haasteet, joita meidän tulisi ratkaista. Olemme luoneet raskaat hallintojärjestelmät, joiden toimintaa ohjaa pohjimmiltaan poliittiset tahtotilat.

Suomen maataloudessa ja EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa on otettu paljon kehitysaskelaita. Ne on kuitenkin otettu pitkälti niin sanotun tavanomaisen viljelyn ja historiallisen kehityksen ehdoilla. Pääosin ne ovat myös helposti yleisesti hyväksyttäviä. Osa haastattelemistani viljelijöistä toivoivat entistä kunnianhimoisempia tavoitteita suomalaiselle maataloudelle. Arvokeskustelujen tarvetta peräänkuulutettiin. Meidän olisikin syytä pohtia minkälaista tuotantoa haluamme kotimaassa ja kansainvälisesti tukea. Mistä olemme valmiita maksamaan? Entä mitkä ovat kulutustottumuksiemme seuraukset maatalousyhteisöjen luonnon ympäristöissä ja ihmisten keskuudessa. Haastatteleman viljelijät ovat oikeassa siinä,

että Suomessa hoidetaan maatalouden ympäristöasioita kansainvälisesti verraten hyvin. Meillä on kuitenkin oma paikkamme täytettävänä ravintotottumuksiemme muokkaamisesta aina tuotantomenetelmien tarkasteluun asti.

Itse toivon, että pystymme jonain päivänä katsomaan luonnon antamia mahdollisuuksia laaja-alaisemmin ja aidossa yhteistyössä luonnon kanssa. Maataloudessa on valtava potentiaali ennen kaikkea viljelymenetelmien ja kiertotalouden ratkaisujen kehittämisessä. Näiden lisäksi voisimme tarkastella suhdettamme eri kasvilajeihin. Maapallolla on 50 000 syötävää kasvilajia, joista ihminen on historiansa aikana käyttänyt ravinnokseen noin 7 000:ta mukaan lukien eri eläinlajit, sienet, levät, hiivät ja bakteerit. Viimeisten vuosisatojen aikana tämä moninaisuus on kehitetty suurimmilta osin pois maatalouden piiristä. Nykyään 90 % ihmisen ravinnosta täyttyy vain 15 viljelykasvin avulla. Ja pelkästään riisi, maissi ja vehnä muodostavat kaksi kolmasosaa maailman elintarvike-energian tarpeesta. (Fanzo, 2021.) Tiedämme myös, että resursseja on hyvä jakaa eri tulonlähteisiin. Tämä pätee myös toimissamme luonnon kanssa. Ilmastonmuutos ja luontokato pakottavat meidät etsimään uusia ratkaisuja ja niitä on paljon enemmän tarjolla, jos annamme luonnon kukoistaa moninaisina ekosysteemeinään.

Tällä hetkellä maatalouteen kohdistuu sekä päästöjen minimointi- että tuotannon maksimointipaineita. Samaan aikaan pitäisi muistaa ottaa huomioon ilmasto- ja luonnon monimuotoisuusvaikutukset. Tässä ristiaallokossa muuttuvien tukiehtojen, nousevien tuotantopanosten, tuotantosuuntien sisäisten haasteiden ja vähäisen tuottajahinnan kanssa viljelijät arjessaan painivat. Lisäksi maaseutujen sosiaaliset verkostot ja palvelut hupenevat. Maaseudun tilasta on muodostumassa entistä laajempia yhteiskunnallisia jopa globaaleja kysymyksiä. Tarvitsemme monipuolisia luonnonvaroja, ruokaturvaa sekä uusiutuvaa energiaa. Selkärankamme ja kulttuurihistoriamme kutsuu meidät latautumaan luonnonympäristöihin. Maataloutta ja maaseutua on kehitettävä ennen kaikkea oikeudenmukaisesti. Voimme jo osissa Suomea nähdä, minkälaisia seurauksia tehokkuuteen ja suuriin tuotantolaitoksiin keskittyvällä talous- ja aluepolitiikalla saadaan aikaan. Esimerkkeinä Pohjois- ja Itä-Suomen maaseutumaiseman metsittyvät pellot, tyhjillään seisovat tuotantorakennukset ja palveluiden hiipuminen. Maaseudun väestön harventuminen ja nousevat elinkustannukset tuovat myös oman lisänsä maatalouden kohtaamiin haasteisiin.

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka (2023) tarjoaa jo tällä hetkellä askelmerkkejä moniin tässä tutkielmassa nousseisiin kysymyksiin. Poliittikaohjelma ottaa huomioon myös oikeudenmukaisuuden periaatteita. Poliitiikan uudistuksessa korostetaan ilmastotoimia ja

ilmastonmuutokseen sopeutumista, eläinten hyvinvointia sekä uusien viljelijöiden saamista maatalouden piiriin. Uudistuksen avulla pyritään kehittämään maaseutua, sen riskinhallintakykyä ja viljelijöiden tulotaso pyritään ylläpitämään (MMM, 2023 & 2021). Nämä yhteisen maatalouspolitiikan painopisteet ovat hyvin linjassa haastattemieni viljelijöiden oikeudenmukaisuuden kokemusten kanssa. Näin voi päätellä, että EU:n ja kansallisen tason päätöksenteossa tiedetään, mitä viljelijöiden arjessa tapahtuu. Uskon, että edistysaskeleita tullaan ottamaan jatkossakin luonnon kantokyvyn ja taloudellisten näkökulmien yhteen liittämiseksi.

Uskon, että ihmiskuntana teemme paljon töitä ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden eteen. Tutkielmani lopuksi haluan kuitenkin herättää ajatuksia yhdessä viljelijän sitaatin kanssa.

“Leave complexity to nature” -Haastattelu 6

Tämä kokonaisvaltaista tilanpitoa ja uudistavaa viljelyä tiivistävä lausahdus kuvaa sitä, kuinka me ihmiset yritämme luoda toinen toistaan monimutkaisempia järjestelmiä ja ikään kuin matkia luonnossa esiintyvien ekosysteemien lähes täydellistä yhteenliittymistä, yhteistyötä ja vastavuoroisuutta. Tästä maataloudessakin on pohjimmiltaan kyse, ihmisen ja luonnon yhteistyöstä. Voisimmekin antaa luonnolle ja sen monimuotoisuudelle enemmän tilaa toiminnassamme. Voisimme antaa itsellemme luvan luottaa luonnonympäristöjemme elinvoimaan.

Lähteet

Aakkula, J., Jokinen, P., Lankoksi, L. & Nokkala, M. (2002). *Maatalous, tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys – Pilottitutkimus tieto- ja viestintäteknologisen muutoksen vaikutuksista maatalouden kestävyteen*. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Aakkula, J., Jokinen, P. & Vihinen, H. (2004). *Maatalousympäristön muovaajat: maatalous-, maaseutu- ja ympäristöpolitiikka*. - Teoksessa Tiainen J., Kuussaari, M., Laurila, I. P. & Toivonen, T. (toim.), *Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus*. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Aristotle. *Magna Moralia*. Teoksessa Aristotle's Ethics : Writings from the Complete Works - Revised Edition, edited by Kenny A., Princeton University Press, (2014). ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=1689364>.

Chapman, A. (2020). *A Just Transition in Agriculture*. GEF Project Just Transition. Green House Think Tank, Green European Foundation.

Dasgupta, P. (2021). *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review*. Abridged Version. (London: HM Treasury).

Donner-Amnell, J. (2003). *Uusi, kestävä ja oikeudenmukainen Suomi*. Teoksessa Lehtinen, A. & Rannikko, P. (toim.). *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Tammer-paino, Tampere.

Euroopan komissio (2022a). *The common agricultural policy at a glance*. European commission. Haettu osoitteesta [CAP at a glance \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/cap-at-a-glance/) 30.8.2022.

Euroopan komissio (2022b). *Rural development*. Agriculture and rural development. European commission. Haettu osoitteesta [Rural development \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/rural-development/) 30.8.2022.

Fanzo, J. (2021). *A Path to Sustainable Food Systems*. Teoksessa Fanzo, J. (2021) *Can Fixing Dinner Fix the Planet?* Johns Hopkins University Press.

Fletcher, R. (2021). *Review of Partha Dasgupta. 2021. The economics of biodiversity: the Dasgupta review*. Journal of Political Ecology, 28(1). <https://doi.org/10.2458/jpe.2289>

Holm, J. (2001). *Ruoka, ympäristö ja oikeudenmukaisuus: Lihantuotannon vaikutukset ympäristöön ja maailman elintarvikehuoltoon*. Alkuteos: Jens Holm: Mat miljö rättvisa, 2000. Suomentanut, päivittänyt ja Suomen oloihin soveltanut: Helena Telkänranta. Multiprint, Helsinki.

Huttunen, S., & Rekola, A. (2021). *Reilu siirtymä, ekologinen solidaarisuus ja kestävyysmurroksen mahdollisuus*. *Alue Ja Ympäristö*, 50(2), 154–164. <https://doi.org/10.30663/ay.109042>

Huuskonen, H., Niemi, J., Lehtosalo, H. & Yrjölä, T. (2020). *Yhteinen maatalouspolitiikka vuoden 2020 jälkeen ja Suomen maatalous*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 84/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 45 s.

Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. (2022). *Haastattelut*. Teoksessa Vuori, J. (2022). *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> 24.8.2022.

Jokinen, P. (2001). *Ympäristöongelmien määrittely ja politiikan keinot: esimerkkinä maatalous*. Teoksessa Haila, Y. & Jokinen P. (2001). *Ympäristöpolitiikka*. Vastapaino, Tampere.

Kaljonen, M., Karttunen, K. & Kortetmäki, T. (toim.), (2022). *Reilu ruokamurros. Polkuja kestävään ja oikeudenmukaiseen ruokajärjestelmään*. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 38/2022. 136 s.

Kaljonen, M., Kortetmäki, T., Tribaldos, T., Huttunen, S., Karttunen, K., Maluf, R. S., Niemi, J., Saarinen, M., Salminen, J., Vaalavuo, M. & Valsta, L. (2021). *Justice in transitions: Widening considerations of justice in dietary transition*. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 40: 474-485. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2021.10.007>

Kaljonen, M. (2011). *Maatalouden ympäristöpolitiikka puun ja kuoren välissä*. Ympäristöpolitiikkakeskus, Suomen ympäristökeskus. *Maaseudun uusi aika*, 2/2011. Haettu osoitteesta [MUA_2011_2_pu_Kaljonen.pdf \(mua-lehti.fi\)](#) 22.2.2023

Kentala-Lehtonen, J. & Honkasalo, N. (2020). *EU:n komission tiedonanto vihreän kehityksen ohjelmasta (Green deal) 11.12.2019*. Valtioneuvoston kanslia.

Kivimaa, P., Huttunen, S., Lähteenmäki-Uutela, A., Heikkinen, M., Juhola, S., Kaljonen, M., Käyhkö, J., Lund, P., Näkkäljärvi, K. & Vainio, A. (2021). *Kuinka oikeudenmukaisuus voidaan huomioida ilmastopolitiikassa?* Keskustelunavaus. Suomen ilmastopaneelin julkaisuja 2/2021.

Kortetmäki, T., Kaljonen, M., Niemi, J. & Huttunen, S. (2022). *Oikeudenmukainen ruokamurros*. Julk.: Kaljonen, M., Karttunen, K., Kortetmäki, T. (toim.). *Reilu ruokamurros. Polkuja kestävään ja oikeudenmukaiseen ruokajärjestelmään*. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 38/2022. 13–23.

Kujala, S., Hakala, O. & Viitaharju, L. *Factors affecting the regional distribution of organic farming*. University of Helsinki, Ruralia Institute. *Journal of Rural Studies*, Volume 92, Pages 226-236, ISSN 0743-0167, <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.04.001>.

Kuussaari, M., Rekolainen, S., Tattari, S., Heliölä, J. & Luoto, M. (2004). *Maatalouden ympäristötuen merkitys luonnon monimuotoisuudelle*. - Teoksessa Tiainen J., Kuussaari, M., Laurila, I. P. & Toivonen, T. (toim.), *Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus*. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Lehtinen, A. & Rannikko, P. (toim.) (2003). *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Tammer-paino, Tampere.

Luomuinstituutti (2022). *Luomupeltoala jakautuu maakunnittain epätasaisesti – kolme keskeistä syytä nousee esiin*. Haettu osoitteesta [Luomupeltoala jakautuu maakunnittain epätasaisesti - kolme keskeistä syytä nousee esiin - Luomuinstituutti](#) 18.4.2023.

Luonnonvarakeskus (2022). *Viljelijöiden keski-ikä*. Tilastotietokanta. Haettu osoitteesta [Viljelijöiden keski-ikä muuttujina Vuosi, ELY-keskus ja Tuotantosuunta. PxWeb \(luke.fi\)](#) 18.4.2023.

Luonnonvarakeskus (2021). *Tuotantosuunnat*. Taloustohtori, Maatalouden rakennekehitys. Haettu osoitteesta [Tuotantosuunnat \(mtt.fi\)](https://www.mtt.fi) 19.10.2022.

Luonnonvarakeskus (2020). *Maatalousluonto kaipaa lisää laidunhakoja ja kukkaloistoa*. Haettu osoitteesta <https://www.luke.fi/artikkeli-maatalousluonto-kaipaa-lisaa-laidunhakoja-ja-kukkaloistoa/> 12.10.2021.

Maaseutu.fi (2021). *Ympäristön tilan parantaminen*. Haettu osoitteesta <https://www.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/teemat/ympariston-tilan-parantaminen> 12.10.2021.

Marquardt, S., Guindon, M., Wilting, H., Steinmann, Z., Sim, S., Kulak, M. & Huijbregts, M. (2019). *Consumption-based biodiversity footprints – Do different indicators yield different results?* Ecological Indicators, Volume 103, Pages 461-470, ISSN 1470-160X, <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2019.04.022>.

McElwee, P. (2021). *Climate change and biodiversity loss: two sides of the same coin*. The current history, 295–300.

MMM (2023). *CAP 27, Yhteinen maatalouspolitiikka*. Maa- ja metsätalousministeriö. Haettu osoitteesta [CAP27 - Maa- ja metsätalousministeriö \(mmm.fi\)](https://www.mmm.fi/cap27) 31.3.2023.

MMM (2022a). *EU:n yhteinen maatalouspolitiikka*. Haettu osoitteesta <https://www.mmm.fi/eu-ja-kansainvaliset-asiat/cap> 27.4.2022.

MMM (2022b). *Perinnebiotoopeilla hyvinvointia luonnolle ja naudoille*. Haettu osoitteesta <https://www.mmm.fi/-/perinnebiotoopeilla-hyvinvointia-luonnolle-ja-naudoille> 28.4.2022.

MMM (2021). *YMP:in strategiasuunnitelmaraportti 2021*. Maa- ja metsätalousministeriö.

MTK (2022). *Tuotantosuunnat*. Haettu osoitteesta [Maatilojen tuotantosuunnat - MTK](https://www.mtk.fi/maatalous/maatalouden-tuotantosuunnat) 19.10.2022.

MTK (2021). *Välitä viljelijästä -projekti auttaa viljelijää kuormittavassa elämäntilanteessa ja tarjoaa ennaltaehkäisevää tukea ja osaamista*. Haettu osoitteesta [Välitä viljelijästä -projekti auttaa viljelijää kuormittavassa elämäntilanteessa ja tarjoaa ennaltaehkäisevää tukea ja osaamista - MTK](https://www.mtk.fi/vadit) 18.4.2023.

MTK (2020). *Ilmastokysymykset ratkaistaan siellä missä ne vaikuttavat eniten – maatalouden ilmastotiekartta*. Haettu osoitteesta <https://www.mtk.fi/ilmastotiekartta> 3.5.2022.

OECD (1988). *Environmental policies in Finland*. Organisation for Economic Co-operation and Development.

Ollikainen, M., Järvelä, M., Peltonen-Sainio, P., Grönroos, J., Lötjönen, S., Kortetmäki, T., Regina, K., Hakala, K. & Palosuo, T. (2014). *Ilmastopaneeli - Ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestävä ilmastopolitiikka maataloudessa*. Suomen ilmastopaneeli, raportti 1/2014.

Paloviita, A., Puupponen, A., Kaljonen, M., Huttunen, S., Kortetmäki, T., Tykkyläinen, R., Turunen, A. & Karttunen, K. (2021). *Kohti reilua ruokajärjestelmää: Ruokajärjestelmän toimijoiden näkemyksiä ilmastopolitiikan keinojen oikeudenmukaisuudesta*. Reilu ruokamurros (Just Food) -hanke.

Palviainen, S. (2003). *Oikeudenmukaisuusteoriat ja ympäristöpoliittinen oikeudenmukaisuus*. Teoksessa Lehtinen, A. & Rannikko, P. (toim.). *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Tammer-paino, Tampere.

Peltonen-Sainio, P., Sorvali, J. & Kaseva, J. (2019). *Winds of change for farmers: matches and mismatches between experiences, views and the intention to act*. Natural Resources Institute Finland. *Climate Risk Management* 27: 2020, 100205.

Pirkanmaan ELY-keskus (2022). *Pirkanmaan maaseudun kehittämissuunnitelma 2023–2027 (luonnos)*. Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Haettu osoitteesta [b75fc4ad-1066-9691-c8c4-7d18d640fe04 \(elyt.fi\)](https://elyt.fi/haetutiedotteet/1066-9691-c8c4-7d18d640fe04) 19.10.2022.

Pirkanmaan liitto (2013). *Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivätysinventointi: Ehdotus maakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013*. Pirkanmaan maakuntakaava 2040.

Pouta, E., Hiedanpää, J., Iho, A. & Kniivilä, M. (2023). *Politiikkasuositus: Luonnon monimuotoisuus ja talous – Muutospolkuja Suomessa Dasguptan raportin pohjalta*. Luonnonvarakeskus, Policy Brief 3/2023. Haettu osoitteesta [Politiikkasuositus: Luonnon monimuotoisuus ja talous - Muutospolkuja Suomessa Dasguptan raportin pohjalta - Jukuri \(luke.fi\)](https://luke.fi/haetutiedotteet/23-2-2023) 23.2.2023.

Rannikko, P. (2003). *Oikeudenmukaisuuskysymys suomalaisen ympäristöliikeshinnän aalloissa*. Teoksessa Lehtinen, A. & Rannikko, P. (toim.). *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Tammer-paino, Tampere.

Ruokavirasto (2022a). *Nuoren viljelijän tuki (EU) 2022*. Haettu osoitteesta [3. Nuoren viljelijän tuki \(EU\) 2022 - Ruokavirasto](https://ruokavirasto.fi/haetutiedotteet/3-nuoren-viljelijan-tuki-eu-2022) 8.8.2022.

Ruokavirasto (2022b). *Lumoavien työpajojen tuloraportti*. LUMO-projekti. Haettu osoitteesta https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/yhteisot/tieteellinen-tutkimus/liitteet/lumoavien_tyopajojen_tulosraportti.pdf 4.5.2022.

Ruokavirasto (2021). *Viljelijöiden kokemuksia maatalousluonnon monimuotoisuuden vaalimisesta*. LUMO-projekti. Haettu osoitteesta https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/yhteisot/tieteellinen-tutkimus/liitteet/raportti_viljelijoiden_kokemuksista_maatalousluonnon_monimuotoisuuden_vaalimisessa_ruokavirasto.fi.pdf 10.10.2021.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus> 5.5.2022.

Saarikoski, T. (2022). *Perinneympäristöt ovat koti sadoille uhanalaisille lajeille, joista osa on voinut elää alun perin mammuttien aroilla*. WWF. Haettu osoitteesta <https://wwf.fi/uutiset/2022/06/perinneymparistot-ovat-koti-sadoille-uhanalaisille-lajeille-joista-osa-on-voinut-elaa-alun-perin-mammuttien-aroilla/> 12.6.2022.

Saarinen, M., Rinne, M., & Roitto, M. (2021). *Suomalaisen eläintuotannon ja -tuotteiden ympäristösuorituskyvyn ja laajemman kokonaiskestävyyden hyödyntämispotentiaali ja -keinot*. Teoksessa Rinne M. & Virkkunen E. (toim.) *Suomalaisen kotieläintuotannon*

kokonaiskestävyys Kilpailukyky suhteessa tärkeimpiin kilpailijamaihin. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus. Vuosikerta 55. Luonnonvarakeskus.

Sachs, W. (1999). *Sustainable development and the crisis of nature: on the political anatomy of an oxymoron*. Teoksessa Fischer, F. & Maarten, A. H. (toim.) *Living with nature. Environmental politics as cultural discourse*. Oxford: Oxford University Press.

Samaja, S. (2003). *Mitä oikeudenmukaisuus on ja miten se liittyy ympäristöön?* Teoksessa Lehtinen, A. & Rannikko, P. (toim.). *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Tammer-paino, Tampere.

Savikko, R. (2018). *Ilmastoviisas maatalous - mitä se voi tarkoittaa?* Hämeessä on hyvät eväät - ruokaketjun kehittämisseminaari 12.1.2018. Ilmastoviisaita ratkaisuja maaseudulle, Luonnonvarakeskus.

Savikko, R., Himanen, S., Rimhanen, K. & Mäkinen, H. (2022) *Ruoan ilmastovaikutukset*. Luonnonvarakeskus. Haettu osoitteesta [Ruoan ilmastovaikutukset - Ilmastomuutokseen varautuminen maataloudessa \(ilmase.fi\)](#) 25.11.2022.

Savikko, R. & Savioja, H. (2020). *Maanviljely ja ilmastomuutos. Riitta Savikon haastattelu, osana ILO-hanketta*. Opetushallitus, Ennakointi. Haettu osoitteesta [maanviljely-ja-ilmastonmuutos-riitta-savikko-luke_OPH_ILOhanke.pdf](#) 10.10.2022.

Schlosberg, D. (2004). *Reconceiving Environmental Justice: Global Movements And Political Theories*. *Environmental Politics*, Vol.13, No.3, Autumn 2004, 517 – 540.

Schlosberg, D. (2007). *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford University Press.

Schlosberg, D. (2013). *Theorising environmental justice: the expanding sphere of a discourse*. *Environmental Politics*, 22:1, 37–55, DOI: 10.1080/09644016.2013.755387

Tiainen, J., Kuussaari, M., Laurila, I. P. & Toivonen, T. (2004). *Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus*. - Edita Publishing Oy, Helsinki.

Tribaldos, T. & Kortetmäki, T. (2022). *Just transition principles and criteria for food systems and beyond*. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 43: 244–256. <https://doi.org/10.101>

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Tammi.

Turunen, S. (2019). *Luonto ihmisen aikakaudella*. Into kustannus Oy.

Vainio A., Käyhkö J., Loivaranta T., Lundberg P. & Honkanen O. (2023). *Kansalaisten kokemukset Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta*. Suomen ilmastopaneelin raportti 2/2023.

Vuori, J. (2022). *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> 24.8.2022.

Wilting, H., Schipper, A., Bakkenes, M., Meijer, J. & Huijbregts, A. (2017). Quantifying Biodiversity Losses Due to Human Consumption: A Global-Scale Footprint Analysis. *Environmental science & technology*. 3298-3306. DOI: 10.1021/acs.est.6b05296

Zaccai, E. & Adams, W. M. (2012). *How far are biodiversity loss and climate change similar as policy issues?* Researchgate. Haettu osoitteesta [\(PDF\) How far are biodiversity loss and climate change similar as policy issues? \(researchgate.net\)](#) 20.6.2022.

Liite 1.

HAASTATTELURUNKO

Tutkimus on osa ympäristöpolitiikan ja aluetieteen opintojani. Tutkimuksen tulokset tulevat myös Pirkan Kylät ry:n Ilmastoviisas kyläverkosto hankkeen käyttöön. Saanko luvan äänittää haastattelun. Aineisto analysoidaan anonyymisti.

Aloituskysymys: Koetteko tekevänne luonnon monimuotoisuus- tai ilmastotyötä osana maataloutta?

Millaista luonnonhoitotyötä teette ja/tai miten? Miksi teette luonnonhoitotyötä?

Teema 1. - Maatalouden ilmastotyö - Ilmastomuutos(-keskustelu) yleisesti

Miten koette maatalouden ilmastotyön merkityksen?

Onko teillä käytössä uusiutuvaa energiaa tai kiertotalousratkaisuja? Hiiliviljely, uudistava viljely, uusiutuvan energiankäyttö: tuuli-, aurinko-, vesivoima yms.

Teema 2. - Maatalousluonnon monimuotoisuus

Miten koette maatalousluonnon monimuotoisuuden merkityksen maataloudelle?

- viljelykierto, viljelylajikkeet, maisemapellot, kesannot, eläintenrodut/jalostus
- Laidunnus, hakamaat, perinnebiotoopit, lintu/riistapellot, pientareet, kivikot, kosteikot, suulit, maisemapellot, vieraslajien torjunta, yms.

Ympäristösopimukset - Onko tilallanne ollut tai olemassa ympäristösopimuksia? Kuinka ne ovat toimineet?

Teema 3. - Tieto ja uutisointi

Koetteko saaneenne tarpeeksi tietoa tilan mahdollisuuksista tehdä ilmasto- ja luonnonmonimuotoisuustyötä?

Mistä lähteistä tietoa tulee? Ammattilehdet, -yhteisöt yms. (Maaseudun tulevaisuus, neuvontajärjestöt, tuotantoyhteisöt)

Teema 4. - Maaseutuyhteisö

Vaikuttaako maaseutuyhteisö (naapurit, ammattiyhteisöt, -järjestö) tai muu vastaava asenteisiinne ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustyötä kohtaan?

Millaisia asenteita olet kohdannut näihin teemoihin liittyen? Kannustavatko esimerkiksi naapurit luonnonhoitoon? Koetko aiempien sukupolvien vaikuttavan tilan luonnon hoidossa?

Mikä vaikuttaa eniten asenteisiinne tai arvoihinne maatalouden ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustyötä kohtaan?

Teema 5. Oikeudenmukaisuus maatalouden luonnon monimuotoisuus- ja ilmastokeskustelussa

Miten koet maatalouden aseman yleisessä ilmasto- ja luonnon monimuotoisuus keskustelussa?

Kuinka se näkyy arjessa?

Teema 6. - Mahdollisuudet ja uhat

Ilmasto ja monimuotoisuustyön mahdollisuudet ja uhat maataloudessa/ omassa tuotantosuunnassa?

Minkälaisen yhteenvedon antaisit maatalouden ilmasto- ja monimuotoisuustyöstä?

